

K R O N İ K

- I. — 1949 yılı mevzuatı; II. — Mahkeme içtihatları;
III. — Eser tahlil ve tenkitleri.

I.

1949 yılı mevzuatı [*]

- A) Kanunlar; B) T. B. M. M. kararları; C) Yorumlar; D) Tüzükler;
E) Yönetmelikler; F) Bakanlar Kurulu kararları.

A) KANUNLAR:

I — Adalet işleri:

§ Kabul buyurulan 2/5/1949 tarih ve 5380 sayılı kanuna göre, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 13/1/1943 tarihli ve 5358 sayılı kanunun yedinci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: Ceza ve Tevkif Evlerinin mütedavil sermayesiyle ilgili işleri hakkında Muhasebei Umumiye, arttırma, eksiltme ve ihale kanunlarıyla sarftan önceki Sayıştay vize usulü tatbik olunmaz. Mütedavil sermaye ile iş gören ceza evleriyle ıslah evleri, kuruldukları tarihten itibaren inşaat işlerinden sınaî, ziraî ve diğer faaliyetlerinden dolayı vergiye tâbi olmadıkları gibi, üzerinde çalıştıkları gayri menkuller için dahi emlak ve arazi vergisinden muaftır.

Aynı kanunun ikinci maddesine göre, Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 30/6/1939 tarihli ve 3656 sayılı kanuna bağlı «1» ve bu kanuna ek 4644 sayılı kanuna bağlı «1» sayılı cetvellerin Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü başlıklı kısmından, bağlı cetvelde yazılı kadrolar çıkarılmış ve bu kadrolar 3656 sayılı kanuna bağlı «1» sayılı cetvelin Bayındırlık Bakanlığı kısmına eklenmiştir. Üçüncü maddeye göre de, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 4358 sayılı kanunun dördüncü maddesi kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 10 Mayıs 1949, sayı: 7203].

[*] Resmî Gazetenin Nisan 1949 — Haziran 1949 tarihli nüshalarından alınmıştır.

§ Kabul buyurulan 4/5/1949 tarih ve 5384 sayılı kanuna göre; 31 Temmuz 1338 tarihli ve 249 sayılı İstiklâl Mehakimi Kanunu ile bunun tâdili hakkındaki 13 Şubat 1926 tarihli 738 sayılı kanun ve adı geçen kanunun üçüncü maddesinin «C» fıkrasını değiştiren 29 Mayıs 1926 tarihli ve 868 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 11 Mayıs 1949, sayı: 7204].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5402 sayılı kanunla; yüzbaşı Osman Erbay'ın hükümlü olduğu ceza affedilmiştir [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5435 sayılı kanuna göre; Türk Ceza Kanununun 15, 19, 24, 76, 141, 142, 163, 189, 264, 265 ve 549 uncu maddeleri değiştirilmiştir [Resmî Gazete, 16 Haziran 1949, sayı: 7234].

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5437 sayılı kanunla; Albay İsmail Hakkı Seskir'in hükümlü olduğu ceza affedilmiştir [Resmî Gazete, 16 Haziran 1949, sayı: 7234].

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5438 sayılı kanuna göre; 30/11/1341 tarihli ve 677 sayılı kanunun birinci maddesine şu fıkra eklenmiştir: Şeyhlik, babalık ve halifelik gibi mensupları arasında baş mevkiinde bulunanlar, altı aydan az olmamak üzere hapis ve beş yüz liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasından başka bir yıldan aşağı olmamak üzere sürgün cezasıyla cezalandırılırlar [Resmî Gazete, 16 Haziran 1949, sayı: 7234].

2 — Askerlik işleri:

§ Kabul buyurulan 30/5/1949 tarih ve 5398 sayılı kanunun birinci maddesine göre; Cumhuriyet ordusunun hazırlanması ve idaresiyle ödevli ve bu işlerden barışta ve seferde sorumlu olan Millî Savunma Bakanlığı; barışta harp kuvvetlerinin komutası kendisine verilmiş olan Genel Kurmay Başkanlığı ile Bakanlık Müsteşarının idaresi altındaki daireleri ihtiva eder. Bu teşkilât, ordu kuruluş ve kadrolarında gösterilir. İkinci maddeye göre, Millî Savunma Bakanlığı; Cumhuriyet ordusunun personel, haber alma, harekât, eğitim, seferberlik ve ikmal işlerinin Genel Kurmay Başkanlığı vasıtasıyla ve bunların dışındaki hizmetlerini müsteşarlık vasıtasıyla yürütür. Üçüncü maddeye göre, Genel Kurmay Başkanı, Millî Savunma Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla tâyin ve tebdil olunur. Dördüncü maddeye göre, kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları ile ordu müfettişleri ve diğer orgeneral ve oramiraller Genel Kurmay Başkanının mütalâası alınarak Millî Savunma Bakanının teklifi

üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla tâyin ve tebdil olunurlar. Beşinci maddeye göre de, (Fen ve Sanat Umum Müdürlüğü hakkındaki hüküm baki kalmak şartıyla) 1199 ve 1428 ve 4580 sayılı kanunlar kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 3 Haziran 1949, sayı: 7223].

§ Kabul buyurulan 30/5/1949 tarih ve 5399 sayılı kanuna göre; Devlet işlerinin en başında gelen topyekûn Milli Savunma görevlerini yerine getirmek üzere «Milli Savunma Yüksek Kurulu» teşkil edilmiştir. Cumhurbaşkanı bu kurulun tabii başkanıdır [Resmî Gazete, 3 Haziran 1949, sayı: 7223].

§ Kabul buyurulan 30/5/1949 tarih ve 5400 sayılı kanuna göre; 636 sayılı kanunun 870 sayılı kanunla değiştirilen ikinci maddesiyle aynı kanunun üçüncü maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: Madde 2 — Askerî Şûranın tabii başkanı Başbakanıdır. Başbakan tarafından davet edilen diğer Bakanlar da Askerî Şûra toplantısında bulunurlar. Askerî Şûranın yalnız üçüncü maddede yazılı olan daimî üyeleriyle toplanması halinde Başkanlık, Milli Savunma Bakanı ve bulunmadığı zamanlarda Genel Kurmay Başkanı tarafından yapılır. Madde 3 — Yüksek Askerî Şûranın üyeleri Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı, bilfiil hava, kara ve deniz kuvvetleri komutanları ve ordu müfettişleri, Milli Savunma Yüksek Kurulu Genel Sekreteri (rütbesi üstündeki sicil hükümlerine iştirak etmemek şartıyla) ve barışta ve seferde bilfiil bu komutanlıkları başarı ile yapmış muvazzaf zevattan ve bu hakları kazanmış ve bir derece askomutada bilfiil bulunmuş olan zevat arasından daha altı üye seçilmek üzere on beş zevattan ibarettir. Yılda en az iki defadan aşağı olmamak üzere toplanır ve kararlar saltçoklukla verilir [Resmî Gazete, 3 Haziran 1949, sayı: 7223].

§ Kabul buyurulan 30/5/1949 tarih ve 5401 sayılı kanuna göre; Askerî öğrencilerden başarı göstermiyenler hakkında gerekli hükümler vaz olunmuştur [Resmî Gazete, 3 Haziran 1949, sayı: 7223].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5407 sayılı kanuna göre; ordu bandoları ile Cumhurbaşkanlığı armoni müzikası öğretmenleri yetiştirmek üzere üç yıl süreli ve üç sınıflı bir askerî müzika meslek okulu açılmıştır [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 6/6/1949 tarih ve 5430 sayılı kanuna göre; kara, hava ve deniz kuvvetlerine gelen muvazzaf erler arasında sanat sahibi ve sanat sahibi olabilecek kabiliyette olanlardan istiyenleri, kadro ihtiyacına göre ve uzman çavuş adı ile, harp silâh, araç ve gereçlerinin bakım, onarım ve işletim teknik personeli olarak, kanunun tesbit eylediği

şartlara göre yetiştirme ve görevlendirmeğe Millî Savunma Bakanı yetkili bulunmaktadır [Resmî Gazete, 11 Haziran 1949, sayı: 7230].

3 — Banka işleri:

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5389 sayılı kanuna göre; 4/6/1937 tarihli ve 3202 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun 22 nci maddesinin 4 üncü bendi şu şekilde değiştirilmiştir: 4 — En çok yirmi beş yılda itfa edilmek şartıyla ödenmiş sermayesinin iki katına kadar, aşağıdaki esaslar dahilinde, tahvil çıkarmak: a) Bu tahvillerin Devlet tahvilleri faizinden aşağı olmamak üzere faiz miktarı, ihraç, tertip, şekil ve şartları Ekonomi ve Ticaret, Tarım ve Maliye Bakanlıklarının tasvibiyle bankaca tayin ve tesbit olunur. b) Bankanın onuncu maddeye istinaden yaptığı ikrazlardan mütevellit ziraî alacakları bu tahvillerin ana, faiz, ikramiye ve primlerinin ödenmesi için bu tahvil sahiplerine rüçhan hakkı sağlayan bir karşılık teşkil eder. c) Bu tahvillerin hasılı onuncu maddede yazılı ikrazlarda kullanılır. Kullanılmayan kısım vâdesi üç ayı geçmiyecek olan diğer muamelelerde istimal edilebilir. Şu kadar ki, banka talep vukuunda bu suretle kısa vâdeli diğer muamelelere bağladığı kısım karşılığını kendi kaynağından derhal temine mecburdur. d) bu tahvillerin çıkarılması suretiyle elde edilen paraların çiftçiye ikrazında alınacak faiz miktarı, her ne nam ile olursa olsun, yılda %3 ü geçemez. e) Bu tahvillerin ihracına müteallik her türlü ilânlar, muvakkat ve kat'î tahviller ve bunların kuponlarıyla tediyelerine müteallik evrak ve senetler, faiz ve ikramiyeleri, prim ve itfa bedelleri ve diğer muameleler istikrazın tamamen itfasına kadar her türlü vergi ve resim ve kotasyon ücretleri bakımından Devlet tahvillerinin tâbi olduğu hükümlere tâbidir. f) Yukarıki «c» fıkrası gereğince çiftçiye yapılacak ikrazlara tekabül eden tahvillere verilecek faiz tutarı ile çiftçiden alınacak faiz tutarları arasındaki fark bankanın bu konudaki masraflarıyla birlikte vereceği hesba dayanılarak Tarım Bakanlığı bütçesine konacak ödenekten bankaya ödenir [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

4 — Basın yayın ve turizm işleri:

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5392 sayılı kanuna göre, Başbakanlığa bağlı «Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü» kurulmuştur. Bu müdürlüğün vazifesi, basın ve yayın ve diğer vasıtalarla Türkiyeyi dışarıda tanıtmak ve içeride Cumhuriyet esaslarını ve Türk demokrasisinin gelişmelerini yaymak, basın ve yayın mesleğinin ifasıyla ilgili işlere bakmak, iç ve dış turizmi geliştirecek tedbirleri almaktır. Otuz üç

maddeden ibaret bulunan kanunda, mezkûr genel müdürlüğün teşkilâtı, tâyinler hakkında gerekli hükümler vazedilmiş bulunmaktadır [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

5 — Bayındırlık işleri:

§ Kabul buyurulan 11/4/1949 tarih ve 5367 sayılı kanuna göre; her türlü hava ulaştırmasının sağlanması maksadiyle yeniden meydan, pist, hangar, işletme binalarıyla bunlarla ilgili teçhiz ve tesisleri havi kara ve deniz limanlarının yapılması ve yaptırılması ve yerlerine konulması, halen mevcut olanların genişletilmesi ve düzenlenmesi ve bu hususta gerekli kamulaştırma işlemleriyle her türlü istikşaf, etüt ve aplikasyonların yapılması ve yaptırılması ve bunlara ait teknik büroların kurulması ve bu işlerin yapılması için gerekli her türlü taşıt ve makinelerin satın alınması ve yaptırılması Bayındırlık Bakanlığının görevidir. Bayındırlık Bakanlığınca tamamlanan ve işler bir hale getirilen hava meydan ve limanları, işletme ile ilgili teçhiz ve tesisleriyle birlikte Ulaştırma Bakanlığına devir ve teslim olunur. Teslim alınan hava meydan ve limanlarının her türlü bakımı ile devamlı tamirleri ve işletilmeleri Ulaştırma Bakanlığına aittir.

Yine aynı kanuna göre, 8/2/1946 tarihli ve 4860 sayılı kanunun 11/6/1947 tarihli ve 5076 sayılı kanunla değiştirilen birinci maddesi hükmü gereğince Ulaştırma Bakanlığına verilen «43,000,000» liraya kadar gelecek yıllara geçici yükletmelere girişilmesi yetkisinden geri kalan kısmı ve Ulaştırma Bakanlığınca bu yetkiye dayanılarak bağıtlanmış sözleşme ve ekleriyle bunlardan doğmuş ve doğacak bütün alacak ve borçlar ve bu maksatla alınmış olan ve halen işletmede kullanılmıyan her türlü teçhiz ve tesisler, âletler, makineler, malzeme ve vasıtalar aynı şartlar içinde Bayındırlık Bakanlığına devredilir. Ancak, Ulaştırma Bakanlığınca avans suretiyle verilen paralar toplamı hazinece bir taraftan irat ve diğer taraftan ödenek ve avans kaydedilerek mahsubu yapılır [Resmî Gazete, 15 Nisan 1949, sayı: 7183].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5413 sayılı kanuna göre; demir yollar ve limanlar inşaatı için gelecek yıllara geçici yükletmelere girişilmesi hakkındaki 2/8/1944 tarihli ve 4643 sayılı kanunun birinci maddesiyle Maraş ve Gaziantep şube hatlarının inşası için verilen yirmi milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yükletme yetgisi, Maraş — Narlı — Gaziantep — Karkamış hatları inşaatına harcanmak üzere altmış beş milyon liraya çıkarılmıştır [Resmî Gazete, 6 Haziran 1949, sayı: 7225].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5414 sayılı kanuna göre; yurdun ve kıyılardaki şehir ve kasabalarımızın ihtiyaçlarını karşılamak üzere iskele, rıhtım ve küçük barınaklar inşası tesisleri, teçhizleri ve gerekenlerin taranması ve bu işlere ilişkin etüt ve projelerin yaptırılması ve diğer her türlü giderleri için yıllık ödeme miktarı bir buçuk milyondan az olmamak ve en çok on yılda ödenmek üzere yirmi beş milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeğe Bayındırlık Bakanı yetkilidir. Bir buçuk milyon liradan fazla yıllık ödemeyi gerektirecek yüklenmelere girişilmesi Maliye Bakanlığının muvafakatine bağlıdır. Bu kanun gereğince verilecek yıllık ödeneğin üçte biri kadarı az giderle yapılabilecek küçük işlere tahsis olunur [Resmî Gazete, 6 Haziran 1949, sayı: 7225].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5415 sayılı kanuna göre; 2214 sayılı kanunun birinci maddesiyle Filyos istasyonundan başlayarak sahili takiben Ereğliye müntehi olmak üzere inşasına izin verilen demiryolunun Kozlu - Ereğli kısmı ile Armutçuk şube hattının yapılması için altmış beş milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeğe Bayındırlık Bakanı yetkilidir [Resmî Gazete, 6 Haziran 1949, sayı: 7225].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5416 sayılı kanuna göre; şose ve köprüler yapımı için yıllık ödeme miktarı yirmi beş milyon lirayı geçmemek üzere yüz yirmi beş milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeğe Bayındırlık Bakanı ve tamamı bu miktar içinde kalmak ve faizleriyle birlikte bir yılda ödenecek kısmı on milyon lirayı geçmemek üzere bono çıkarmağa Maliye Bakanı yetkilidir [Resmî Gazete, 6 Haziran 1949, sayı: 7225].

6 — Belediye işleri:

§ Kabul buyurulan 6/4/1949 tarih ve 5363 sayılı kanunla; Ankara belediyesine bağlı olmak üzere «Ankara Sular İdaresi» adı ile tüzelkişiliği haiz ve özel hukuk hükümlerine tâbi bir idare kurulmuştur. Bu idare, Muhasebei Umumiye Kanunu ile belediye muhasebe usulüne ve arttırma, eksiltme ve ihale kanunu hükümlerine bağlı değildir. Memur ve hizmetlileri hakkında belediye memur ve hizmetlilerine ait hükümler uygulanmaz. Müessesenin sermayesi ve idare şekli ve memur ve hizmetlilerininin tâbi olacağı esaslar işletmenin bünye ve ihtiyacına göre ve Ankara Elektrik ve Havagazı İdaresinin bağlı bulunduğu hükümler göz önünde bulundurulmak suretiyle Belediye Meclisince kararlaştırılır. Ankara Belediye Meclisi bu idareyi ve gerekli görürse diğer işletmelerin,

hesapları ve bütçeleri ayrı tutulmak şartıyla Ankara Elektrik ve Hava-gazı işletmesi idaresine bağlamağa yetkilidir. Bu takdirde bağlanacak işletmeler hakkında da 4325 sayılı kanun hükümleri uygulanır [Resmî Gazete, 9 Nisan 1949, sayı: 7178].

§ Kabul buyurulan 28/5/1949 tarih ve 5397 sayılı kanunla; İstanbulda, Beşiktaşta, Vişnezade mahallesinde, Teşvikiye ve Maçka meydanı sokaklarında hazineye ait eski 2 mükerrer, yeni 4 kapı sayılı ve 66 pafta, 703 ada, 4 parsel numaralı 15342,50 metre kare arsa ile üzerindeki tamamlanmamış bina, hazinece parasız olarak İstanbul belediyesine devrolunur. Bu bina, İstanbul konservatuvarına tahsis olunup, müze, güzel sanatlar sergileri ve kütüphane gibi hizmetlerde dahi kullanılır [Resmî Gazete, 3 Haziran 1949, sayı: 7223].

§ Kabul buyurulan 6/6/1949 tarih ve 5431 sayılı kanuna göre; 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun on üçüncü maddesi değiştirilmiştir [Resmî Gazete, 11 Haziran 1949, sayı: 7230].

7 — Bütçe, maaş ve teşkilât işleri:

§ Kabul buyurulan 25/3/1949 tarih ve 5357 sayılı kanuna göre; 1942 bütçe yılı genel giderleri ilişik «A» işaretli cetvelde gösterildiği gibi «918,509,735» lira «51» kuruş ve aynı yıl genel gelirleri ilişik «B» işaretli cetvelde gösterildiği gibi «983,777,352» lira «51» kuruştur [Resmî Gazete, 4 Nisan 1949, sayı: 7173].

§ Kabul buyurulan 4/4/1949 tarih ve 5360 sayılı kanuna göre; Devlet memurları aylıklarının tevhit ve taadülüne dair olan 3656 sayılı kanuna bağlı «1» sayılı cetvelin Gümrük ve Tekel Bakanlığına ait kısmına 4607 sayılı kanunla eklenmiş bulunan müsteşar muavinliği kadrosu kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 13 Nisan 1949, sayı: 7181].

§ Kabul buyurulan 11/4/1949 tarih ve 5366 sayılı kanuna göre; Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı «A» ve «B» işaretli cetvellerde değişiklik yapılmıştır [Resmî Gazete, 15 Nisan 1949, sayı: 7183].

§ Kabul buyurulan 20/5/1949 tarih ve 5386 sayılı kanuna göre; 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı «A» işaretli cetvelin Büyük Millet Meclisi kısmının üçüncü bölümünün dördüncü maddesine «45.000» lira ek ödenek verilmiştir [Resmî Gazete, 24 Mayıs 1949, sayı: 7214].

§ Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğünün teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 3633 sayılı kanuna ek olmak üzere ka-

bul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5396 sayılı kanunun birinci maddesine göre: Aşağıda yazılı fıkralarda gösterilen giderlerden her biri için yılları bütçesine konan ödenek yetmediği takdirde harcanması gerekli görülecek miktarı Maliye Bakanlığının muvafakati ile ödemeğe Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü yetkilidir. Bu suretle çıkacak ödenek farkları kesin hesapta ayrıca gösterilir: A) Yükleme ve boşaltma giderleri, B) Mahkeme harçları, C) Geri verilecek paralar, Ç) Gelir getiren mülklerin vergi ve resimleri, D) Emekli, dul ve yetim aylıkları.

İkinci maddeye göre, satın alma kıymetleri toplamı beş milyon lirayı geçmemek üzere her çeşit madde ve işletme gereçleri stoku yapmağa ve bunun için parası yetmezse Ulaştırma Bakanının izniyle üç milyon liraya kadar ödünç para almağa veya bankalarda cari hesap açtırmağa Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü yetkilidir. Üçüncü maddeye göre, malzeme ve taşıt vasıtalarıyla işletme için her türlü makine ve âletler satın alınması ve yapı ve onarma işleri için o yıl bütçesinin ilgili tertiplerindeki ödeneklerin yarısını geçmemek üzere ve Ulaştırma Bakanının izniyle gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeğe Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü yetkilidir. Dördüncü maddeye göre, Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Ulaştırma Bakanlığının izniyle üç yılı geçmemek üzere eglecek yıllara geçici kiraya verme ve kiralama sözleşmeleri yapabilir. Beşinci maddeye göre, adı geçen genel müdürlüğün fabrika, atölye ve iş yerleri ile yükleme ve boşaltma işlerinde toplu olarak çalışan işçilere ve hizmetlilere (bu iş yerlerinde çalışan memurlar dahil) çalıştıkları günlerde günde bir defa parasız yemek verilir. Geçici maddeye göre de, 28/2/1949 tarihli ve 5346 sayılı kanunun 9, 10 ve 11 inci maddeleri kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5403 sayılı kanuna göre; 4908 sayılı kanunun birinci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir: «4598 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihte buldukları derecelerde iki yıldan fazla kalmış ve bu derecelerde iken 2556 sayılı Yargıçlar Kanunu gereğince mümtaz terfie lâayık görülerek sözü geçen tarihten başlamak üzere iki üst dereceye yükseltilmiş veya kadrosuzluk sebebiyle bir üst derece maaşı verilmiş olan yüksek okul mezunu her sınıf ve derecedeki yargıç, savcı ve yardımcılarıyla hizmetleri bu mesleklerde geçmiş sayılanlar hakkında da ikinci fıkra hükmü 31/5/1946 tarihinden itibaren uygulanır [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5406 sayılı kanuna göre;

Emniyet Genel Müdürlüğü teşkilâtındaki sekizinci dereceden elli lira aylıklı iki tercüman kadrosunun münhal bulunmadıkları halde, 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı «L» işaretli cetvelde gösterilmesi suretiyle yapılan işlemin düzeltilmesi kabul edilmiştir [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5412 sayılı kanuna göre; Avrupa iktisadî işbirliği çerçevesi içinde Türkiyenin ekonomik kalkınmasına ait olarak Bakanlıklar ve dairelerce hazırlanan iş programlarını Avrupa iktisadî işbirliği teşkilâtına ve Birleşik Amerika iktisadî işbirliği idaresine tevdi ve bu programları adı geçen idarenin Türkiye içinde ve dışındaki teşkilâtıyla müzakere ve intaç etmek, bu idarenin Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile ve Türk iktisadî ve malî teşekkülleriyle, temaslarına muhatap ve merci olmak, iktisadî ve malî meselelerde yabancı memleketlerin resmî veya hususî müessese ve teşekkülleriyle her türlü temas ve müzakerelere girişmek, bunları tanzim ve takip etmek, bu gibi müzakerelere doğrudan doğruya veya dolayısıyla ilgili müracaatlara muhatap olmak üzere Başbakanlığa bağlı milletlerarası iktisadî işbirliği teşkilâtı kurulmuştur [Resmî Gazete, 6 Haziran 1949, sayı: 7225].

§ Kabul buyurulan 2/6/1949 tarih ve 5418 sayılı kanunla; İstanbul Üniversitesi 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı «D» işaretli cetvele ilişik cetvelde yazılı kadrolar eklenmiştir [Resmî Gazete, 8 Haziran 1949, sayı: 7227].

§ Kabul buyurulan 2/6/1949 tarih ve 5419 sayılı kanuna göre; 26 Mayıs 1927 tarihli ve 1050 sayılı Muhasebeî Umumiye Kanununun 4698 sayılı kanunla değişik beşinci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: «Bütçe yılı Mart ayının birinci gününden Şubat ayının sonuncu gününe kadar olan on iki aylık süredir». Keza, Muhasebeî Umumiye Kanununun değişik otuz dördüncü maddesi de şu şekilde tâdil olunmuştur: «Bakanlıklardan her biri kendi bütçesini hazırlayarak Ağustos ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına gönderir. Maliye Bakanı da kendi Bakanlığının gider bütçesiyle gelir bütçesini hazırlayıp ötekilerle birleştirerek Devletin bir yıllık genel bütçe tasarısını meydana getirir. Bu tasarı Bakanlar Kurulunca incelenip onandıktan sonra en geç Aralık ayı başında Büyük Millet Meclisine sunulur». Kanunun üçüncü maddesine göre de, 4/7/1931 tarihli ve 1837 sayılı kanunun 4750 sayılı kanunla değişik yirmi beşinci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: «Teklif cetvelleri her yıl Ocak ayından evvel Tahsilât İdaresine verilir» [Resmî Gazete, 8 Haziran 1949, sayı: 7227].

§ Kabul buyurulan 4/6/1949 tarih ve 5424 sayılı kanuna göre, An-

kara Üniversitesinde 13/6/1946 tarihli ve 4936 sayılı kanunun ikinci maddesi uyarınca açılan İlahiyat Fakültesinin kuruluş kadrolarına ait bağlı «1» sayılı cetvel, 6/7/1948 tarihli ve 5239 sayılı Ankara Üniversitesi kuruluş kadroları kanunundaki «1» sayılı cetvele eklenmiştir. İlişik «2» sayılı cetvelde gösterilen İlahiyat Fakültesi ek görev tazminat kadrosu, 5239 sayılı Ankara Üniversitesi kuruluş kadroları kanununa bağlı «2» sayılı cetvele eklenmiştir [Resmî Gazete, 10 Haziran 1949, sayı: 7229].

§ Kabul buyurulan 6/6/1949 tarih ve 5425 sayılı kanuna göre, 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı A ve A/1 ve R cetvellerinde değişiklik yapılmıştır [Resmî Gazete, 10 Haziran 1949, sayı: 7229].

§ Kabul buyurulan 6/6/1949 tarih ve 5428 sayılı kanuna göre; 10/6/1946 tarihli ve 4926 sayılı kanuna bağlı «2» sayılı cetvelin lise, öğretmen okulu ve orta okullar idarecileri kısmına, ilişik cetvelde yazılı ek görev ve tazminatı kadroları eklenmiştir [Resmî Gazete, 11 Haziran 1949, sayı: 7230].

8 — Eğitim işleri:

§ Kabul buyurulan 6/4/1949 tarih ve 5362 sayılı kanunla; teknik ziraat ve teknik bahçıvanlık okulları hakkındaki 19/7/1943 tarihli ve 4486 sayılı kanunun 17 nci ve 19 uncu maddeleri kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 9 Nisan 1949, sayı: 7178].

§ Kabul buyurulan 25/4/1949 tarih ve 5375 sayılı kanuna göre; Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim öğrencilerinin barınmasına mahsus yemekli ve yemeksiz yurtlarla aşevleri açmağa ve bunları işletmeğe yetkilidir. Öğrenci yurtlarıyla aşevlerinin gelirlerini öğrencilerden alınacak ücretlerle yardımlar ve bağışlar teşkil eder. Öğrencilerden alınacak ücretlerin miktarı Millî Eğitim Bakanlığınca belirtilir. Bu suretle elde edilecek gelirlerle giderler için Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında karşılıklı faizli bir cari hesap açılır. Öğrenci yurt aşevlerinin bütçeleriyle geçici hizmetli kadroları Millî Eğitim Bakanlığınca tasdik olunur, öğrenci yurtlarıyla aşevlerinin muamele ve hesapları 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu ile 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunları hükümlerine tâbi değildir. Ancak bunların kesin hesapları evrakı müsbiteleriyle birlikte her yıl sonunda Sayıştayın tetkikine arz edilir. Öğrenci yurtları ve aşevlerinin her türlü gelir ve giderlerinin tahsil ve sarf şekilleri ve hizmetlilerin tâbi olacağı şartlarla işletme işlerinin yürütülmesi hususları Maliye Bakanlığının mütalâası alınarak Millî Eğitim

Bakanlığınca; yönetim, disiplin vesair işleri de doğrudan doğruya Milli Eğitim Bakanlığınca tesbit olunur. Öğrenci yurtları ve aşevleri açılacak yerlerde milli emlakten uygun bina bulunduğu takdirde Maliye Bakanlığının muvafakatiyle bu binalar ve yurtlarla aşevleri için lüzumlu eşya ve malzemeler bunlara bedelsiz olarak tahsis olunur. Milli Eğitim Bakanlığı yurtlara ve aşevlerine Bakanlık kuruluşundaki aylıklı kadrolarda çalışanlar arasından kendi kadrolariyle ve aylıklarını Bakanlık bütçesinden almak suretiyle müdür ve müdür yardımcıları tayin etmeğe yetkilidir [Resmî Gazete, 3 Mayıs 1949, sayı: 7197].

§ Kabul buyurulan 6/6/1949 tarih ve 5429 sayılı kanuna göre; Milli Eğitim Bakanlığınca bağlı okullarda okutturulacak ders kitaplarının seçilmesi ve bunların nitelikleri ile satış fiyatlarının tayin edilmesi Milli Eğitim Bakanlığınca aittir. Okul kitabı olarak kabul edilen bir eserin okutulma süresi kabul tarihini takip eden ders yılından başlayarak üç ders yılıdır. Sürenin bitmesi, eserin aynı süre ile tekrar kabulüne engel değildir. Sürenin uzatılması işlemi, sürenin sona ermesinden bir yıl önce tamamlanır.

Milli Eğitim Bakanlığı, herhangi bir dersi karşılayacak ihtiyaca uygun bir kitap bulunmadığı yahut müellifler tarafından hazırlanıp Bakanlıkça kabul edilmiş kitapları ihtiyaca yeter görmediği takdirde kendisi de okul kitabı yazdırır, bastırır, dağıtır. Bakanlıkça telif hakkı ödenerek bastırılan okul kitaplarının edebî mülkiyeti, süresi içinde, mutlak olarak Bakanlığa geçer. Bakanlık bu eserler üzerinde faydalı ve lüzumlu göreceği her türlü değişikliği yaptırabilir [Resmî Gazete, 11 Haziran 1949, sayı: 7230].

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5441 sayılı kanuna göre; Ankarada Milli Eğitim Bakanlığınca bağlı tüzelkişiliği haiz, dram ve opera bölümlerini ihtiva eden bir Devlet Tiyatrosu kurulmuştur. Devlet Tiyatrosu bir genel müdür tarafından idare edilir. Dram ve opera bölümlerinin başında birer başrejisör bulunur [Resmî Gazete, 16 Haziran 1949, sayı: 7234].

9 — Ekonomi işleri:

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5436 sayılı kanuna göre; 5252 sayılı kanunla onanan «Avrupa ekonomik işbirliği sözleşmesi» ve 5253 sayılı kanunla onanan «Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında ekonomik işbirliği anlaşması»nın icaplarından olarak Amerika Birleşik Devletleri hükûmeti veya bu hükûmetin ajanı sıfatıyla hareket edecek kurumlar ve Avrupa ekonomik işbirliğine dahil di-

ğer memleketlerle borçlanma, yardım ve ödeme anlaşmaları akdine hükümet yetkilidir [Resmî Gazete, 16 Haziran 1949, sayı: 7234].

10 — Emeklilik işleri:

§ Kabul buyurulan 4/4/1949 tarih ve 5361 sayılı kanuna göre, 15/1/1945 tarihli ve 4697 sayılı kanunun beşinci maddesine şu hükümler eklenmiştir: Ortaklık emekli sandığından emekli, sakat, dul ve yetim aylığı almakta olanlarla kanunun yayımı tarihinde şirketçe emekliye sevkedilmemiş ve yaş hadleri sebebiyle Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletme kadrosuna alınmamış olanlardan istiyenler tasfiye sonunda sandıktan aldıkları hakikî tediye miktarını ayrıca faiz yürütülmeksizin aylıklarından onde biri kesilmek suretiyle Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü Emekli Sandığına ödemeyi kabul ve taahhüt ederlerse bu aylıkları adı geçen emekli sandığına sandık esas ve usullerine göre aynen ödemeğe devam olunur ve haklarında 15/2/1937 tarihli ve 3137 sayılı kanun hükümleri uygulanır. Şirketi Hayriye memurları emekli sandığının tasfiyesi sonucunda ilgililere ödenmiş bulunan paralardan kesilen vergiler Maliye Bakanlığınca Devlet Deniz Yolları ve Limanları İşletmesi memurları emekli sandığına ödenir [Resmî Gazete, 8 Nisan 1949, sayı: 7177].

§ Kabul buyurulan 17 Haziran 1949 tarih ve 5434 sayılı «Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu» otuz yedi kısımdan ibaret bulunmakta ve birinci kısımda sandığın kuruluşu, ikinci kısımda sandıktan faydalanacaklar, üçüncü kısımda bu kanunla tanınan haklar, dördüncü kısımda sandığın gelirleri ve tahsil şekilleri, beşinci kısımda emeklilik keseneğine esas tutulacak aylık, ücret ve ödenekler, altıncı kısımda emekli keseneklerinin kesilme ve sandığa gönderilme şekli, yedinci kısımda sandığın mevcutları, sekizinci kısımda hesap işleri, dokuzuncu kısımda bu kanunla tanınan hakların başlangıcı, onuncu kısımda fiili hizmet müddeti, on birinci kısımda itibari hizmet müddeti, on ikinci kısımda emekli aylığı bağlanacak haller, on üçüncü kısım yaş hadleri, on dördüncü kısımda emekli aylığı, on beşinci kısımda mamlûllük, on altıncı kısımda âdi malûllük aylığı, on yedinci kısımda vazife malûllüğü aylığı, on sekizinci kısımda harp malûllüğü, on dokuzuncu kısımda dul ve yetim aylığı bağlanacak haller, yirminci kısımda dul ve yetim aylıkları, yirmi birinci kısımda dul ve yetim aylığının bağlanmayacağı haller, yirmi ikinci kısımda toptan ödeme, yirmi üçüncü kısımda emekli keseneklerinin geri verilmesi, yirmi dördüncü kısımda ikramiye, yirmi beşinci kısımda aylıkların başlangıcı, yirmi altıncı kısımda emeklilik hak-

larının düşmesini ve bağlanan aylıkların devamlı olarak kesilmesini gerektiren sebepler, yirmi yedinci kısımda iki cihetten veya aynı sıfatla «aylık» veya «toptan ödeme» ye istihkak halleri, yirmi sekizinci kısımda emekli, âdi malûllük, vazife malûllüğü, dul ve yetim aylığı alanlardan veya kesenekleri geri verilenlerle toptan ödeme yapılanlardan bir vazifeye tayin edilenler, yirmi dokuzuncu kısımda yaş, otuzuncu kısımda muhtaçlık, otuz birinci kısımda aylık bağlanıncaya, toptan ödeme ve kesenek iadesi yapıncaya kadar verilecek avanslar, otuz ikinci kısımda zaman aşımı, otuz üçüncü kısımda ödeme, otuz dördüncü kısımda yoklama, otuz beşinci kısımda biriktirme sandığı, otuz altıncı kısımda çeşitli hükümler, otuz yedinci kısımda geçici hükümlerle ilgili esasları ihtiva etmektedir [Resmî Gazete, 17 Haziran 1949, sayı: 7235].

11 — Gümrük işleri:

§ Kabul buyurulan 6/4/1949 tarih ve 5364 sayılı kanuna göre: Türkiye ile ticaret ve seyrisefain andlaşması veya Modüs vivendi akdetmiş Devletlerden yurdumuza gelecek bazı malların gümrük resimlerinde muayyen nisbetlerde indirim yapılmasına dair olan Bakanlar Kurulunun 3/2390 sayılı ve 29/3/1945 tarihli kararına bağlı listedeki 774 tarife numarasına ait not ile aynı listenin sonunda mevcut ve bazı kimyevî müstahsalların hangi tarife pozisyonlarına uygulanacağını gösteren cetvelin yürürlükten kaldırılması hakkındaki Bakanlar Kurulunun ilişik 3/4614 sayılı ve 4/9/1946 tarihli kararı onanmıştır [Resmî Gazete, 9 Nisan 1949, sayı: 7178].

§ Kabul buyurulan 6/4/1949 tarih ve 5365 sayılı kanunla, 3/6/1933 tarihli ve 2268 sayılı kanunun birinci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: Köy, kasaba ve şehirlerde umumî ihtiyaca mahsus sular için Bayındırlık Bakanlığınca onanmış projelerine göre hariçten getirilen madenî borular ve tazyikli amyantlı, aspesli çimento borular ve bunların eklentilerinde kullanılan kurşun ve katranlı ip, lâstik ve demir bilezik gibi teferrüata ait aksam ve malzemedan gümrük vergisi alınmaz. Yukarıdaki ihtiyaçlar için iller bankasınca getirilecek boru ve teferrüatı ile diğer aksam ve malzemeye ait onanmış projeler, eşyanın gümrükten geçirilmesinden itibaren en geç bir yıl içinde gümrüğe verilir [Resmî Gazete, 9 Nisan 1949, sayı: 7178].

§ Kabul buyurulan 11/4/1949 tarih ve 5369 sayılı kanunla; bazı ilâçlar gümrük resminden muaf kılınmıştır [Resmî Gazete, 15 Nisan 1949, sayı: 7183].

12 — İdarî işler:

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5442 sayılı «İl İdaresi Kanunu», yetmiş maddeden ibaret bulunmakta ve kanunun birinci bölümü mülki idare bölümlerinin kuruluşu, ikinci bölüm İl idaresi, üçüncü bölüm ilçe idaresi ve teşkilâtı, dördüncü bölüm bucak idare ve teşkilâtı, beşinci bölüm il ve ilçe idare kurulları hakkında gerekli hükümleri ihtiva etmektedir [Resmî Gazete, 18 Haziran 1949, sayı: 7236].

13 — İskân işleri :

§ Kabul buyurulan 2/6/1949 tarih ve 5420 sayılı kanuna göre; 18/6/1947 tarihli ve 5098 sayılı kanunun geçici ikinci maddesine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir: 2510 sayılı kanunun yirmi altı ve yirmi yedinci maddeleri gereğince istihkak mazbatasını mukabilinde Devlete intikal eden veyahut sahipleri veya hükümet tarafından tasfiyesi icap ettiği halde tasfiye edilmeyen ve fakat tevziye tâbi tutulan gayri menkuller ve 1505 sayılı kanuna göre ve tevziye tâbi tutulmak üzere mahalli hükümet eliyle alınıp tevzi edilmiş bulunan arazi ve bunların mütemmim cüz'ü olan binalar tevzi edilen eşnasa ait olup bir gûna harç ve resme tâbi olmaksızın bunlar veya mirasçıları namına tescil olunur. Eski sahipleri bu gayri menkuller ve arazi ve mütemmim cüzü'leri üzerinde bir hak iddia edemezler. Bunlardan halen tevzi edilmemiş bulunanlar yirmi altıncı madde hükmünce istihkak mazbatasını mukabilinde Devlete intikal edenler hariç olmak üzere eski sahiplerine iade olunur. Birinci fıkra hükmüne tevfikeyen tevziye tâbi tutulan veya mahalli hükümet eliyle alınıp tevzi edilen gayri menkuller ve arazi ile onun mütemmim cüzü'leri karşılığında eski sahiplerine Toprak Kanunu hükümlerine göre bedelleri ödenir [Resmî Gazete, 8 Haziran 1949, sayı: 7227].

14 — Malî işler :

§ Kabul buyurulan 27/4/1949 tarih ve 5376 sayılı kanuna göre, 22/3/1934 tarihli ve 2395 sayılı Kazanç Vergisi Kanununun üçüncü maddesinin dokuzuncu bendine şu fıkra eklenmiştir: Çiftçiye ait her türlü istihsal vasıtalarının başka çiftçilerin zirai istihsal işlerinde ücretle kullanılmalarından elde edilen kazançlar.

Aynı kanunun geçici maddesine göre, mesleği çiftçilik olanlara çiftçilerin kendilerine ait istihsal vasıtalarıyla başka çiftçilerin istihsal işlerinde ücretle çalışmalarından dolayı tarh ve tahakkuk ettirilip de tahsil edilmemiş olan Kazanç Vergilerinin kayıtları silinir [Resmî Gazete, 3 Mayıs 1949, sayı: 7197].

§ Kabul buyurulan 2/5/1949 tarih ve 5377 sayılı kanunun birinci maddesine göre, 1715 sayılı kanunun beşinci maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından deruhte edilen kâğıt paradan doğma hazine borcu: A) Sözü geçen borca karşılık bankada birikmiş olan paralar; B) Banknot karşılığı cüzdanında bulunan hisse senetleri ve tahvillerin satış hasılları, itfa bedelleri, ikramiyeleri ve gelirleri; C) 1715 sayılı kanunun altıncı maddesinin «1» numaralı fıkrası gereğince bankaya tevdi edilmiş olan altınların bankaya satışı; Ç) Aynı kanunun seksen sekizinci maddesinde hazineye intikal edeceği zikredilen yüzde elli nisbetindeki temettü; D) Hazinece uygun görülecek sair ödemelerden elde edilecek mebalîğ; ile mahsup ve itfa olunur.

İkinci maddye göre, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde ve müteakiben her yıl sonlarında görülecek hesap neticesinde borç bakiyesine nazaran karşılık olarak mevcut bulunan hisse senetleri ve tahvillerin fazlası hazineye iade olunur. Hesaplaşmada hisse senetleri ve tahvillerden borsada kayıtlı bulunanların borsa ve kayıtlı olmıyanların da borsa dışı rayiçleri nazara alınır. Üçüncü maddeye göre, borç bakiyesi için 1715 sayılı kanunun beşinci maddesi gereğince yıl sonlarında tahakkuk edecek % 1 faizler yukarıdaki birinci maddenin «B» fıkrasındaki kıymetlerin gelirlerinden sözü geçen madde gereğince yapılacak iftadan önce bankaca mahsuben tahsil olunur. Dördüncü maddeye göre, 1715 sayılı kanunun 6, 7, 8 inci maddeleriyle geçici VII ncı maddesinin son fıkrası ve 3133 sayılı kanunun dördüncü maddesi hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır. Beşinci maddeye göre, katma ve özel bütçeli idarelerden bu kanunun yayımı tarihine kadar tahakkuk etmiş olup, henüz tahsil edilmemiş bulunan %1 ler aranmaz [Resmî Gazete, 9 Mayıs 1949, sayı: 7202].

§ Kabul buyurulan 2/5/1949 tarih ve 5378 sayılı kanuna göre, Yalova kaplıcaları işletme idaresinin ilişik cetvelde gösterilen 1945 yılı bilânçosu ile kâr ve zarar hesabı onanmıştır [Resmî Gazete, 9 Mayıs 1949, sayı: 7202].

§ Kabul buyurulan 2/5/1949 tarih ve 5379 sayılı kanuna göre, Antalya, Kırıkhan, Yayladağı, Belân belediyeleriyle Nergislik, Atik ve Soğukoluk köylerinin hazineye geçmiş bulunan borçlarının bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki bakiyeleri faizleriyle birlikte af ve terkin edilmiştir [Resmî Gazete, 10 Mayıs 1949, sayı: 7203].

§ Kabul buyurulan 2/5/1949 tarih ve 5381 sayılı kanuna göre, 3/4/1926 tarihli ve 797 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun 1836

sayılı kanunla değiştirilmiş olan ikinci maddesine aşağıdaki 11, 12, 13 ve 14 üncü fıkralar eklenmiştir: 11) Şehir, kasaba ve köyleri kalkındırmağa, güzelleştirmeğe, imar ve kültürsevenler, kültür ve kalkınma, bayındırlığa yardım, fakirleri koruma ve okutma gibi adlar altında hayır maksadiyle veya sosyal maksatlarla kurulan derneklere ve bunlardan maksatları içinde tüzükleri gereğince diğer şahıslara bağışlanan bilûmum menkul mallar; 12) Tüzel kişiliği haiz müesseseler, kurumlar ve dernekler tarafından felâkete uğrayanlara, muhtaçlara ve yardım sandıklarınca statüleri gereğince üyelerinden ölenlerin beyannamelerinde gösterdikleri kimselere yapılan para ve bilûmum menkul mal yardımları; 13) 23/11/1931 tarihli cemi ianat tüzüğü gereğince tertip ve keşidesine izin verilen eşya piyangolarında kazanılan ve değeri 1000 (bin dahil) lirayı geçmiyen menkul ikramiyeler; 14) Bankalarca, küçük tasarruf hesapları ve kumbara sahipleri arasında, tertip ve keşide olunan piyangolardan kazanılan ve miktar ve bedeli 1000 (bin dahil) lirayı geçmiyen para ve eşya ikramiyeleri [Resmî Gazete, 10 Mayıs 1949, sayı: 7203].

§ Kabul buyurulan 2/5/1949 tarih ve 5382 sayılı kanuna göre; hasılı 1949 yılı bütçesinden tesis, sermaye ve krediler için yapılacak ödemelere tahsis edilmek üzere «1949 yılı istikrazı» adıyla 120 milyon liraya kadar uzun vâdeli iç istikraz akdine Maliye Bakanı yetkilidir. Bu istikrazın akdinde, kalkınma istikrazı hakkındaki 13/6/1946 tarihli ve 4938 sayılı kanun hükümleri uygulanır [Resmî Gazete, 10 Mayıs 1949, sayı: 7203].

§ Kabul buyurulan 2/5/1949 tarih ve 5383 sayılı Gümrük Kanunu dört ayırım ve yüz elli altı maddeden ibaret bulunmaktadır. 1 — 27 nci maddeleri ihtiva eyliyen birinci ayırımda, mükellefiyetler, gümrük hattı ve bölgesi, gümrük hattı dışı sayılan yerler, ödeme mükellefiyetinin başlangıcı, vergiye esas olan tarife, vasfı ve tahsis yeri değişen eşya, gümrük kapı ve yolları, sahte menşeli eşya, giriş, çıkış, transit serbestliği ve kısıntılar, misilleme, damping, gümrük vergisi, muaflıklar, diplomasi muaflıkları, zat ve eşyası, turistik kolaylıklar, geri gelen eşya, sınır ahalisine kolaylıklar, geçici olarak giren eşya, geri verme, erteleme hakkında; 28 - 56 nci maddeleri ihtiva eyliyen ikinci ayırımda, trenler, beyan, denetleme, kara taşıtları, deniz taşıtları, manifesto, asıl manifesto, harp gemileri, kabotaj, hava gemileri hakkında; 57 - 129 uncu maddeleri ihtiva eyliyen üçüncü ayırımda, sundurmalar, giriş rejimi, beyanname, tescil, beyannamelerde düzeltme, sözle beyan, muayene, tahlil, itiraz yolları ve sebepleri, süre, merciler, hakem heyeti, tahlile itiraz, eksik veya fazlalar, zamanaşımı, antrepo rejimi, antrepoya konabilecek

eşya, antrepolar açılması, fiktif antrepolar, antrepo yapıları, teminat, denetleme, süre, yoklama, beyan, transit rejimi, çıkış rejimi, posta rejimi, sınır rejimi, denizden kurtarılan eşya, tasfiye edilecek eşya hakkında; 130 - 152 nci maddeleri ihtiva eyliyen dördüncü ayırımında, gümrüklerin sınıfları, gümrük komisyoncuları, cezalar hakkında gerekli hükümler vazedilmiş bulunmaktadır [Resmî Gazete, 11 Mayıs 1949, sayı: 7204].

§ Kabul buyurulan 4/5/1949 tarih ve 5385 sayılı kanunla, 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun yirmi ikinci maddesi değiştirilmiştir [Resmî Gazete, 11 Mayıs 1949, sayı: 7204].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5405 sayılı kanuna göre; 2490 sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanununun yirmi sekizinci maddesine şu fıkra eklenmiştir: Veteriner bakteriyoloji ve seroloji enstitüleri ve bölge lâboratuvarında aşı ve serum istihsal, kontrol ve araştırma işlerinde kullanılacak hayvanlar, mahalli satın alma komisyonları veya lüzum görüldüğü takdirde Tarım Bakanlığınca mütehassıslar arasından seçilecek en çok üç kişiden müteşekkil geçici komisyonlar tarafından pazarlık yoluyla satın alınabilir [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5408 sayılı kanuna göre; iç tüzüğün 62 nci maddesi uyarınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi hesaplarını inceleme komisyonu üyelerinden, görevleri gereğince inceleme ve teftiş için, Ankara dışında vazife görenlere genel hükümler dairesinde ikamet yevmiesi verilir [Resmî Gateze, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5410 sayılı kanuna göre; 3843 sayılı kanunun onuncu maddesinin 4700 sayılı kanunla değiştirilen beşinci fıkrası şu şekilde tâdil olunmuştur: 5) Münhasıran halkın kendi ihtiyacı için getirdiği hububat ve bakliyatı öğüten, döven, kıran veya ezen yol ve su ile müteharrik valssız ve eleksiz değirmenlerle muharrik kuvveti kırk beygiri geçmiyen motörlü valssız ve eleksiz değirmenler, bu değirmenlerde fırınlara, zahire tüccarlarına veya değirmeni işletenler hesabına imalât yapıldığı takdirde münhasıran bu kısım vergiye tâbi tutulur [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 3/6/1949 tarih ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu üç kısım ve kırk sekiz maddeden ibaret bulunmaktadır. Mükellefiyet serlevhasını taşıyan birinci kısımda, mükellefiyetin mevzuu ve mükellefler, muafıklar ve istisnalar, mükellefiyet şekilleri; verginin

tarhına taallük eden ikinci kısımda matrahın tâyini, yabancı ulaştırma kurumlarında matrah, beyanname, verginin nisbeti ve tarhı, tasfiye, birleşme ve devir; verginin ödenmesiyle ilgili üçüncü kısımda, ödeme süresi, özel ödeme süreleri, tasfiye, birleşme ve devir halinde ödeme, yabancı mmlketlerde ödenen verginin mahsubu, kesilen gelir vergilerinin mahsubu ile ilgili hükümleri ihtiva etmekte ve nihayet kırk beşinci madde kıyasen uygulanacak gelir vergisine, kırk altıncı madde kaldırılan hükümlere, geçici birinci madde eski yıllara ait vergilere, geçici ikinci madde taahhüt işleri vergilerine, geçici üçüncü madde eski ihtiyat akçeleriyle provizyonların vergilendirilmesine, geçici dördüncü madde geçici emsal nisbetlerine taallük etmektedir [Resmî Gazete, 10 Haziran 1949, sayı: 7229].

§ Kabul buyurulan 3/6/1949 tarih ve 5423 sayılı Esnaf Vergisi Kanunu iki bölüm ve otuz maddeden ibaret bulunmakta ve birinci bölüm sabit iş yeri olanlar ve ikinci bölüm de gezici esnaf vergisi hakkında gerekli hükümleri ihtiva eylemektedir [Resmî Gazete, 10 Haziran 1949, sayı: 7229].

§ Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Esnaf Vergisi, Bina Vergisi, Arazi Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi, Muamele Vergisi, Nakliyat Vergisi, Damga Resmî, bilûmum istihlâk vergileri, Hayvanlar Vergisi ve yukarıda zikredilen vergi ve resimlere bağlı olan vergi ve resimlerle zammlar hakkında uygulanmak üzere kabul buyurulan 7/6/1949 tarih ve 5432 sayılı kanun 393 maddeden ibaret bulunmaktadır [Resmî Gazete, 15 Haziran 1949, sayı: 7233].

§ Kabul buyurulan 9 Haziran 1949 tarih ve 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanunu beş kısım ve yüz on maddeden ibaret bulunmaktadır. Mükellefiyet serlevhasını taşıyan birinci kısımda, verginin mevzuu, tam mükellefiyet, dar mükellefiyet; muafiyetler ve istisnalar serlevhasını taşıyan ikinci kısımda, esnaf muafılığı, diğer muafılıklar, kazançlarda istisnalar, sermaye iratlarında istisnalar, müteferrik istisnalar, en az geçim için indirim; gelir unsurlarının tesbitine müteallik üçüncü kısımda ticarî kazanç, ücretler, serbest meslek kazançları, gayri menkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı, sair kazanç ve iratlar; verginin tarhına müteallik dördüncü kısımda, beyan esası, gelirin toplanması ve yıllık beyanname, vergi tevkifatı ve muhtasar beyanname, özel haller ve münferit beyanname, verginin nisbeti, tarh muamelesi, asgarî kâr ve gider esaslarına göre gelir takdiri; verginin ödenmesi hakkındaki beşinci kısımda, taksitler, mahsuplar hakkında ve kanunun yüz sekizinci maddesinde kal-

dırılan hükümler, geçici birinci maddede geçmiş yıllara ait vergiler, geçici ikinci maddede taahhüt işleri vergileri, geçici üçüncü maddede eski ihtiyat akçelerinin vergilendirilmesi, geçici dördüncü madde 1949 yılından evvel ktisap edilen gayri menkul ve hakların satış kârları, geçici beşinci madde 1949 yılında peşin tahsil edilen gayri menkul iratları, geçici altıncı madde kiralar üzerindeki takyitlerin devamınca uygulanacak hüküm, geçici yedinci madde 28 Şubat 1947 den sonra takdir edilen gayri safi iratlar, geçici sekizinci madde kanunun ilk uygulama yılında esnaf muaflığının tâyini ile ilgili hükümleri ihtiva efmekte ve yüz dokuzuncu madde de bu kanunun ücretler hakkındaki hükümlerinin 1951 bütçe yılı iptidasında, diğer hükümlerinin 1 Ocak 1950 tarihinde yürürlüğe gireceğini bildirmektedir [Resmî Gazete, 9 Haziran 1949, sayı: 7228].

15 — Memurin işleri:

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5388 sayılı kanuna göre; belediye bütçelerinden aylık ve daimî ücret alan memurların, bu aylık ve ücretlerini 788 sayılı kanunun 86 ncı maddesi hükümleri dairesinde vermeğe Belediye Meclisleri yetkilidir. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar 788 sayılı kanunun 86 ncı maddesi hükümlerine uygun yapılmış olan işlemler muteber sayılır [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5390 sayılı kanuna göre; 2847 sayılı kanunun 3173 sayılı kanunla değiştirilen 11 inci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: Yüksek mektep mezunu olmıyan memurlardan ehliyet ve liyakati görülenler ancak üçüncü derecede münhal vazifelere kadar (3 dahil) terfi ettirilebilirler [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5439 sayılı kanunun birinci maddesine göre; vazifesi dolayısıyla öğrendiği, saklanması gerekli herhangi bir hususu doğrudan dağruya âmirinden başka bir kimseye duyuran veya vâki olmıyan bir hali uydurarak yayılmasına sebep olan memurlar hakkında 18/3/1926 tarihli ve 788 sayılı memurin kanununun inzibat cezalarından, fiilin vahamet derecesine göre, herhangi birisi yetkili inzibat komisyonu tarafından tatbik olunur.

İkinci maddeye göre: Bakanlar, merkez ve iller teşkilâtında aylıkla çalışan herhangi bir memuru tâyinindeki usule göre, yapılması o Bakanlığa ait her iş için, orada Bakanlık teşkilâtı ve boş vazife bulunup bulunmamasıyla kayıtlı olmaksızın, kadrosuyla yurt içinde dilediği yerde çalıştırabilirler.

Üçüncü maddeye göre: 18/3/1926 tarihli ve 788 sayılı Memurin Kanununun hükümlerine tâbi memurlardan: A) Olaganüstü çalışmalarıyla işin keyfiyetini muhafaza ederek emsallerinin üstünde verimli iş çıkaranlara, B) Üstün bir bilgiye dayanan şahsî teşebbüsü sayesinde gerek dairesinin hizmet kadrosunda, gerek hizmet vasıtalarında tasarruf sağlayanlara, C) Umumî bir zararın önlenmesi veya bir faydanın sağlanması için sağlık ve hayatını tehlikeye koyarak çalışanlara, bağlı buldukları daire âmirinin teklifi, ilgili Bakanların tasvibi ve Bakanlar Kurulunun kararıyla «A» bendindeki başarıyı gösterenlere almakta oldukları aylığın tutarının bir katına, «B» ve «C» bentlerindeki başarıyı gösterenlere üç katına kadar ikramiye verilebilir. Bütçeye konacak ikramiye ödenekleri her dairenin aylık ödeneğinin binde birini geçemez [Resmî Gazete, 16 Haziran 1949, sayı: 7234].

§ Kabul buyurulan 10/6/1949 tarih ve 5440 sayılı kanuna göre, devamlı veya geçici bir surette bir âmme vazifesi veya hizmeti gören Devlet daire veya diğer her türlü âmme müesseseleriyle 3659 sayılı kanunu şümulüne giren teşekkül ve müesseselere ve âmme menfaatine hâdim cemiyetlere alınacak hizmetli ve vazifelilerden kendileriyle karı veya kocalarının menkul ve gayri menkul malları ve borçları hakkında bir beyanname aınır. Menkul mallar tâbirine para, esham, tahvilât, altın ve mücevher gibi mallarla her türlü alacak ve diğer haklar dahildir. Keza, yukarıda beyan olunan daire, müessese, teşekkül ve cemiyetlerde vazife ve hizmet görenler ilk beyanname tarihinden sonra geçecek her beş yılda yeniden bir beyanname vermeğe ve bu süre içinde menkul ve gayri menkul mallarında önemli bir değişiklik vukua geldiği takdirde bunu da bir ay içinde bildirmeğe mecburdurlar.

Kanunun geçici birinci maddesine göre de, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte birinci maddede yazılı daire, müessese, teşekkül ve cemiyetlerde vazife ve hizmet görenler üç ay içinde menkul ve gayri menkul mallarını gösteren bir beyanname vermeğe mecburdurlar. Geçici ikinci maddeye göre de, yukarıda yazılı beyannameler inzibat kurulu veya mercilerince incelenerek durumu şüpheli görülenlerden 4237 sayılı kanun uyarınca beyanname istenir. İnzibat kurulu veya mercileri bu beyannameyi ve birlikte verilmiş vesikalar varsa bunları inceledikten sonra soruşturmaya lüzum görürlerse evrakı alâkalının sıfatına göre tâbi olduğu mahkeme Cumhuriyet Savcısına veya adli âmire tevdi ederler. Cumhuriyet Savcısıyla adli âmir yapacakları hazırlık soruşturması sonunda işi takibe değer görürlerse kamu dâvasını açarlar. Bundan sonraki usul muameleleri Ceza Muhakemeleri Usulü ve Askeri Muhakeme Usulü Ka-

nunları hükümlerine uygun olarak yapılır ve 4237 sayılı kanunun diğer hükümleri yerine göre uygulanır. Cumhuriyet savcısı ve adli âmir yapacakları soruşturma sırasında 4237 sayılı kanunun onuncu maddesinde yazılı tedbirlerin alınmasına lüzum görürlerse hazırlık soruşturmasında sulh yargıcından ve ilk ve son soruşturmalarda yetkili yargıç ve mahkemelerden bir karar isterler. Tâyinleri il'e ait memurlar tarafından verilen beyannameler hakkında valiler de, inzibat kurul ve mercilerinin yukarıda yazılı yetkilerini haiz oldukları gibi, ilin tâyinleri merkeze ait memurları hakkında da «Jandarma ve Gümrük Muhafaza Teşkilâtından gayri askerler ile yargıçlar ve yargıç sınıfından olanlar hariç» o memurun mensup olduğu Bakanlığa müracaat ederek 4237 sayılı kanuna tevfikan beyanname istenmesini talep ve teklif edebilirler. Subaylarla askeri memurlar ve askeri hizmette kullanılan aylıklı veya ücretli sivil memurlar ve gedikli erbaşlar tarafından verilen beyannameler ilk ve üst sicil âmirleri tarafından tetkik olunur. Sicil âmirlerinin düşüncelerinde birlik bulunduğu takdirde doğrudan doğruya ve aralarında görüş ayrılığı çıkması halinde ise muhtar sicil âmirinin de mütalâası alındıktan sonra Milli Savunma Bakanlığına gönderilir. Bakanlık, sicil âmirlerinin ekseriyet reyine göre yukarıda yazılı şekilde işlem yapar [Resmî Gazete, 16 Haziran 1949, sayı: 7234].

16 — Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı :

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5393 sayılı kanunla; Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının, 1946 yılında Montréal'de akdettiği yirmi dokuzuncu toplantısında kabul edilen «son maddelerin değiştirilmesi hakkındaki 80 sayılı sözleşme» onanmıştır [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7128].

17 — Pasaport işleri :

§ Kabul buyurulan 18/4/1949 tarih ve 5370 sayılı kanuna göre, 3519 sayılı Pasaport Kanununa şu maddeler eklenmiştir: Ek madde 1 — Doğum itibarile münderis Osmanlı hanedanından olmayıp bu hanedan âzasından biri ile evlenmiş ve ölüm veya boşanma sebebiyle dul kalmış olan ve çocuğu bulunmayan erkek ve kadınların Türkiyeye gelmelerine Bakanlar Kurulu kararile müsaade olunabilir. Şu kadar ki Osmanlı İmparatorluğunda padişahlık etmiş kimselerden hilâfetin ilgası tarihinde hayatta olsun olmasın, varislerine intikali yapılmamış herhangi birinin nam ve uhdesinde o tarihte mukayyet bulunan gayrimenkul mallarla 1 Eylül 1324 ve 21 Nisan 1325 tarihli iradelerin mevzuu bulunan gay-

rimenkul mallar 431 sayılı kanununun 8 inci ve 10 uncu maddeleri mucibince millete intikal etmiş bulunduğundan bu kanuna müsteniden yurda avdet edenler dahi bu mallar üzerinde irs veya herhangi bir sebebe dayanarak hak iddia edemezler. Ek madde 2 — Doğum itibariyle münderis Osmanlı hanedanı âzasından bulunan kadınlardan yabancı Devlet başkanlarından veya yabancı Devlet hanedan âzasından veyahut elçi veya elçilik vazifesile görevlendirilmiş olanlardan birile evli olanların transit suretiyle Türkiyeden geçmelerine ve üç aya kadar Türkiyede ikametlerine Bakanlar Kurulu kararıyla izin verilebilir [Resmî Gazete, 25 Nisan 1949, sayı: 7190].

18 — Sağlık ve Sosyal yardım işleri :

§ Kabul buyurulan 11/4/1949 tarih ve 5368 sayılı kanuna göre; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca gerekli görülecek yerlerde verem savaş teşkilâtı kurulur. Bakanlık bu maksatla gerekli verem sanatoryomlarını, hastahanelerini, prevantoryumlarını ve dispanserlerini veya bu bölgelerde mevcut hastanelere ek olarak verem pavyonlarını yaptırmak, kiralamak, kamulaştırmak veya satın almak suretile tesis ve teçhiz ederek faaliyete geçirir ve bunlar için her türlü taşıt araçlarıyla seyyar ve sabit röntgen cihazlarını satın alır.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, özel idareler, belediyeler ve verem savaş derneklerince kurulmuş verem sanatoryom, prevantoryom, hastane ve dispanserlerine faaliyetlerinin devamı için, gerekli gördüğü hususlarda, her çeşit para ve aynı yardımı yapmağa ve bu kurumlarda, kanunlarla kazanılmış memurluk, özlük hakları saklı kalmak kaydile, Bakanlık kuruluşundan tabip ve hemşire, eczacı ve lâborant çalıştırmaya, özel ve tüzelkişiliklere ilişkin sağlık kurumlarında veremli hastaları, ücreti Bakanlık verem ödeneğinden ödenmek üzere, tedavi ettirmeye yetkilidir.

Veremle savaş genel giderleri için lüzumlu ödenek her yıl Bütçe Kanununa bağlı «A» işaretli cedvellerin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kısımlarında açılacak özel bölümden ödenir [Resmî Gazete, 15 Nisan 1949, sayı: 3183].

§ Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında kabul buyurulan 23/5/1949 tarih ve 5387 sayılı kanun otuz üç maddeden itibaren bulunmakta ve beden, ruh, ahlâk gelişmeleri tehlikede olup ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan ve Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma tedbiri alınmasında zaruret görülen çocukların mahkeme kararile ve reşit oluncaya kadar bakılma ve yetiştirilerek meslek

sahibi edilmeleri hakkında gereken hükümleri ihtiva eylemektedir [Resmî Gazete, 27 Mayıs 1949, sayı: 7217].

§ Kabul buyurulan 2/6/1949 tarih ve 5417 sayılı kanun, dört bölüm ve kırk dört maddeden ibarettir. Kanunun 1-4 üncü maddelerinde ana hükümler yer aldıktan sonra, birinci bölüm yardımlara, ikinci bölüm primlere, üçüncü bölüm sigorta haklarının ihtiyarı olarak devam ettirilmesine, dördüncü bölüm genel hükümlere tahsis edilmiş bulunmaktadır [Resmî Gazete, 8 Haziran 1949, sayı: 7227].

19 — Tarım işleri :

§ Kabul buyurulan 25/4/1949 tarih ve 5374 sayılı kanuna göre; Milli Savunma Bakanlığına bağlı döner sermayeli Hasırcı çiftliği ve tay deposunun arazi, bina, tesis ve müstemilâtı aynen ve çiftlik işletmesine ait her çeşit malzeme ve menkuller kıymetlendirilip parasız olarak Tarım Bakanlığına devir ve döner sermayeye ait mevcut para Maliye Bakanlığınca Hazineye gelir kayıt olunacaktır. Yine aynı kanuna göre, 21 Ağustos 1940 tarihli ve 3916 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Kanunun geçici maddesine göre de, bu kanun gereğince Tarım Bakanlığı emrine geçen Hasırcı çiftliğinden Bakanlıkça kullanılacak kısım ayrıldıktan sonra Porsuk barajı gölü içinde kalacak Sofca ve İncesu köylülerinin arazilerile Sofca köyünün köy yeri için arazi tahsisi ve temlikine Tarım Bakanlığı yetkili kılınmıştır. Tahsis edilecek arazi ile göl içinde kalacak arazinin muadeletinin tayininde saha esas tutulacak ve muadil arazi tahsisi mümkün olmadığı takdirde istimplâk bedelinden fazla kısma isabet eden meblâğ Bayındırlık Bakanlığı bütçesinin ilgili tertibinden ödenecektir [Resmî Gazete, 3 Mayıs 1949, sayı: 7197].

§ Kabul buyurulan 7/6/1949 tarih ve 5433 sayılı kanuna göre; Yurd çiftliğinin ziraî verimini arttırmak, istihsalini çeşitlendirmek ve mahsulün kalitesini yükseltmek amacı ile iyi tohumluk, damızlık ve fidan ihtiyacını sağlamak, tarım alanında çiftçiye ödeneklik ve öğreticilik etmek üzere Tarım Bakanlığına bağlı, özel kişiliği haiz, katma bütçeli Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur [Resmî Gazete, 13 Haziran 1949, sayı: 7231].

20 — Ulaştırma işleri :

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5391 sayılı kanuna göre; 8/6/1933 tarihli ve 2285 sayılı ve 7/4/1934 tarihli ve 2401 sayılı kanunlarla onanan itilâf ve sözleşme hükümlerine göre Cenup Demiryolları

Türk Anonim ortaklığınca işletilmekte olan ve adı geçen sözleşmedeki sürenin hitamı dolayısıyla hükümetçe geri alınan Çobanbey - Nusaybin ana hattı ile Derbesiye - Mardin şube hattının işletilmesi ve bu hatların adı geçen ortaklığa tesliminde mevcut bütün menkul ve gayrimenkul mallar ile hak ve menfaatleri 1/1/1948 tarihinden itibaren süresiz olarak Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğüne devir ve temlik edilmiştir [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5395 sayılı kanuna göre; Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsviçre Federal Hükümeti arasında Ankarada 16 Şubat 1949 tarihinde akit ve imza edilmiş olan hava ulaştırılmalarına dair geçici anlaşma ile eki onanmıştır [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

21 — Vakıf işleri :

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5404 sayılı kanuna göre; 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 3513 sayılı kanunla değiştirilen birinci maddesinin mülhak vakıflara ait hükmü aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir : mütevelliliği vakfedenlerin fer'ilerine şart edilmiş vakıflara (Mülhak Vakıflar) denir. Bunlar mütevellileri tarafından idare olunur. Mütevelliler Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ve Genel Müdürlük de İdare Meclisinin kontrolü altındadır. Cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen kişi veya heyetlerce idare edilirler. İlgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenirler. Vakıflar Kanununun yirmi dördüncü maddesi kaldırılmıştır. Mülhak vakıflarla cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar için tahakkuk ettirilmiş olan kontrol haklarının kayıtları silinir. Tahsil edilmiş olanlar geri verilmez [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5409 sayılı kanuna göre; vakıf menba suları ile orman ve zeytinliklerin işletilmesi hakkındaki 3913 sayılı kanunun birinci maddesi şu şekilde değiştirilmiştir: Vakıflar Genel Müdürlüğünce idare edilmekte olan memba suları ve zeytinliklerle narenciye ve meyva bahçelerinin ticarî esaslar dairesinde işletilmesi için 2762 sayılı Vakıflar Kanunu mucibince tahsil edilen tâviz bedellerinden «1.500.000» liraya kadar döner sermaye tahsisine Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilidir [Resmî Gazete, 4 Haziran 1949, sayı: 7224].

22 — Müteferrik işler :

§ Kabul buyurulan 18/4/1949 tarih ve 5371 sayılı kanunla; 1312

sayılı Vatandaşlık Kanununa şu maddeler eklenmiştir: Ek madde 1 — 3519 sayılı Pasaport Kanununa bazı maddeler eklenmesine dair olan 5370 sayılı kanunun birinci ek maddesi gereğince yurda dönmelerine müsaade edilen kimselerin o kanunda yazılı kayıtlar dahilinde vatandaşlığımıza alınmasına Bakanlar Kurulu karar vermeye yetkilidir. Ek madde 2 — 431 sayılı kanunun dördüncü maddesinin bu kanunun hükümüne aykırı hükümleri kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 25 Nisan 1949, sayı: 7190].

§ Kabul buyurulan 20/4/1949 tarih ve 5372 sayılı kanuna nazaran, 655 ve 4355 sayılı kanunlara göre seçilen ticaret ve sanayi odalarile esnaf odaları ve ticaret borsaları uzuvlarının müddetlerini bir yıl uzatmaya Ticaret ve Ekonomi Bakanı yetkilidir [Resmî Gazete, 27 Nisan 1949, sayı: 7192].

§ Esnaf dernekleri ve esnaf dernekleri birlikleri hakkında kabul buyurulan 25/4/1949 tarih ve 5373 sayılı kanun üç bölüm ve otuz yedi maddeden mürekkeptir. On dört maddeden ibaret bulunan birinci bölümde esnaf dernekleri, on beş ilâ yirmi yedinci maddeleri ihtiva eyleyen ikinci bölümde esnaf dernekleri birlikleri hakkında gereken hükümler vazedilmiş ve yirmi sekiz ilâ otuz yedinci maddeleri de müşterek hükümlere tahsis edilmiş bulunmaktadır [Resmî Gazete, 3 Mayıs 1949, sayı: 7197].

§ Kabul buyurulan 24/5/1949 tarih ve 5394 sayılı kanuna göre; 12 Kasım 1947 tarihinde New-York'ta Lake Success'te imzalanan: A) «Kadın ve çocuk ticaretinin kaldırılmasına mütedair Cenevre'de 30 Eylül 1921 de akdedilen sözleşme» ile «reşit kadın ticaretinin kaldırılması hakkında Cenevre'de 11 Ekim 1933 tarihinde akdedilen sözleşme» yi değiştiren protokol ve eki, B) «Müstehcen neşriyatın tedavül ve ticaretinin kaldırılması için Cenevre'de 12 Eylül 1923 tarihinde imzalanan sözleşme» yi değiştiren protokol ve eki onanmıştır [Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, sayı: 7218].

§ Kabul buyurulan 31/5/1949 tarih ve 5411 sayılı kanuna göre; Vaşington'da 11 Ekim 1947 tarihinde kabul ve 7 Şubat 1948 tarihinde imza edilen «Dünya Meteoroloji Teşkilâtı» sözleşmesi onanmıştır [Resmî Gazete, 6 Haizran 1949, sayı: 7225].

§ Kabul buyurulan 6/6/1949 tarih ve 5426 sayılı kanuna göre; Amerikadan satın alınan altı yolcu gemisi işinde ve kredi temininde hizmetleri görülen Mc. Cann'e ve ortağına bu hizmetlerine mukabil Dev-

let Denizyolları ve Limanları bütçesinden kesintisiz 175.000 dolar ikramiye vermeye Ulaştırma Bakanı yetkilidir [Resmî Gazete, 11 Haziran 1949, sayı: 7230].

§ Kabul buyurulan 6/6/1949 tarih ve 5427 sayılı kanunla; 21/2/1947 tarihli ve 5027 sayılı Temsil Ödeneği Kanununun birinci maddesindeki cedvele, bu kanuna bağlı bir sayılı cedvelde yazılı temsil ödenekleri eklenmiş ve iki sayılı cetvelde yazılı olanlar çıkarılmıştır [Resmî Gazete, 11 Haziran 1949, sayı: 7230].

B) T. B. M. M. KARARLARI :

§ Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 4/4/1949 tarih ve 1642 sayılı kararla; menkul ve gayrimenkul emval ile bunların intifa haklarını ve daimî vergilerin mektumlarını haber verenlere verilecek ikramiyelere dair olan 1905 sayılı kanunun birinci maddesinin yorumlanmasına mahal görülmemiştir [Resmî Gazete, 11 Nisan 1949, sayı: 7179].

§ Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 14/4/1949 tarih ve 1643 sayılı karara göre; millet vekilliğinin memuriyet olmadığına, aynı zamanda millet vekillerinin avukatlık, doktorluk, tüccarlık vesair meslekleri yapabildiklerine ve eczanesi bulunanların da eczanelerini mes'ul müdür ile idare ettiklerine nazaran bir millet vekili eczacının 964 sayılı kanuna uyararak eczane açmasına bir mâni olmadığı neticesine varılmış ve bu mâna da maddenin metninden vazıhan anlaşıl-makta bulunmuş olduğundan adı geçen maddenin ayrıca yorumlanma-sına mahal olmadığı neticesine varılmıştır * [Resmî Gazete, 18 Nisan 1949, sayı: 7185].

§ Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 16/5/1949 tarih ve 1649 sayılı karara göre; «2999 sayılı Bankalar Kanununun 14 ve 17 nci maddelerinin 5228 sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanununun on birinci maddesinin tatbikatını tahdit edip etmiyeceğinin yorumlanması istenmişse de: 2999 sayılı Bankalar Kanununun 14 ve 17 nci maddelerile «banka mensup ve memurlarının kendi bankalarından kredi almaları, teminatı ve kefalet sağlamaları», banka menabi ve itibarını kendi lehlerine istismar etmemeleri maksadile menedilmektedir. 5228 sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanunu ise: memleketimizde çeşitli sebep ve zaruretlerle ve hayati ehemmiyetle kendini gösteren mesken buhranını önlemek, vatandaşların huzurunu sağlamak ve bu suretle yurdun imarına hizmet etmek gibi bir gayeyi istihdaf etmektedir. Her iki

kanunun yukarıda belirtilen esaslarındaki sarahate ve kanun vazının maksadına göre, Bina yapımını teşvik Kanunu vatandaşlar arasında istisna gözetilmeksizin vatandaşın siyänen birer mesken sahibi olabilmesini istihdaf etmiştir. Aynı kanunun on birinci maddesile esasen vatandaşın bu imkândan bir defaya mahsus olmak üzere faydalanabileceği de kabul edilmiştir. On üç yıl önce çıkan Bankalar Kanunundaki tahdidatın ise Bina Yapımını Teşvik Kanununun 11 inci maddesiyle bir gûna alâkası olamayacağını düşünmek kanun yapıcısının ruh ve maksadına uamamen uygun düşer. Bu itibarla 2999 sayılı kanunun 14 ve 17 nci maddelerinin, 5228 sayılı kanunun 11 inci maddesinin uygulanmasını tayin ve tahdit edemeyeceğine karar verilmiştir» [Resmî Gazete, 24 Mayıs 1949, sayı: 7214].

§ Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 9/6/1949 tarih ve 1651 sayılı karara göre; muhtelif kanunlarda yazılı bulunan «şehit» tâbirine ve harp malûllerine yapılan zamların yetimlere intikal edip etmeyeceğinin yorumlanmasına mahal görülmemiştir [Resmî Gazete, 14 Haziran 1949, sayı: 7232].

§ Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 10/6/1949 tarih ve 1652 sayılı karara göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi gündeminde görüşülecek önemli konu kalmamış olduğundan millet vekillerinin seçim çevrelerinde seçmenlerle görüşmelerine fırsat vermek üzere 1 Kasım 1949 Salı gününe kadar çalışmağa ara verilmesi kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 18 Haziran 1949, sayı: 7236].

C) YORUMLAR :

§ Hilâfetin ilgasına ve Osmanlı hanedanının Türkiye memaliki haricine çıkarılmasına dair olan 431 sayılı kanunun sekizinci maddesinin yorumu hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 2/5/1949 tarih ve 245 sayılı karara göre: «431 sayılı kanunun mer'iyete girdiği tarihte hayatta bulunsun bulunmasın Osmanlı İmparatorluğunda padişahlık etmiş her hangi bir kimse namına Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde tapuda mukayyet gayrimenkul mallar bu kanunun sekizinci maddesi mucibince, kanunun yürürlüğe girmesile millete intikal etmiştir. Binaenaleyh 431 sayılı kanunun neşrinden sonra bu gayrimenkullerin padişahların mirasçılara intikali yapılamaz ve bu mallar üzerinde verese tarafından hiç bir hak iddia edilemez [Resmî Gazete, 7 Mayıs 1949, sayı: 7201].

§ Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü

Memurları Emekli Sandığı hakkındaki 2454 sayılı kanuna ek 2904 sayılı kanunun on üçüncü maddesinin yorumu hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 16/5/1949 tarih ve 246 sayılı karara göre: 2904 sayılı kanunun on üçüncü maddesinin «bilâhare tekaüde sevkedilecek olurlarsa bu vaziyette devam eden hizmet senelerine göre son aldığı aylık esası üzerinden hesap edilecek ikinci bir tekaüt maaşı eski tekaüt aylığına ilâve edilir» hükmünü kapsıyan son fıkrasındaki «bu vaziyette» ibaresi «bu takdirde» anlamında bulunmakta ve bu anlama göre «devam eden hizmet seneleri» ifadesi de memurun geçmiş bütün hizmet sürelerine ait bulunmaktadır [Resmî Gazete, 24 Mayıs 1949, sayı: 7214].

§ Milli Korunma Kanununun otuzuncu maddesinin V-b bendinin 2 nci fıkrasındaki «gayrı menkulü kendisi veya çocukları için konut olarak kullanma ihtiyacında kalırsa» cümlesinin yorumu hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 23/5/1949 tarih ve 247 sayılı karara göre: «kira ile bir yerde oturmak, kendi meskeninde oturmak ihtiyacından mal sahibini vareste kılmaz» [Resmî Gazete, 27 Mayıs 1949, sayı: 7217].

D) TÜZÜKLER:

§ Bakanlar Kurulunun 27/4/1949 tarih ve 3/9197 sayılı kararına göre; 5/6/1948 tarihli ve 3/7586 sayılı kararlar yürürlüğe konulmuş olan «gemi adamlarının yeterliği ve sayısı hakkındaki tüzük» ün bazı maddelerine ait fıkraların ve mezkûr tüzüğe bağlı «1» sayılı cetvelin değiştirilmesine dair tüzüğün yürürlüğe konulması kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 20 Mayıs 1949, sayı: 7211].

§ Bakanlar Kurulunun 27/5/1949 tarih ve 3/9390 sayılı kararıyle; 28/6/1941 tarihli ve 2/16098 sayılı kararlar yürürlüğe konulan «Devlet Deniz Yolları İşletme Umum Müdürlüğü memurlarının tayin, tebdil, terfi, tecziye usulleriyle bunlara verilecek harcırah, tazminat ve tahsisatlar hakkındaki tüzüğün» 36 ncı maddesine şu fıkralar eklenmiştir:

1 — Yabancı sulara sefer ikramiyesi: yabancı sulara sefer yapan bütün gemilerin ayrıldıkları son Türk limanından dönüşte varacakları ilk Türk limanına kadar geçecek her gün için kalkış ve varış günleri dahil, bu gemilerde bilfiil hizmet gören gemi adamlarına aşağıda yazılı nisbetlerde ikramiye verilir: A) Yolcu vapurlarında çalışanlara aylıklarının bir güne isabet eden miktarının en çok yarısı; B) Yük gemilerinde çalışanlara aylıklarının bir güne isabet eden miktarının en çok bir misli.

2 — Akaryakıt, parlayıcı veya patlayıcı eşya ikramiyesi: Akaryakıt, parlayıcı veya patlayıcı yük taşıyan gemilerin sefere kalktıkları andan son boşaltma limanına vardıkları âna kadar geçecek her gün için kalkış ve varış günleri dahil bu gemilerde bilfiil çalışan gemi adamlarına aşağıda yazılı nisbetlerde ikramiye verilir: A) Türk limanları arasında yapılan seferlerde çalışanlara aylıklarının bir güne isabet eyliyen miktarının en çok yarısı; B) Yabancı limanlar arasında veya yabancı limanlarla Türk limanları arasında yapılan seferlerde çalışanlara seferin yapıldığı yabancı liman veya limanlar Akdeniz veya Karadeniz havzasında ise aylıklarının bir güne isabet eden miktarının en çok bir misli, Cebelitarık veya Süveyş dışında ise en çok bir buçuk misli. Bu ikramiye, hamulesi tamamıyla akaryakıt, parlayıcı veya patlayıcı eşya olan gemilere muhtes olup karışık eşya taşıyan gemilerde kısmen bu maddelerin taşınmış olması ikramiyeyi gerektirmez. İşbu ikramiyenin uygulanması halinde ayrıca yukarıda bir numarada yazılı yabancı sefer ikramiyesi verilmez [Resmî Gazete, 21 Haziran 1949, sayı : 7238].

E) YÖNETMELİKLER:

§ Bakanlar Kurulunun 27/5/1949 tarih ve 3/9296 sayılı kararıyle; 3/5351 sayılı kararla yürürlüğe konulmuş olan Basın kartı yönetmeliğinin beşinci ve 3/6060 sayılı kararla değişik onuncu maddeleriyle adı geçen yönetmeliğe mezkûr kararla eklenmiş olan maddenin ilişik şekilde değiştirilmesi, bu yönetmeliğe geçici bir madde eklenmesi ve mzkûr yönetmelik hükümlerine göre 1948 yılı için verilmiş olup yürürlük süreleri 3/8765 sayılı kararla 31/5/1949 tarihine kadar uzatılmış bulunan Basın kartlarının 31/12/1949 tarihine kadar geçerli sayılmaları kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 2 Haziran 1949, sayı: 7222].

§ Bakanlar Kurulunun 27/5/1949 tarih ve 3/9401 sayılı kararıyle; Türk öğrencilerinin yabancı memleketlerde okumaları ile ilgili ilişik yönetmeliğin yürürlüğe konulması ve 18/2/1944 tarihli ve 3/446 sayılı kararla kabul edilmiş olan yönetmelikle 13/7/1944, 8/2/1947 tarihli ve 3/1267, 3/5400 sayılı kararların kaldırılması kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 21 Haziran 1949, sayı: 7238].

F) BAKANLAR KURULU KARARLARI:

§ Bakanlar Kurulu tarafından ittihaz buyurulan 6/4/1949 tarih ve 3/9119 sayılı karara göre; Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10/12/1948 tarih ve 217 (111) sayılı kararıyle kabul edilen ilişik «İnsan hakları evrensel beyannamesi» nin Resmî Gazete ile yayınlanması ve ya-

yından sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunması, Dışişleri Bakanlığının 28/3/1949 tarihli ve 36084/122 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunun 6/4/1949 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Ön sözle birlikte otuz maddeden ibaret bulunan «İnsan hakları evrensel beyanname» aşağıdaki esasları ihtiva eylemektedir:

Önsöz + İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına;

İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması en yüksek amaçlar olarak ilân edilmiş bulunmasına,

İnsanın istibdat ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmağa mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması esaslı bir zaruret olmasına,

Birleşmiş Milletler haklarının, andlaşmada, insanın ana haklarına, insan şahsının haysiyet ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan imanlarını bir kere daha ilân etmiş olmalarına ve sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmağa, daha geniş bir hürriyet içerisinde daha iyi hayat şartları kurmağa karar verdiklerini beyan etmiş bulunmalarına;

Üye devletlerin, Birleşmiş Milletler teşkilâtı ile işbirliği ederek insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünyaca gerçekten saygı gösterilmesinin teminini taahhüt etmiş olmalarına;

Bu haklar ve hürriyetlerin herkesçe aynı şekilde anlaşılmasının yükarıki taahhüdün yerine getirilmesi için son derecede önemli bulunmasına göre;

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, insanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının bu beyannameyi daima gözönünde tutarak öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeğe, gittikçe artan milli ve milletlerarası tedbirlerle gerek bizzat üye Devletler ahalisi gerekse bu Devletlerin idaresi altındaki ülkeler ahalisi arasında bu hakların dünyaca fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamağa gayret etmeleri için işbu insan hakları evrensel beyannamesini ilân eder.

Madde: 1 — Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.

Madde: 2 — a) Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşee, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu beyannamede ilân olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir. b) Bundan başka, bağımsız memleket uyruğu olsun, vesayet altında bulunan, gayri muhtar veya sair bir eğemenlik kayıtlamasına tâbi ülke uyruğu olsun, bir şahıs hakkında, uyruğu bulunduğu memleket veya ülkenin siyasi hukuku veya milletlerarası statüsü bakımından hiç bir ayrılık gözetilmeyecektir.

Madde: 3 — Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.

Madde: 4 — Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti her türlü şekliyle yasaktır.

Madde: 5 — Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayri insani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tâbi tutulamaz.

Madde: 6 — Herkes her nerede olursa olsun hukuk kişiliğinin tanınması hakkını haizdir.

Madde: 7 — Kanun önünde herkes eşittir ve farksız olarak kanunun eşit korunmasından istifade hakkını haizdir. Herkesin işbu beyannameye aykırı her türlü ayırdedici muameleye karşı ve böyle bir ayırdedici muamele için yapılacak her türlü kışkırtmağa karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde: 8 — Her şahsın kendisine Anayasa veya kanun ile tanınan ana haklara aykırı muamelelere karşı fiili netice verecek şekilde milli mahkemelere müracaat hakkı vardır.

Madde: 9 — Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz, alıkonulamaz veya sürülemez.

Madde: 10 — Herkes, haklarının, vecibelerinin veya kendisine karşı cezai mahiyette herhangi bir isnadın tesbitinde, tam bir eşitlikte, dâvasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından nasafetle ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

Madde: 11 — a) Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılanma ile kanunen suçlu olduğu tesbit edilmedikçe masum sayılır. b) Hiç kimse, işlendikleri sırada milli veya milletlerarası hukuka göre suç teşkil etmiyen fiillerden veya ihmallerden ötürü mahkûm edilemez. Bunun gibi, suçun işlendiği sırada uygulanan cezaden daha şiddetli bir ceza verilemez.

Madde: 12 — Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz kalmaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmağa hakkı vardır.

Madde: 13 — a) Herkes herhangi bir Devletin arazisi dahilinde serbestçe seyrüsefer ve ikamet eylemek hakkını haizdir. b) Herkes, kendi memleketi de dahil olduğu halde, herhangi bir memleketi terketmek ve memleketine tekrar dönmek hakkını haizdir.

Madde: 14 — a) Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir. b) Bu hak, âdi bir cürme veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere gerçekten müstenit kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.

Madde: 15 — a) Her ferdin bir vatandaşlığa hakkı vardır. b) Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirmek hakkından mahrum edilemez.

Madde: 16 — a) Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, vatandaşlık veya din bakımlarından hiç bir takyidata tâbi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkını haizdir. b) Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır. c) Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur; cemiyet ve Devlet tarafından korunmak hakkını haizdir.

Madde: 17 — a) Her şahıs tek başına veya başkalarıyla birlikte mal ve mülk sahibi olmak hakkını haizdir. b) Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden mahrum edilemez.

Madde: 18 — Her şahsın fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyetini, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve âyinlerle izhar etmek hürriyetini gerektirir.

Madde: 19 — Her ferdin fikir ve ifade hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzuu-bahs olmaksızın malûmat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir.

Madde: 20 — a) Her şahıs muslihane toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine maliktir. b) Hiç kimse bir derneğe mensup olmağa zorlanamaz.

Madde: 21 — a) Her şahıs, doğrudan doğruya veya serbestçe seçilmiş temsilciler vasıtasıyla, memleketinin kamu işleri yönetimine katılmak hakkını haizdir. b) Her şahıs memleketinin kamu hizmetlerinden eşitlikle faydalanmak hakkını haizdir. c) Halkın iradesi hükümet otoritesinin esasıdır; bu irade, gizli şekilde veya serbestliği sağlayacak müadil bir usul ile cereyan edecek genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak olan devri ve dürüst seçimlerle ifade edilir.

Madd: 22 — Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibariyle, sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe ge-

lişmesi için zarurî olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların milli gayret ve milletlerarası işbirliği yoluyla ve her Devletin teşkilâtı ve kaynaklarıyla mütenasip olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.

Madde: 23 — a) Her şahsın, çalışmağa, işini serbestçe seçmeğe, âdil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmağa hakkı vardır. b) Herkesin, hiç bir fark gözetilmeksizin, eşit çalışma karşılığında eşit ücrete hakkı vardır. c) Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlıyan ve gerekirse her türlü sosyal korunma vasıtalarıyla de tamamlanan âdil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır. d) Herkesin, menfaatlerinin korunması için sendikalar kurmağa ve bunlara katılmağa hakkı vardır.

Madde: 24 — Her şahsın dinlenmeğe, eğlenmeğe, bilhassa çalışma müddetinin makul surette tahdidine ve muayyen devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır.

Madde: 25 — a) Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbî bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır. b) Analık ve çocukluk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar.

Madde: 26 — a) Her şahsın eğitime hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır. İlk eğitim mecburîdir. Teknik ve meslekî öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim liyakatlarına göre herkese tam eşitlikte açık olmalıdır. b) Eğitim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlere saygının kuvvetlenmesini istihdaf etmelidir. Bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörülük ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. c) Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim nevini tercihan seçmek hakkını haizdirler.

Madde: 27 — a) Herkes, topluluğun kültürel faaliyetine serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, ilim sahasındaki ilerleyişe iştirak etmek ve bundan faydalanmak hakkını haizdir. b) Herkes, sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit mânevî ve maddî menfaatlerin korunmasına hakkı vardır.

Madde: 28 — Herkesin, işbu beyannamede derpiş edilen hak ve hürriyetlerin tam tatbikini sağlayacak bir sosyal ve milletlerarası nizama hakkı vardır.

Madde: 29 — a) Her şahsın, şahsiyetinin serbest ve tam gelişmesi ancak içinde yaşamasıyla mümkün olan topluluğa karşı vecibeleri vardır. b) Herkes, haklarını kullanmak ve hürriyetlerinden istifade etmek hususunda, ancak kanun ile sırf başkalarının hak ve hürriyetlerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak maksadiyle ve demokratik bir cemiyette ahlâk, nizam ve genel refahın muhik icaplarını karşılamak için, tesbit edilmiş kayıtlamalara tâbidir. c) Bu hak ve hürriyetler hiç bir veçhile Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde: 30 — İşbu beyannamenin hiç bir hükmü içinde ilân olunan hak ve hürriyetlerin bir Devlet, zümre veya fert tarafından yok edilmesini güden bir faaliyete girişmeğe veya bilfiil bunu işlemeğe herhangi bir hak gerektirir mahiyette yorumlanamaz [Resmî Gazete, 27 Mayıs 1949, sayı: 7217].

R. G. O.

II

Mahkeme İctihatları

- A) Uyuşmazlık mahkemesi kararları; B) İdare mahkemesi kararları;
C) Adalet mahkemesi kararları; D) İş Hukuku kararları.

C) ADALET MAHKEMESİ KARARLARI :

Yabancı memlekette işlenen suçlar, siyasî suçlar
ve nisbî siyasî suçlar

T. C.

YARGITAY

BİRİNCİ CEZA DAİRESİ

Esas No. : 1010

Karar No. : 687

Tebliğname 404

Komünist tazyik ve teröründen kurtulmak için Türkiyeye kaçmayı önceden aralarında tasarlıyarak 30/6/1948 günü Varnadan hareketle Burgaz - Filibe ve Sofya seferini yapacak olan Bulgar Hava Yolları Umum Müdürlüğüne ait Junkers (52) model yolcu uçağına binerek havalandıktan sonra uçağı Türkiyeye çevirtmek için felsizci Nedelko Goskodinof ve pilot Boris Ganef'i öldürmekten ve Panayot Maznefi öldürmeğe tam derecede teşebbüsten ve pasaportsuz Türk sınırlarına girmekten sanık Bulgar tebaasından Strasiimir Mihalâkef ve öldürme ve öldürmeğe tam teşebbüs suçlarında merkuma yardım ve uçakta bulunanları silâhla tehdit ve hürriyetlerinden mahrum etmekten ve pasaportsuz Türk sınırlarına girmekten sanık Dimitir

Petrof Grancarov ve Petir İlya Grancarov ve Nikola Karlof Boşanof ve Panayot Sverkof Popof ve Mihail Gerofief Basanof ve Herta Mihailofa Balsamova'nın yapılan yargılamaları sonunda: 1 — Bulgar havalarında Nedelko Goskodinof ve Boris Ganef'in öldürülmeleri ve Maznef'in öldürülmesine tesebbüs suçlarından dolayı sanıklar hakkında kovuşturma yapılamıyacağına; 2 — Bulgar havalarında başlayıp Türk toprağına ininceye kadar ucağa bulunanları silâhla tehdit ve hürriyetlerinden mahrum etmek suçlarından T.C.K. nun 49/3 üncü maddesine göre ceza verilemeyeceğine; 3 — Sanıklar pasaportsuz seyahat etmiş olmayıp iltica zaruretiyle pasaportsuz Türk sınırlarına girmekten beraatlarına dair İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 14/12/1948 tarihli kararın Yargıtayca incelenmesi C. Savcılığı tarafından istenilmiş olduğundan dâva evrakı C. Baş Savcılığı yüksek makamından tebliğname ile Yargıtay Birinci Ceza Dairesine gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği konuşuldu ve aşağıdaki karar tesbit edildi.

Hâdise, Bulgaristanda cari rejimi ve bu rejime müsteniden teşekkül eden hükümetin takip ettiği dahili ve harici siyaseti kendi siyasi akidelerine uygun bulmuyarak Türkiyeye iltica eylemeyi düşünen sanıkların evvelden aldıkları karar dairesinde Burgazdan Sofyaya gidecek olan ucağa binmelerinden ve Burgazdan hareketi müteakip ucağın Türkiye topraklarına indirilmesini temin etmek kasdiyle müsbet suçları işlemelerinden ibaret olup cereyan eden muhakeme neticesinde Bulgar tebaasından olan sanıklar hakkında Bulgaristan topraklarında işlenen siyasi, mürtabit suçtan dolayı takibat yapılmasına ve ceza tertip olunmasına ceza mevzuatımızın müsait bulunmadığına ve Bulgaristan topraklarında başlayarak Yeşilköye gelinceye kadar temadi eyliyen hürriyeti tahdit ve tehdit suçları nefsi tahaffuz kasdiyle ve zaruret altında işlendiği ve hareketlerinde C. K. nun 49 uncu maddesinde yazılı unsurlar mündemiç bulunduğu cihetle bu fiillerden dolayı sanıklar hakkında ceza tertip olunmasına mahal bulunmadığına karar verilmiştir.

Mahalli savcısının temyiz lâyihasıyla C. Baş Savcılığının tebliğnamesinde ve karar yerinde yazılı gerekçelere nazaran tetkik ve halli icap eden hukuki mevzular:

1 — Yaralılardan Boris Ganef'in İstanbulda Gureba hastahanesinde ölmüş olması sebebiyle suçun Türkiye topraklarında işlenmiş addedilip edilemeyeceğinden,

2 — C. K. nun 9 uncu maddesine müsteniden Asliye Mahkemesince verilip suçun siyasi olduğuna mütedair olan kararın, iş Ağır Ceza Mahkemesine intikal ettikten sonra suçun mahiyet ve vasfını tayin ve takdirde mahkemeyi takyit edip etmeyeceğinden,

3 — Sanıklara müsnet suçun siyasi veya ona mürtabit bir suç veyahut adı bir suç olup olmadığından,

4 — Siyasi bir suç işliyen sanıklar hakkında Türkiyede takibat ve duruşma yapıp yapılamıyacağından ibarettir.

1 — Ceza hukuku bakımından katil suçu öldürülmesi kasdolunan şahsa karşı neticeyi husule getirecek bütün ef'ali icraiyesinin işlenmesiyle tamam olan ani suçlardandır.

Siyasi bir gayeye müsteniden işlenen katil suçlarının bütün icraf ef'ali ise Bulgar topraklarında ikmal edilmiştir. Gerçi yaralılardan Boris Ganef Gureba hastahanesinde ölmüştür. Ancak bütün ef'ali icraiyesinin ikmalinden sonra ölümün İstanbulda vukubulması suç mahallinin İstanbul olduğunun kabulüne hukukan bir sebep teşkil edemez.

Temyiz lâyihasında bahsolunan ve Devletler Hukuku Enstitüsünün 1931 Kem-
 briç toplantısında suçun ıera hareketinin yapıldığı ve neticenin tahakkuk ettiği yer-
 de yapılmış sayılacağına ait kararı anı suçlara sâmil olmamakla beraber kongre-
 lerde alınan kararlar ancak; o kongrelere iştirak eden veya etmiyen Devletlerin
 kanun vâzıları tarafından C.M.U. Kanunlarıyla ceza kanunlarında yer verildiği ve
 yahut esasen müdevven olan kanun hükümleri müsait bulunduğu takdirde mahke-
 melerce tatbik olunabilir. C.M.U.K.nun salâhiyet faslındaki hükümleri ise savcının
 bu mütalâasının kabulüne müsait değildir. Nitekim meselâ İzmitte yaralanan bir
 yaralının nakledilmiş olduğu İstanbul hastahanelerinden birinde ölmüş olması, su-
 çun İstanbulda işlendiğinin kabulünü gerektirmez. Yine temyiz lâyihasında yazılı
 olup yabancı hududunda atılan silâhtan çıkan kurşunun Türkiye topraklarında
 sâkin bir şahsa isabet eylemesi halinde suçun Türkiyede işlenmiş olduğunun ka-
 bulü icap edeceği yolundaki misal, kıyasî maalfarik olup, zira misaldeki hâdis-
 de taarruza uğrayan şahıs hem Türkiyede sâkindir, hem de hariçten başlayan e'ali
 icraîye Türkiye topraklarında nihayet bulmuştur.

Netice: Suçun Türkiye topraklarında işlendiği iddiası varit görülmemiştir.

2 — Ceza Kanunumuzun 9 uncu maddesinde siyasi veya ona mürtebit cürüm-
 lardan dolayı bir yabancıyı yabancı Devletlere iadesi talebinin Devletçe kabul
 edilemeyeceği ve iadesi istenilen yabancıyı işlediği fiilin nevi ve mahiyeti hak-
 kında evvelemirde Asliye Mahkemesince bir karar verileceği yazılı bulunmuş ve
 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgar Kırallığı Hükümeti arasında münakit
 ve B.M.M. since musaddak 1649 No. 11 iadei mücrimin muahedenamesinin 6 nci mad-
 desinde de Ceza Kanunumuzun 9 uncu maddesinin bu hükmü teyiden kabul olun-
 muş ise de Asliye Mahkemesinin kararı Devletler arasında diplomasi yolu ile ya-
 pılması lâzım gelen iade talebinin Hükümetçe sayarı kabul olup olmadığının tayıni
 için takaddümen alınması icap eden bir karardan ibaret olup dâva vazifeli mah-
 kemeye intikal ettikten sonra mahkeme fiili C.M.U.K. nun 257 nci maddesi muc-
 bince serbestçe takdir eder; nitekim mahalli mahkemesince de suçun siyasi olduğuna
 ayrıca karar verilmiştir.

Esasen siyasi suçlar hakkındaki cezai müeyyideler liberal ve zecri sistemlere
 göre müsamahalı veya adi suçlardan daha şiddetli olabilir. Binaenaleyh gerek ter-
 tibi ceza noktasından ve gerekse siyasi suçlar hakkında sâdir olabilecek afivler ba-
 kımından suçun siyasi olup olmadığının tayin ve takdir edilmesi lüzumu bir kat
 daha tebarüz eder. Bu neticeye oy birliğiyle varıldıktan sonra suçun siyasi veya
 adi olup olmadığı hususu incelendi:

3 — Her ne kadar heyetten iki zat (kanunumuzda siyasi suçun tarif edilme-
 mis ve siyasi suçların ne gibi suçlar olduğunun tarifinde Devletler Hukuku ve
 Ceza Hukuku ile istigal edenlerin ileriye sürdükleri mütalâalar arasında tam bir
 mutabakat olmayıp bir fiilin siyasi olup olmadığının tayininde ancak ihlâi olunan
 hakkın ve menfaatin mahiyetine bakılmak icap edeceği ve katil ve yağma gibi adi
 suçların saik ve gayesi ne olursa olsun siyasi suç mahiyetini iktisap edemeyeceği
 yolundaki objektif nazariyeye Türk vâzı kanunu tarafından yer verilmiyerek süb-
 jektif nazariyeye müsteniden siyasi bir gaye ve maksat altında işlenen adi fiille-
 rin de gaye ve maksatta irtibat bulunması sebebiyle siyasi bir suç olduğu kabul
 edilmiş ise de sübjektif nazariyeye göre de katil ve yağma gibi haddi zatında adi
 olan bir suçun siyasi bir suç olduğunun kabul olunabilmesi adi suçun siyasi bir
 suç ile irtibatı olduğunun tahakkukuna menut bulunup hâdisemizde ise ne iş-

lenmiş ve ne işlenmesi tasavvur edilmiş siyasi bir suç mevcut olmadığı gibi sanıkların siyasi bir suçtan dolayı takibata maruz kalarak bu takibattan kurtulmak maksadıyla müstefit suçu işledikleri de tahakkuk etmemesine mebni fiilin adı olduğu reyinde bulunmuş iseler de;

Adi bir suçun siyasi suç mahiyetini iktisap etmesi behemehal fiilen ve maddeyi siyasi bir suçun işlenmesine veya işlenmesi tasavvur edilmesine mütevakıf olmayıp teessüs eden rejime muhalif siyasi bir telâkki bealiyenlerin bu siyasi fikir ve telâkkilerinden dolayı nefislerine ağır tehlikeler tevhit edecek surette haksız muamelelere ve aksi sabit olmayan müdafaa vechile hususi bir nezaret ve takibe maruz kalmaları adı fiilin siyasi fiile irtibatının kabulüne esas teskil edebileceğine ve hususiyle sanıkların öldürülen şahıslar ile şahsi bir garaz ve husumetleri bulunmaması ve hattâ ölenlerden Boris ve sağ kalan pilot Lüben ile muarefeleri bile bulunmaması öldürme fiilinin siyasi fikir ve akideden doğacak haksız muameleden kurtulmak gayesi ve zaruretiyle işlendiğinin diğer bir delili bulunmasına nazaran suçun siyasi olduğuna oy çokluğu ile karar verilmiştir.

4 — Ceza Kanunumuzun 9 uncu maddesinde gerek siyasi ve gerekse ona mürtabit suçlardan dolayı bir yabancının iadesi talebinin kabul edillemeyeceği yazılı ise de yine Ceza Kanunumuzun 6 ncı maddesiyle bir yabancının yabancı memlekette yabancı aleyhine işlediği suçtan dolayı kovuşturma yapılabileceği kabul olunmuştur.

Bugünün hukuk telâkkilerinde bir Devletin kendi kanununda da suç olan fiilin bir yabancı tarafından vevayki hudutları haricinde ve yabancılar aleyhinde işlenmiş olsa bile ilticaya geniş mâna verilmemesi ve cemiyetin hukuki nizam ve kaidelerine suikasttan ibaret olan hareketleri himaye etmemesi fikri yer almış ve hattâ bazı Devletler kanunlarına vatandaş olan suçlunun bile iadesini terviç eden hükümler vazeylemişlerdir.

Ceza Kanunumuzun 6 ncı maddesinde yabancı bir memlekette bir yabancı aleyhine aşağı haddi üç seneden eksik olmayan cezayı müstelzım bir fiil işliyen yabancı hakkında Adalet Bakanının talebi üzerine kovuşturma yapılabileceği yazılıdır. Fiil tâbirinde siyasi ve adi suçlar da mündemiçtir. Ceza Kanunumuzun mehzası olan İtalyan C.K. nun 1930 senesinde tadil edilen 6 ncı maddesinin tadilden evvelki metni ile Ceza Kanunumuzun 6 ncı maddesi metni arasında rub ve elfaz itibariyle tam bir mutabakat vardır. İtalya vâzı kanunu siyasi suçlara da sâmil olan 6 ncı maddenin mutlakiyetini 7 ncı madde ile bir yabancı memlekette yabancı aleyhine suç işliyen yabancı siyasi suçlu hakkında kovuşturma yapılamayacağını tasrih etmek suretiyle takyit eylemiştir. Türk vâzı kanunu tarafından takyit edici bu madde kabul edilmemiş ve ayrıca takyit edici bir hüküm de konulmamıştır.

Esasen suçlu mülteciler hakkında kuvvei kazalyenin salâhiyeti mutlak olmayıp bu husus Devletin harici siyasetini tedvir eden Hükümetin ve bînetice Hükümetin bir organı olan Adalet Bakanının takdirine müfeyvez bulunmuştur.

Ceza Kanunumuzun 6 ncı maddesinde yazılı olan (iadei mücrimin muahedenamesi bulunmamak veyahut iade keyfiyeti cürmün irtikâp edildiği mahallin veya failin tebaasından bulunduğu Devletin Hükümeti tarafından kabul olunmamak) fıkrası siyasi suçlular hakkında duruşma yapılmasına veya ceza tertip edilmesine engel olabilecek bir hükümü ihtiva etmemektedir.

Zira iadei mücrimin muahedenamesi olmadığı takdirde adi suç işliyenlerin de iadesi bahis mevzuu olamaz.

İadei mücrimin muahedenamesi olduğu takdirde ise siyasi ve ona mürtebit suç faillerinin iadesine C.K. nun 9 uncu maddesindeki sarahat manidir. İade keyfiyeti ise iadei mücrimin muahedenamesi bulunmak şartıyla ancak adi suç işleyenler hakkında kabili tatbiktir.

Binaenaleyh bu fıkra iadei mücrimin muahedenamesi olduğu ve suçun işlendiği mahallin veya failin tebaasından bulunduğu Devletin suçlunun iadesini takadümen talep eylemediği hallerde kovuşturmağa izin verilmeden evvel suçlunun bulunduğu ve yakalandığı âkit Devletin yapması icap eden vecibeyi göstermektedir.

Netice: Yukarıda yazılı mucip sebeplere göre siyasi suçlular hakkında da Türkiye mahkemelerinin ceza tertip edebileceklerine oy çokluğu ile karar verildikten sonra hürriyeti şahsiyeyi tahdit ve tehdit suçları müzakere olundu.

Katil suçu firarı temine vasıta olan uçakta ve havada iken işlenmiş ve büyük suç olan katil fiilinin saiki Türkiye topraklarına inmek ve iltica eylemek keyfiyeti olup bu esnada yolcuların Bulgaristan topraklarına bırakılması ve sonra tekrar yola devam edilmesi mümkün bulunmadığı cihetle hâdisede yolcuların hürriyeti şahsiyelerini tahdit etmek kasdi mündemiç bulunmamış ise de gerek uçak mürettebatına ve gerek yolculara karşı işlendiği iddia kılınan hürriyeti tahdit ve silâhla tehdit suçlarına ait unsur ve vasıfların bozma üzerine esas fiil hakkında yapılacak duruşma neticesinde ve kül halinde memzucen mütalâa ve münakaşa edilmesi ve hususiyle 79 uncu maddenin de kabili tatbik olup olmadığının da bahis mevzuu yapılması muktazi bulunmuştur.

Netice: Hükmün yukarıdaki yazılı mucip sebeplerden dolayı Ceza M.U.K. nun 321 inci maddesine göre bozulmasına ve evrakın yerine gönderilmesine bozmada oy birliği, sebeplerinde oy çokluğu ile 13/4/1949 tarihinde karar verildi.

Metnini yukarıya nakleyelimiz bulunduğumuz ve son zamanlarda memleket efkârını yakından ilgilendirmiş bulunan bir hâdiseye ait Yargıtay Birinci Ceza Dairesinin kararı, dört ehemmiyetli hukukî meseleye ait olmak üzere hal tarzları ortaya koymaktadır. Mezkûr dört nokta şunlardan ibarettir:

I) İcra hareketleri bir memlekette ikmal edilmiş bulunan bir suçla ait neticenin, başka bir memlekette husule gelmesi halinde suçun işlendiği yerin tâyini;

II) Yabancı memlekette, yabancı Devlet aleyhine siyasi bir suç işleyen sanıklar hakkında Türkiyede takibat ve duruşma yapılıp yapılamayacağı;

III) Ceza Kanununun 9 uncu maddesine müsteniden Asliye Mahkemesince verilip suçun siyasi olduğuna mütedair olan kararın, iş Ağır Ceza Mahkemesine intikal ettikten sonra suçun mahiyet ve vasfını tayin ve takdirde mahkemeyi takyit edip etmiyeceği;

IV) Adî suçların irtibat yoluyla siyasi mahiyet iktisap edebilmeleri bakımından tatbiki muktazi kıstas.

Bu dört noktaya taallük etmek üzere Yüksek Yargıtay tarafından vasıl olunan hal tarzları üzerine birer birer duracağız:

1) İcra hareketleri bir memlekette ikmal edilmiş bulunan bir suçta ait neticenin başka bir memlekette husule gelmesi halinde suçun işlendiği yerin tâyini meselesi: Temyiz kararının taallük ettiği hâdisede vâki adam öldürmede, tayyare Bulgar havalarında iken suçta ait icra hareketleri tamamlanmış ve fakat ölüm Türkiyede, İstanbulda vukua gelmiştir. Bu suretle suçta ait icra hareketleri Bulgar havalarında ikmal edilmekle beraber netice İstanbulda husule gelmiştir.

Ceza Hukukunda beynelmilel salâhiyet ihtilâflarının ne suretle halledilmeleri iktiza edeceği muhtelif ceza hukuku kongre ve konferanslarında üzerinde bir hayli münakaşa edilmiş meselelerdendir. Bir kere doktrin bakımından hava vasıtalarında işlenen suçlardan dolayı hangi memleket mahkemelerinin salâhiyetli bulunduğu noktasının, hava vasıtalarının hususiyetleri nazara alınmak suretiyle, ayrıca tanzim edilmesi lâzım geldiği bir çok hukukçularca ileri sürülmüş bulunmaktadır. Bu hususta Bayrak Kanununun (V. Niemeyer: Crimes et Delits commis à bord des Aéro-nefs, R.D.A., 1929, s. 285 ve sonrakiler), vasıtanın indiği memleket mahkemesinin (E. Morpurgo: Conflits internationaux de juridiction en matière pénale aéronautique, R.J.I.A., 1928, s. 399 ve sonrakiler), hareket olunan yer mahkemesinin salâhiyetini kabul edenler nihayet Danilovics ve Szondy, Wisscher gibi müellifler tarafından ileri sürülen sistemler ve nihayet hava hukukunda ayrı bir salâhiyet esasının kabulünü müdafaa eden sistem mevcuttur (Maurice Lemoine: Traité de Droit Aérien, Paris 1947).

Tabii olarak bütün bu sistemler Ceza ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunlarımızın hükümleri muvacehesinde sırf nazari ve doktriner bir mahiyet arz etmekten ileri gidemezler. Bizim kanunlarımızın sisteminde sistem ve prensip olarak ceza hukukunda beynelmilel vazife ve salâhiyet ihtilâfları bakımından suçun işlendiği yerin vazifeli ve salâhiyetli bulunduğu malûmdur. Suçun işlendiği yeri tayin bakımından doktrinde basit ve âni suçlarla mütamadî ve mürtebit suçlar birbirinden tefrik olunmaktadır. Bir kere her iki grup suçlar bakımından tesbit olunan umumî bir prensip gereğince hazırlık hareketleri nazara alınmaz: Nazara, mülâhazaya alınacak cihet, sadece suçta ait icra hareketleridir.

İmdi basit ve âni suçlar bakımından mesele her zaman büyük ehemmiyet arz etmez. Zira bu suçlarda suçun maddî unsuru işlenmekle beraber suç nihayete ermiş bulunacağından ekseri hallerde suçun icra hareketleri ile neticesi aynı mahalde husule gelmiş olur. Anî suçlar bakımından vücade gelebilecek ve münakaşayı davet eden cihet icra hareketinin

bir mahalde ve bundan mütehassıl neticenin başka bir yerde husul bulması halidir. Meselâ Türk hududundan atılan bir silâhla Bulgaristanda bulunan bir kimsenin öldürülmesi gibi. Hattâ bu suretle işlenen suçtan dolayı zarardide olan şahsın Romanyada bulunması da tasavvur edilebilir. Mezkûr mesele ve ihtimalleri uzun müddet tetkik eylemiş bulunan doktrin ortaya üç ayrı sistem koymuş bulunmaktadır:

Fransız mahkeme içtihatları umumî olarak, hem icra hareketlerinin yapıldığı ve hem de *doğrudan doğruya, yakın, aralıksız* (immédiat) neticenin husule gelmiş bulunduğu yerde suçun işlenmiş bulunduğunu kabul eylemektedirler. Bu sistem Devletler Hukuku Enstitüsünün 1931 Cambridge toplantısında kabul edilmiş (M.A. Mercier: Le conflit des lois pénales Revue de Droit international et de législation comparée, 1931, s. 439), keza Lotüs — Bozkurt meselesinde de Lâhey Adalet Divanıca tatbik olunmuştur.

Devletler Hukuku Enstitüsünün Munich 1883 toplantısında kabul edilmiş ve Lâhey Beynelmîlel Mukayeseli Hukuk Kongresinin 1932 toplantısında da teyit edilmiş diğer bir sistem bu hususta icra hareketinin yapıldığı yerde suçun işlenmiş bulunduğunu kabul etmektedir (Bu nokta ve bu mevzuda vermekte bulunduğumuz izahat için bakınız: H. Donnedieu de Vabres: Traité élémentaire de Droit Criminel et de législation pénale comparée, Paris, 1943, s. 824 ve sonrakiler).

Nihayet, suçun tevlit eylediği doğrudan doğruya, aralıksız neticenin tahakkuk ettiği yerde işlenmiş bulunduğunu ifade eden sistem Alman mahkeme içtihatlarınca kabul edilmiş bulunmaktadır. Donnedieu de Vabres, sistem bakımından şu mülâhazayı dermeyan eylemektedir: «Bazı anı suçlarda suçun icra hareketlerinin husule geldiği mahal tekdir. Buna mukabil doğrudan doğruya, yakın neticenin husule geldiği yerler taaddüt edebilmektedir; hattâ bazı hallerde bu gayri muayyen ve hudutsuzdur. Bu hususta matbuat ve radyo yolu ile işlenen suçları düşünmek lâzımdır.»

Görülüyor ki suça ait neticenin husule geldiği yerde de, suçun işlendiğini kabul eden sistemlerde dahi alelîtlâk neticenin husule geldiği yer değil, fakat ancak *doğrudan doğruya, yakın, aralıksız* (immédiat) neticenin husule geldiği yer nazara alınmaktadır. Bu itibarla Yargıtay kararının taallük eylediği hâdise bakımından suça ait neticenin husule geldiği yer olarak Türkiyenin kabulü imkânı yoktur. Çünkü Bulgar havalarında yaralanmış olan mağdur, İstanbula kadar gelmiş ve orada ölmüştür. Bu itibarla ölüm, icra hareketinin yakın, doğrudan doğruya neticesi olmamıştır.

Verdiğimiz bu izahattan da anlaşılacağı veçhile I inci meseleye taallük etmek üzere Yargıtay tarafından dermeyan olunan noktai nazar tamamıyla yerindedir.

II) Yabancı bir memlekette, yabancı bir Devlet aleyhine siyasi bir suç işliyen sanıklar hakkında Türkiyede takibat ve duruşma yapılıp yapılamıyacağı:

Yargıtay kararı bu noktaya taallük eden kısmında «Ceza Kanunumuzun 9 uncu maddesinde gerek siyasi ve gerekse ona mürtebit suçlardan dolayı bir yabancının iadesi talebinin kabul edilemeyeceği yazılı ise de yine Ceza Kanunumuzun 6 ncı maddesiyle bir yabancının yabancı memlekette yabancı aleyhine işlediği suçtan dolayı kovuşturma yapılabileceği kabul olunduğunu» beyan eylemiş ve siyasi suçlular hakkında da Türkiye mahkemelerinin ceza tertip edebileceklerini tesbit eylemiş bulunmaktadır.

Yargıtay ilâmındaki bu noktaya taallük eden mucip sebepleri şu suretle hülâsa ve ifade edebilmek imkânı vardır:

1) ... İlticaya geniş mâna verilmemesi lâzımdır. Cemiyetin hukuk nizam ve kaidelerine suikasttan ibaret olan hareketlerin himaye edilmemesi fikri, bugünkü Ceza Hukukunda yer almıştır. Hattâ bazı Devletler kanunlarına vatandaş olan suçlunun bile iadesini terviç eden hükümler vazeylemişlerdir.

2) Ceza Kanunumuzun 6 ncı maddesinde yazılı fiil tâbirinde siyasi ve adî suçlar mündemiçtir. İtalyan vâzı 6 ncı maddenin mutlakiyetini 7 ncı maddeye vazeylediği ve bir yabancı memlekette yabancı aleyhine suç işliyen yabancı siyasi suçlu hakkında kovuşturma yapılamıyacağını tasrih etmek suretiyle takyit eylemiştir. Türk vâzı kanunu tarafından takyit edici bu madde kabul edilmemiş ve ayrıca takyit edici bir hüküm de konulmamıştır.

3) Ceza Kanunumuzun 6 ncı maddesinde yazılı olan (iadei mücrimin muahedenamesi bulunmamak yahut iade keyfiyeti cürmün irtikâp edildiği mahallin veya failin tebeasından bulunduğu Devletin hükümeti tarafından kabul olunmamak) fıkrası siyasi suçlular hakkında duruşma yapılmasına veya ceza tertip edilmesine engel olabilecek bir hükümü ihtiva etmemektedir.

Yargıtay kararının mezkûr noktaya taallük eden kısmı üzerinde dikkatle durulması lâzım geldiği kanaatindeyiz.

Keyfiyet yabancı memleketlerde işlenen suçlar hakkında milli mevzuatın bizimki kadar geniş ölçüde tatbik olunmadığı memleketlerde esa-

sen bir mesele dahi teşkil etmemiştir. Meselâ mülkîlik sistemini tamamiyle tatbik eden Anglo - Sakson memleketlerinde arzolunduğu şekilde bir ihtimal tasavvuru müşküldür. Gerçekten esasen ülke üzerinde ika edilmeyen suçlardan dolayı kanunun tatbik edilmesine imkân bulunmadığından, suçun siyasîliği dolayısıyla failin iade olunmadığı hallerde takibata imkân verecek, bir vaziyet teessüs edemez.

Yine meselâ Fransız Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 7 nci maddesinde «Fransa ülkesi dışında gerek aslı fail ve gerekse şerik sıfatıyla Devletin emniyetine karşı işlediği bir suçtan yahut Devlet mühür veya parasının, millî esham ve kanunca tanınmış banka tahvilâtının taklidinden dolayı müttehem bulunan şahısların Fransada yakalanması yahut Hükûmetin, bunun iadesini elde eylemiş bulunması şartıyla Fransız Kanununun hükümlerine nazaran takip ve muhakeme edileceğini» beyan eylemiştir. Tabii olarak bunun dışında kalan ve siyasî olması dolayısıyla yabancı memlekete iade edilmeyen suçlu hakkında Fransada, mezkûr 7 nci madde dolayısıyla takibat yapılamıyacaktır.

Halbuki bizim kanunumuzun durumunda vaziyet aynı değildir. Kanunumuzun 9 uncu maddesinin 2 nci fıkrasında «Siyasî veya ona mürtabit cürümlerden dolayı bir ecnebinin ecnebi Devletlere iadesi talebi Devletçe kabul edilmez» denilmiştir. Fakat sırf maddenin objektif şekli bakımından, 6 nci maddede bir yabancının yabancı memlekette bir yabancı aleyhine işliyeceği suçtan dolayı takibat yapılabilmesi mümkün bulunduğundan siyasî olduğundan dolayı faili iade olunmayan bir suç dolayısıyla —tabii 6 nci maddedeki diğer şartların mevcudiyeti kaydıyla— takibat yapılabilmesi akla gelebilmektedir. Yâni kanunumuzun, âdetâ umumîlik prensibine yaklaşır şekilde, Türk Kanununun tatbikini yabancı memlekette işlenen suçlara teşmil eylemiş bulunmasıdır ki ortaya böyle bir mesele çıkarmıştır. Siyasî olduğundan dolayı hakkında iade cereyan etmiyen bir suç hakkında 6 nci maddede gösterilen şart tahakkuk eylediğinde, bu suçtan dolayı takibat yapılabilip yapılamıyacağı bir mesele olmaktadır.

Bu noktada Yargıtay tarafından dermeyan olunan mütalâaya iştirak edemiyoruz. Gerçekten bu gibi hallerde iade etmiyen memleketin aynı zamanda suçtan dolayı takibat yapması hem umumî prensiplere ve siyasî suçlardan dolayı iadenin cereyan etmemesi hakkındaki mucip sebeplere, Ceza Muhakemeleri Usulü esaslarına ve hem de iltica hakkına aykırıdır.

Bu esasa 1931 İtalyan Kanununun 8 inci maddesi uymamıştır. Sözü geçen maddeye nazaran «Yabancı bir memleket toprağında takaddüm

eden maddenin (yabancı memleketlerde işlenip aleyhinde İtalyada takibat yapılabilecek olan suçları gösteren maddedir) bir numaralı bendinde gösterilen suçlar müstesna olmak üzere, siyasi bir suç ika eden yabancı veya İtalyan Adalet Bakanının talebi üzerine İtalyan kanunu gereğince cezalandırılır. Eğer zarar gören şahsın şikâyeti üzerine takibi mümkün bir suç mevzuubahs ise onun talebinin de iltihakı lâzımdır.»

Görülüyor ki, Faşist ve otoriter mahiyetteki İtalyan Ceza Kanunu siyasi suçlardan dolayı ülkede takibat yapılabilmesi esasını kabul eylemiş ve bu cezalandırmayı mümkün telâkki eylemek için kanunda ayrıca bir sarahatin mevcut bulunması zaruretini de bu suretle zımnen tebarüz ettirmiştir. Bu madde aynı kanunun siyasi suçlardan dolayı dahi iadenin mümkün olabileceğini ifade eden 13 üncü maddesine bağlıdır. Bu hükümlerle Faşist İtalyan kanun vâzı beynelmilel sahadaki iltica hakkı prensibini tamamiyle kaldırmış ve âdeta 19 uncu asrın mukaddes ittifakına benzer bir vaziyet ihdası suretiyle ananevi, hürriyetçi siyasi suçlar telâkkisini bertaraf eylemişti. Bu hükümler bugünkü Demokrat İtalyada ya kalkmış, yahut da kalkmak üzere bulunmuştur (Bu hususlar için bakınız: H. Donnedieu de Vabres: La crise moderne du Droit pénal, La politique criminelle des Etats autoritaires, 1938, Paris, s. 68).

Gerçi mehaz 1889 İtalyan Kanununun 6 ncı maddemize tekabül eden 6 ncı maddesinde aynen, bizde olduğu gibi İtalya dışında işlenip iki yabancı arasında cereyan eylemiş bir suçtan dolayı ne gibi şartlarla İtalyada takibat yapılabileceği gösterildikten sonra 7 ncı maddesinde 1 inci fıkrasında ve 1 inci bendinde, 9 uncu maddenin 2 ncı fıkrasınca haklarında iade cereyan etmiyecek olan suçlardan dolayı İtalyada takibat yapılamayacağı tasrih edilmiştir. Bu suretle siyasi olduğundan dolayı hakkında iade cereyan etmiyecek olan bir suçun ülkede takibata mevzu teşkil edemeyeceği sarahaten ifade olunmuştur. Esasen bizim kanunumuz bakımından bir mertebe tereddüdü mucip olacak cihet de İtalyan kanunu iktibas olunurken, mezkûr takibatı sarahaten bertaraf eden hükmün alınmamış olmasıdır. Elimizde Ceza Kanunumuzun maddelerine müteallik bir esbabı mucibe lâyihası mevcut olmadığından kanun vâzımızın bu hareket tarzını niçin tutmuş bulunduğunu kat'i olarak söyleyebilmeğe imkân yoksa da, biz diyeceğiz ki, siyasi suçların mahiyeti, bunları âdi suçlardan tefrikteki faydalar ve iltica hakkı, prensip ve esasını nazara alan kanun vâzımız mezkûr hükmü esasen bir fazlalık, haşiv telâkki eylediği içindir ki, kanunumuza almağa lüzum görmemiştir. Yâni İtalyan kanununun 7 ncı maddesinde yeni bir hüküm konulmamakta, fakat esasen mevcut olan ve aşağı yukarı Devletler arasında ve Devletler Hukukunda kabul

edilmiş bulunan bir büyük prensibi, iltica hakkı prensibini teyit eylemektedir; yoksa yeni bir ihdas değildir.

Bizce siyasi suçlardan dolayı iadenin cereyan etmemesi, tabii olarak bu suçtan dolayı ülkede takibat yapılamamasını icap ettirmelidir. Esasen takibat yapılacaksa iade etmemenin mânası kalmaz. Bu, siyasi suç failini bir imtiyazdan faydalandırmak değil, bilâkis daha ağır bir muamele tarzına tâbi tutmak olur; bir nimet yapmak isterken tam aksini tahakkuk ettirmeğe, kaş yapayım derken göz çıkarmağa müncer olur.

Esasen iltica hakkı bakımından bu nokta, müelliflerce o kadar açık telâkki edilmiştir ki, hiç bir müellif eserinde bu ciheti ayrıca tasrihe dahi lüzum hissetmemiştir.

Takibat yapılacaksa siyasi suç failini suçu işlediği memlekete iade eylemek, hattâ adalet icapları bakımından zarurîdir. Deliller, şahitler maznun bakımından hakiki bir adaletin tahakkukuna imkân verebilecek olan bütün unsurlar tabii olarak suçun işlendiği yerde mevcut bulunacağından, hem ceza hukuku ve hem de ceza usulü bakımından oradadır ki adalet daha iyi bir şekilde tahakkuk edebilir.

Siyasi suçtan dolayı takibat yapmak, siyasi suçtan dolayı iade cereyan etmemesi mevzuundaki mucip sebebe de aykırıdır. Gerçekten siyasi suçlardan dolayı iadenin kabul edilmemesinin sebebi yabancı Devletin iç işlerine müdahale etmemektir. Böyle bir suçtan dolayı takibat yapılırsa bu müdahale çok daha şiddetli olarak vukua gelmiş olur. Meselâ takdiri hafifletici sebeplerin mevcut bulunup bulunmadığını takdir vaziyetinde olan mahkeme, o memleketin dahili rejimi hakkında hüküm vermek mecburiyetinde kalır ki, bu belki de Devletler hukuku prensiplerine aykırı olur.

İltica hakkı bakımından bu nokta, o kadar açık telâkki edilmiştir ki tetkik ettiğimiz müelliflerden hiç birinin eserinde bu ciheti ayrıca tasrih lüzumunu hissettiklerine tesadüf etmedik.

Bütün bu mülâhazalar dolayısıyla 9 uncu maddenin 3 üncü fıkrası gereğince Asliye mahkemesi tarafından iadesi istenilen şahsa ait cürmün mahiyeti hakkında karar verilerek siyasi olduğu tesbit edildiğinde bu karar usulü veçhile katiyet kesbettikten sonra, mezkûr suç hakkında Türkiyede âmne dâvasının açılmasına daimî surette mani olan bir hal telâkki edilmek icap edecektir.

III) Ceza kanununun 9 uncu maddesine müsteniden Asliye Mahkemesince verilip suçun siyasi olduğuna mütedair olan kararın, iş Ağır

Ceza mahkemesine intikal ettikten sonra suçun mahiyet ve vasfını tayin ve takdirde mahkemeyi takyit edip etmiyeceği.

Yargıtay kararı bu noktaya mütedair olmak üzere «... Dâva vazifeli mahkemeye intikal ettikten sonra mahkeme fiili Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 257 nci maddesi mucibince serbestçe takdir eder» demektedir. Bizim yukarıda II numarada müdafaa eylemiş bulunduğumuz noktai nazar kabul edilecek olursa, esasen böyle bir meselenin mevzuubahs olamayacağı tabiidir.

IV) Adî suçların irtibat yoliyle siyasi mahiyet iktisap edebilmeleri bakımından tatbiki muktazi kıstas.

Adi suçların, irtibat veya ihtilât yoluyla siyasi mahiyet alacakları, başka bir tâbirle nisbi siyasi suçların ne şartlarla teşekkül edecekleri doktrinde çeşitli nazariyelerin zuhuruna sebebiyet vermiş ve muhtelif teşekküllerin kongre ve konferanslarında mevzuubahs edilmiştir. Bütün bu nazariyelerden burada bahsedebilmeğe zemin müsait değildir (Bu hususta tafsilât için bakınız: Tahir Taner: Ceza Hukuku, halen 38 forması çıkmış bulunan eser; aynı müellifin Cemil Bilsele armağandaki makalesi: Tedhişçilik).

Bu hususta obçektif ve sübjektif nazariyelerin, harp âdetleri nazariyesinin, takibat bakımından ayırma ve üstünlük nazariyelerinin mevcut bulunduğunu söylemekle iktifa edelim.

Bu mevzuda tesbit edilmesi lâzım gelen birinci nokta şudur: Ceza Kanunumuz mezkûr nazariye ve telâkkilerden hiç birisini sarahaten benimsemiş değildir. Kanun vââzı sadece 9 uncu maddenin 2 nci fıkrasında «siyasî veya ona mürtebit cürümlerden dolayı bir ecnebinin ecnebi Devletlere iadesi talebi Devletçe kabul edilmez» demekle iktifa eylemiştir. Esasen yabancı memleketler mahkeme içtihatlarında da iş, prensip ve nazariyelerden daha ziyade ampirik olarak, hâdiseler zuhur eyledikçe onların hususiyetleri nazara alınmak suretiyle halledilmektedir. Yargıtayımız bu hâdisede sübjektif nazariyeyi tatbik eylemiş bulunmaktadır. Bizim fikrimizce de sübjektif nazariye prensip olarak tatbik edilmekle beraber, ampirik noktai nazar da gözönünde tutularak hal tarzlarına vâsil olunması muvafıktır.

S. D.

T. C.
YARGITAY
BİRİNCİ BAŞKANLIĞI
TEVHİDİ İCTİHAT GENEL
KURULU

Gün : 5/1/1949

Sayı : 32/1 E. K.

Posta ücretini vermeyen-temyiz eden hakkında temyiz isteğinden vazgeçmiş sayılmasına karar verilmesi hususunun mahalli mahkemesine mi, yoksa Temyiz mahkemesine mi, ait olacağı noktasında Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesinin 16/10/1943 tarih ve 4152/2801, 30/12/1943 tarih ve 4982/3668 ve Ticaret dairesinin 29/6/944 tarih ve 913/1590 sayılı kararlarını havi ilâmları arasında meydana gelen içtihat uyumsuzluğunun çözülmesi Ticaret Dairesi Başkanlığının 16/9/1944 tarih ve 127 sayılı yazısıyla istenilmesine mebni toplanan Tevhidi İctihat Genel Kurulunda keyfiyet incelenerek sonuçta:

Temyiz eden taraf: Tayin olunan süre içinde posta ücretini vermek zorundadır. Vermediği takdirde, Yargıtay Genel Kurulunun 24/12/1941 tarih ve 9/32 sayılı içtihadı birleştirme kararı gereğince temyiz isteminden vazgeçmiş sayılmasına karar verilir. Bu hususta karar vermek yetkisinin mahalli mahkemesine mi? yoksa temyiz olunan hükmü tetkik ile mükellef olan Yargıtay dairesine mi? ait olduğu hususunda bahsi geçen içtihadı birleştirme kararında sarahat olmadığından Yargıtay daireleri arasında yeniden anlaşmazlık çıkmıştır.

Hukuk Muhakemeleri Usulünün 434 üncü maddesinde (... temyiz arzuhali ile beraber kanuni harçlar verilmemiş ise reis tarafından tayin edilecek müddet içinde harç vesair resimler tediye olunmak lâzımdır. Bu müddet içinde tediye olunmadığı takdirde temyiz edilmemiş addolunur) diye yazılı bulunmasına göre bu maddedeki harç ve resimlerin verilmediği takdirde temyiz edilmemiş sayılmasına karar vermek Yargıtaya ait bulunmuş ise de, bahsi geçen içtihadı birleştirme kararının sarahat ve delâletinden anlaşıldığı üzere posta ücreti 434 üncü maddedeki kanuni harç ve resimlerden olmayıp 414 üncü maddedeki masraflar cümlesinden bulunmasına ve temyiz istemi, 415 inci madde mucibince resen icrası emrolunan muamelelerden olmadığından posta ücretinin Devlet Hazinesinden tediye olunmasına karar verilemeyeceği gibi hususi evrakın Yargıtaya ücretsiz olarak sevk ve irsaline de posta mevzuatının müsaait bulunmamasına binaen posta ücretinin süresinde verilmemesinden ötürü temyiz edilmemiş sayılmasına karar vermek yetkisinin Yargıtaya değil, mahalli mahkemesine ait olduğuna 5/1/1949 tarihinde üçte iki çoğunlukla karar verildi.

POSTA ÜCRETİNİN VAKTİNDE ÖDENMEMESİ DOLAYISIYLA
TEMYİZDEN SARFI NAZAR EDİLDİĞİ HUSUSUNUN MAHALLİ
MAHKEMECE KARAR ALTINA ALINACAĞI

I. — Tevhidi içtihat kararının gerekçeleri; II. — Temyizden sarfı-nazar edildiğine dair mahalli mahkemece verilecek kararın temyiz kabiliyeti; III. — Posta masrafı geç ödendiği halde dosyanın Yargıtaya sevki halinde temyiz tetkikine girşilip girşilemeyeceği; IV. —

Müddetin geçirilmesi halinde hali sabıka irca talebinin hangi kazai makama hitaben yapılacağı; V. — Netice...

I. — Bu tevhibi içtihat kararı, matufu bulunduğu 24-XII-1941 tarihli tevhibi içtihat kararıyla¹ birlikte mütalâa edilmek lâzım gelir. Her iki karar birlikte nazara alındığı vakit görülür ki, Yargıtayın kurduğu sistem şöyle bir muhakeme silsilesini ihtiva etmektedir:

a) Yargıtayın evvelce 7/11/1938 tarihli kararında² belirttiği ve tahlilini yapmakta olduğumuz 5/1/1949 tarihli tevhibi içtihat kararında ayrıca teyit ettiği gibi temyiz harcının mahkemece tayin edilen müddet zarfında tediye edilmemesi halinde temyiz talebinin reddine karar vermek salâhiyeti Yargıtaya aittir. Bu noktai nazarın mucip sebebi harcın temyiz şartlarından madut bulunması keyfiyetidir. Nasıl ki, temyiz talebinin kabul şartlarından biri olan, temyiz arzuhalinin müddetinde verilmesi hakkındaki kaideye riayet edilip edilmediği hususunu karar altına almak salâhiyeti Yargıtaya ait bulunuyorsa, aynı şekilde temyiz arzuhalinin diğer bir şartı olan harcın müddetinde ödenmesi lüzumunun yerine getirilip getirilmediğini tayin de Yargıtayın salâhiyet dairesine girmek iktiza eder.

b) Fakat posta ücreti 24/12/1941 tarihli tevhibi içtihat kararında da bilhassa belirttiği veçhile haddi zatında temyiz şartlarından madut değildir. Binaenaleyh harçlar hakkında sevkolunmuş H.U.M.K. nun 434 üncü maddesinin posta ücretine tatbiki beklenemez.

c) Ancak posta ücreti aynı tevhibi içtihat kararında kabul edildiği gibi, 414 üncü madde mucibince muameleyi istiyen taraf canibinden yapılması gereken bir masraf sayılabileceğine göre, 414 üncü maddenin kıyasen tatbiki suretiyle, hâkim tarafından verilen müddet zarfında mevzuubahs ücretin ademi tediyesi halinde temyiz talebinden vazgeçilmiş olduğu neticesine varmak icap eder.

d) 414 üncü maddedeki mevzuubahs masrafın taallük ettiği talebin sukutuna karar vermek salâhiyeti müddeti tayin etmiş olan mahkemeye ait bulunduğuna nazaran burada da aynı kaidenin yürümesi lâzım gelir. Bahusus ki ücret ödenmedikçe, dosyanın Yargıtaya sevkine Posta Nizamnameleri müsait olmadığı için, pratik bakımdan da ayrıca bu yolda hareket etmek mecburiyeti vardır.

¹) III. Tertip-Düstur, cilt 23, sah. 407; Resmî Gazete, No. 5088.

²) M. Resit Belgesay; H.U.M.K. serhi, mad. 434; keza Imran Öktem, aynı madde.

Demek oluyor ki, posta ücretinin (b) de tebarüz ettirildiği veçhile temyiz şartlarından madut bulunmaması keyfiyeti bu hal tarzının harçlar hakkında (a) da beyan olunan hal tarzından farklı olmasını izah için kâfi bir sebep sayılmalıdır. Elhasıl bu mülâhazalar icabı hâkim tarafından tayin edilen müddet içinde posta ücretinin ödenmemesi halinde hükümün temyiz edilmemiş sayılmasına karar vermek salâhiyetinin Yargıtaya değil, mahkemeye ait olması lâzım gelmektedir.

II. — Şimdi, son tevhidî içtihat kararının verdiği bu hal tarzını ve dayandığı mucip sebepleri böylece tespit ettikten sonra bu durumun tazammun edebileceği tâli neticeleri tebarüz ettirmekliğimiz yerinde olur.

Mahkemenin posta ücretinin vaktinde ödenmemesinden ötürü hükümün temyiz edilmemiş sayılacağı hakkındaki kararı, nihai bir karar olmak itibariyle öyle sanıyoruz ki, H.U.M.K. nun 427 nci maddesi gereğince ayrıca kabili temyiz sayılmak icap edecektir. O suretle ki bu hususta bugün Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuza bir dereceye kadar benzeyen bir durum yaratılmıştır. C.M.U.K. cidden pratik bir yol tutarak temyiz şartlarının yerine getirilip getirilmediğini tayin bakımından 315 inci maddesiyle mahallî mahkemeyi salâhiyettar kılmış, fakat aynı zamanda bu husustaki mahallî mahkeme kararlarını Yargıtayın mürakabesine tâbi tutmuştur. Keza İcra ve İflâs Kanunumuz 365 inci maddesiyle buna mümasil bir usul kabul etmiştir. İşte, 5/1/1949 tarihli tevhidî içtihat kararından sonra H.U.M.K. nu çerçevesinde temyiz şartları bakımından değil de yalnız posta ücreti bakımından aşağı yukarı böyle bir sistemin yürümesi iktiza eder.

Maamafih Yargıtay tevhidî içtihat kararında mahallî mahkemece bu hususta verilecek kararın Yargıtayın mürakabesine arzolanabilmesi ihtimalini belirtmiş değildir. Belki de Yüksek Mahkemenin kararında kullandığı ibarelerin mutlak ifadesi karşısında düşündüğümüz hal suretinin kabulünde tereddüt duyulacaktır.

Ancak noktaî nazarımıza göre herhangi bir usulî muamelenin yapılması hakkındaki talep, buna müteallik masrafın hâkim tarafından gösterilen müddet zarfında tediye edilmemesinden dolayı, geri alınmış telâkki edilirse, hâkimin 414 üncü madde mucibince bu hususta yani mevzuubahs talepten sarfı nazar edildiği hakkında ittihaz edeceği karar, mevcut tabikat çerçevesinde dahi hiç olmazsa nizaa nihayet veren esas hükümle beraber temyiz edilebilmek lâzımdır. Bu böyle olunca posta ücretinin verilmemesinden dolayı temyizden feragat edildiği hakkındaki kararın da kabili temyiz sayılması iktiza eder. Üstelik burada esas hakkında sadır olacak kararı beklemeğe de tabiatıyla mahal yoktur. Çünkü bu karar

daha önce verilmiş bulunmaktadır. Esasen 5/V/1943 tarihli tevhidî içtihat kararında beliren gerekçelere göre² hâkimin o işten el çekmesini intaç eden her karar nihai ve binnetice müstakillen kabili temyiz olduğu cihetle, bu telâkki çerçevesinde dahi posta ücretinin vaktinde verilmemesinden ötürü temyizden sarfı nazar olunduğu hakkında mahallî mahkemece ittihaz edilecek kararın nihai ve binnetice kabili temyiz addolunması lâzım gelmektedir. Beyana hacet yoktur ki, bu nihai karar hakkında da temyiz şartlarının ayrıca yerine getirilmesi iktiza ettiği gibi dosyanın sevki için buna müteferri bulunan posta ücretinin ödenmiş olması zarurî bulunmaktadır. Bu suretle Yargıtayca tevhidî içtihat kararında beliren endişe, yani posta ücretinin ödenmemesi yüzünden Posta Nizamnameleri mucibince dosyanın sevkindeki imkânsızlık tabiatıyla bahis mevzuu olmayacaktır.

Elhasıl öyle sanıyoruz ki posta ücretinin vaktinde ödenmemesinden ötürü temyizden sarfı nazar olunduğu hakkında mahallî mahkemece ittihaz edilecek kararları Yargıtayın mürakabesine tâbi tutmak imkânı vardır. Sade bu imkânın bilfiil mevcut olup olmadığı ilerki tatbikat gösterecektir. Zira tevhidî içtihat kararının umumî havasından bu noktai nazarı Yargıtayca kabul edileceğini gösteren sarîh bir delile tesadüf edilmemektedir. Hattâ hasil olan intiba daha ziyade mahallî mahkemece ittihaz edilecek kararın kesin telâkki edileceği merkezindedir.

III. — Şimdi münakaşasını yaptığımız noktanın mütenazırı olarak karşılaşılabilecek diğer bir mesele de şudur: Posta ücreti hâkim tarafından tayin edilen müddetin mürurundan sonra ödendiği halde mahallî mahkeme bu durumdan çıkarılması gereken hukukî neticeyi nazara almayıp dosyayı Yargıtaya sevk etmişse vaziyet ne olacaktır?

C.M.U.K. temyiz arzuhalinin müddetinde verilip verilmediği hakkında mahallî mahkemeyi salâhiyettar kılarken ayrıca Yargıtaya da 317 nci maddesiyle salâhiyet vermiştir. Filhakika bu 317 nci madde gereğince Yargıtay temyiz şartlarının yerine getirilip getirilmediğini resen tetkik etmektedir. Keza icra işlerinde de mahallî tetkik mercii bu mevzuda salâhiyettar bulunmakla beraber, Yargıtayın aynı hususu resen nazara almak yetkisi selbedilmiş değildir. Vâkıa posta ücreti temyiz şartlarından bulunmadığı için C.M.U.K. ve İc. ve İf. Kanunundaki bu hükümlerden bu yolda faydalanmak bahis mevzuu olamaz denilecektir.

Fakat mesele böylece halledilmiş olmayıp belki sadece mihverini değiştirmektedir. 414 üncü madde mucibince hâkimin tayin ettiği müddette

² III. Tertip Düstur, cilt 25, sah. 3, Resmî Gazete; No. 5549.

masrafın verilmemesinden dolayı muameleyi istiyen tarafın o muameleden sarfı nazar etmiş sayılması gerekirken bu kanun hükmüne ademi riayet nihaî karara müessir olduğu surette, bir nakız sebebi sayılmıyacak mıdır? İhtimal burada 163 üncü maddenin koyduğu hükümleri de ayrıca gözönünde tutmak lâzım gelecek ve hâkimin müddeti verirken bunun kat'î olduğunu bildirmiş bulunması icap edecektir. Aksi takdirde müddetten sonra tediye edilen masrafın mahkemece kabul edilerek mevzu-bahs muameleye tevessül olunması ikinci bir müddet verilmiş olduğu mânasını tazammun edebilir¹. Binaenaleyh kat'î müddet verilmesine rağmen bu zaman zarfında masraf ödenmiyerek bilâhare ödenmiş, ve muamele yapılmış ise, biraz evvel ifade ettiğimiz üzere, 414 üncü maddeye vaki muhalefet —nihaî karara müessir olduğu takdirde— bir nakız sebebi sayılamaz mı? Keza buna imtisalen 414 üncü madde hükümlerince temyizden sarfı nazar olunmasına mahallî mahkemenin karar ittihaz etmesi gerekirken bu kanunî lâzimeye riayet edilmiyerek dosya Yargıtaya sevkedilmiş ve 414 üncü maddenin ihlâli dosyanın tetkikinden anlaşılmakta ise ve bilhassa keyfiyet ayrıca aleyhine temyiz olunan tarafından ayrıca ileri sürülmüş bulunursa, Yargıtayın temyiz tetkikine girişmekten sarfı nazar etmesi icap etmez mi? Bu takdirde Yüksek Mahkemenin, —mahallî mahkemece 414 üncü madde mucibince karar ittihaz edilmesi lâzım gelirken bundan zühul edilerek dosyanın sevki muvafıkı kanun ve usul bulunmamakla— gibi bir mucip sebeple bu yolda mahallî mahkemenin bir karar almasını temin maksadiyle esasa girişmeksizin dosya'yı ait olduğu mahkemeye iade edebilmesi mutasavver değil midir?

Doğrusu zihnimizi kurcalayan bu sual silsilesinin cevabını tevhidî içtihat kararında bulamıyoruz. Mezkûr karar 414 üncü maddeye ademi riayetten çıkan neticelerin mahallî mahkemece karar altına alınacağını ifade etmekle Yargıtayın bu hususta herhangi bir şekilde söz sahibi olmaktan çıktığını ifade eylemiş değildir. Kararda verilen mucip sebepler

¹) 414 üncü maddenin 163 üncü madde ışığında tefsir edilmesi ihtimalini düşünerek bu kaydı ihtiraziyi ileri sürmüş bulunuyoruz. Belki 414 üncü maddenin müstakil bir hüküm olarak tefsirini uygun görenler bulunabilir; bu takdirde bu maddeye nazaran verilecek her müddet mahiyetli icabı kat'î olacaktır. Biz ise 414 üncü maddenin, 163 üncü madde çerçevesinde tefsiri lüzumuna kalız. Filhakika noktaî nazarımıza göre 414 üncü madde, bu maddeye müsteniden verilecek müddetlerin kat'î sayılmasını temin gibi bir maksatla değil, sadece maslahat icabı bir fiksiyonu kanunlaştırmak gayesiyle sevk edilmiştir ki, o fiksiyon da muayyen bir muameleye taallük eden masrafın vaktinde ödenmemesi aynen o muamelenin ifasına matuf olan talebin geri alınmasına muadil tutulmuştur.

sadece mahallî mahkemenin bu hususta salâhiyettar olduğunu izah etmekte olup mahallî mahkemece bu bapta ittihaz edilecek kararın kesin sayılmasını icap ettirecek bir mahiyet taşımamaktadır. Şu da var ki kararın umumî havası aksi kanaati destekler gibi bir intiba yaratmaktadır. Binaenaleyh bu husustaki tereddütlerin ilerki tatbikatla aydınlanacağı ümit ve temennisini ayrıca burada da izhar etmek icap eylemektedir.

IV. — Nihayet, 5/1/1949 tarihli tevhidî içtihat kararından çıkarılabilecek diğer bir pratik netice de, posta ücretinin ödenmesi için mahkemece verilen müddetin bir mücbir sebep dolayısıyla geçirilmesi halinde eski hale getirme talebinin Yargıtaya değil, fakat mahkemeye hitaben yapılması ve bu mahkemece karara bağlanması lüzumudur.

Filhakika mademki müddetin geçirilmiş olması dolayısıyla temyizden vazgeçildiği hususunun karara raptı mahkemeye tanınmıştır; bu şu demektir ki, mevzuubahs müddetin geçirilip geçirilmemiş olduğunu tayin de tabiatıyla ve bizzarure aynı mahkemeye ait bulunmaktadır. İmdi 169 uncu maddenin 1 inci cümlesi mucibince meselenin esası hakkında karar almak hangi kazâî makama ait bulunursa eski hale getirme talebinin de aynı makama hitaben yapılması ve aynı makam tarafından karara rap-tolunması icap eder. Burada ihtilâflı olan mesele müddet içinde posta ücretinin ödenmiş olup olmadığını tayin bulunduğu için, 169 uncu maddede ifadesini bulan bu prensip gereğince eski hale getirme talebinin de mahallî mahkemeye arzolanması ve o mahkemece halledilmesi lâzım gelmektedir.

Fakat 169 uncu maddenin ikinci cümlesi vâsil olduğumuz bu netice hakkında bizi bazı tereddütlere sevkedecek mahiyettedir. Zira bu son cümlede şöyle deniliyor: «Bir hüküm hakkında kanunî yollara müracaat hakkının sakıt olması üzerine, hali sabıka irca talebi, verilen hükmü tetkika salâhiyettar olan mahkemeye arzolanur.»

Bu hükme müsteniden ileri sürülebilecek itirazı şu suretle karşılamak mümkündür. Evvelâ denilebilir ki, yukarıda I numaralı paragrafın (c) bendinde yaptığımız tahlil biraz sathîdir. Vâkıa 24/12/1941 tarihli tevhidî içtihat kararı aynı tahlille iktifa etmiştir. Fakat iyice düşünülecek olursa, posta ücretinin vaktinde ödenmemesi yüzünden temyiz talebi doğrudan doğruya düşmüyor; belki mahallî mahkemeye hitaben yapılmış temyiz talebinin, dosyanın Yargıtaya sevk edilmesi hakkında zımnen ihtiva eylediği talep sukut etmiş oluyor. Yargıtaya sevk hususundaki talepten vazgeçilmiş olması da maslahat bakımından temyiz talebinden feragatle muadil tutulmuştur. Demek oluyor ki burada doğrudan doğruya temyiz müddetinin geçirilmiş olmasından dolayı temyiz hakkının sukutu

bahis mevzuu olmayıp, belki sadece binnetice sukuta müntehi olan bir vaziyet mevcuttur. Bu itibarla faraziyemizde, haddi zatında temyiz müddetinin sukutunu derpiş eden 169 uncu maddenin 2 nci cümlesi kabili tatbik görülmemelidir.

Vakıa denilecektir ki 169 uncu maddenin 2 nci cümlesi sureti mutlakada müracaat hakkının sakit olmasından bahsetmiş ve temyiz müddetine münhasır bulunmamıştır. Bu itibarla mütemayil olduğumuz veçhile bu ikinci cümleyi sadece temyiz müddetine hasretmemiz uygun görülmeyebilir. Fakat bu muhtemel itirazı kanunumuzun mehaz kanundaki şeklini göz önünde tutarak cevaplayabileceğimizi sanıyoruz. Filhakika, bahis konusu ettiğimiz hüküm hattı zatında Neuchâtel Kanunundan mevzuatımıza aksak bir şekilde intikal ettirilmiştir. Mehaz kanunun bu münakaşalı cümlemize tekabül eden hükmü aynen şöyledir: «Les demandes en relief pour inobservation d'un délai de recours en cassation sont soumises à l'autorité compétente pour statuer sur le recours». Yani «Temyiz yoluna müracaat hususundaki bir müddete riayetsizlik dolayısıyla yapılacak eski hale getirme talepleri verilen hükmü tetkika salâhiyettar olan mahkemeye arz olunur.»

Demek oluyor ki Yargıtaya bildirilecek eski hale getirme talepleri temyiz şartlarından madut olan bir müracaat müddete riayetsizlik halinde bahis mevzuu olacaktır. Yoksa, müracaat hakkının alelitlâk sukut etmiş olması bahis mevzuu değildir. Zira görüldüğü üzere, mehaz metnimiz 2 nci cümleyi, alelâde sukut sebepleri için değil, eski hale getirme müessesesinin ruhuna uygun olarak sadece müracaat müddetinin geçirilmiş olması faraziyesini derpiş ederek sevketmiştir. Türk vâzı kanununun bu hususta Neuchâtel metninden ayrılmak kararını gösterecek sarih bir işaret olmadığına göre, ve esasen kanunumuzun umumî sistematiği gözönünde tutularak bizdeki hükmü de aynı şekilde anlamak lüzumu aşikârdır. Burada kastedilen müracaat müddeti tabiatile, temyiz arzuhalinin içinde verilmesi gereken malûm müddettir. Bu müracaat müddetine temyiz şartlarından madut olduğu Yargıtay içtihadile tekarrür etmiş olan harcın verilmesi müddeti de ithal edilebilir. Fakat o kadar... Temyiz şartlarından madut bulunmadığı Yargıtay içtihadı gereğince tebeyyün etmiş olan posta ücretinin tediyesi hakkındaki müddet bu müracaat müddeti mefhumuna ithal olunamaz. Bu itibarla hâdisemizde 169 uncu maddenin 2 nci cümlesinin kabili tatbik bulunmadığı anlaşıldığından meselenin münhasıran birinci maddede ifadesini bulan prensip dahilinde halli zarurî bulunur.

Elhasıl posta ücretinin vaktinde ödenmemesi halinde 414 üncü maddeye kıyasen tatbik edilecek müeyyidelerden sıyrılmak için eski hale getirmek talebinde bulunmak mümkün olduğu hallerde bu talebin mahalli mahkemeye yapılması ve o mahkemece karara bağlanması icap etmektedir. (Halbuki evvelki izahatımızdan anlaşıldığı üzere temyiz şartlarından madut olan temyiz harcının vaktinde ödenmemesi yüzünden yapılacak eski hale getirme talepleri 434 üncü madde etrafında beliren içtihadı mütenazır olarak Yargıtaya arzı lâzım gelmektedir.)

V. — Netice itibarile üzerinde biraz uzun boylu tevakkuf edildiği takdirde, tahlilini yaptığımız tevhidî içtihat kararının bir takım ince meselelere yol açtığı görülmektedir. Doğrusu karar, hallettiği meseleye bağlı olan bu muhtelif meselelerin ne yolda çözülmesi gerektiği hakkında sarîh bir işaret ihtiva etmemektedir. Yukarıda bu meseleler etrafında belirmesi muhtemel muhtelif istikametleri, tercihine me'yyal olduğumuz yolları da belirtmek suretile, mümkün merteye açıklamağa çalıştık. İleride tatbikatın bu tereddütlü noktaları aydınlatacak şekilde inkışaf etmesini temenni ederken bir nihaî suale işaret etmek isteriz.

Mevzuumuzda eski hale getirme taleplerinin mahalli mahkemeye yapılması hakkındaki görüş tatbikat tarafından tasvip edilmeyecek olursa mahalli mahkemeye bu yolda yapılmış müracaatlar 168 inci maddedeki müddeti mahfuz tutacak mıdır? Yani mahalli mahkeme noktaî nazarı-mıza aykırı olarak 169 uncu maddenin 2 nci cümlesine tevfiikan eski hale getirme talebinin hâdisemizde Yargıtaya arzı lâzım gelecektir düşüncesile bu nevi bir talebi reddederse salâhiyetsiz merci bildirilmiş eski hale getirme talebi, red tarihinden itibaren on gün zarfında Yargıtaya intikal ettirilmek suretile müddetin muhafazası cihetine gitmek kabil olacak mıdır?

Bu hususta kat'î bir cevap vermek güç gözüküyor. Zira H. U. M. K. da C. M. U. K. nun 293 üncü maddesine benzer umumî bir hükme tesadüf edilmemektedir. Olsa olsa dâva arzuhalinin salâhiyetsiz mercie takdimi halinde 193 üncü madde hükmünün tevsii ve kıyasen tatbiki suretile âdil bir hal çaresine varmak kabil olur ki, böyle bir tevsiin ne dereceye kadar şayanı kabul olabileceği cidden suale değer bir keyfiyettir. Bizi bugünkü mevzuumuzun pek ziyade ötesine götürebilecek böyle bir suali sadece vazetmekle iktifa eyliyoruz.

I. E. P.

D) İŞ HUKUKU KARARLARI :

I. İşçinin kıdem tazminatı

T. C.

YARGITAY TEVHİDİ İÇTİHAT

GENEL KURULU KARARI

Sayı : 11/7

Tarih : 3/11/1948

İş Kanunu ile kabul olunan hizmet müddetine göre verilecek tazminatın mezkûr kanunun meriyetinde evvelki hizmet müddetine tesmili caiz olup olmadığı hususunda Yargıtay Ticaret Dairesinden verilmiş olan 16/12/1941 tarih ve 1626/3056 ve 11/10/1947 tarih ve 982/3020 sayılı kararları hayvî ilâmlar arasındaki içtihat uyumsuzluğunun mevcudiyeti Birinci Başkanlık makamına bildirilmiş olmakla, keyfiyet toplanan Tevhîdi İctihat Genel Kurulunda incelenerek, sonuçta:

3008 sayılı İş Kanununun 13üncü maddesinden anlaşıldığına göre süresi belli olmayan sürekli iş akitlerinde iş veren veya işçi tarafından iş bitmezden önce diğer tarafa ihbarda bulunulmak ve bu maddede gösterilen sürelerle de riayet olunmak şartıyla iş akdi fesholunabilir, İş akdi, gerek işveren ve gerek işçi tarafından feshedilmiş olsun, işçinin ücreti tam olarak verildikten başka beş seneden fazla olan her bir tam iş senesi için ayrıca on beş günlük ücret tutarında bir tazminatın dahi verilmesi gerektiği bu maddenin sarîh hükümleri icabındandır. Ancak, İş Kanunu yürürlüğe girdikten sonra vukubulan fesihlerde meriyet tarihinden evvel geçen sürenin meriyet tarihinden sonraki hizmet süresine katılıp katılmıyacağı hakkında Yargıtay Ticaret Dairesinin muhtelif kararları arasında ihtilâf tahaddüs etmiştir.

Her ne kadar İş Kanununun 146 ncı maddesinde «bu kanunun nesri tarihinden bir yıl sonra mer'î olacağı» yazılı ise de, ihtilâfın halli için sadece kanunun nesri tarihi değil, aynı zamanda tazminat talebine hak veren hukukî hâdisenin vukuu tarihi ve kanun vâzının maksadı da gözönünde tutulmak icap eder.

Tazminat talebine hak veren hukukî hâdisi, iş akdinin inikat ve tamamiyetine ve ifası lâzım gelip gelmediğine taallük etmeyip bu akdin feshine müteferri bulunmasına ve fesih keyfiyetinin İş Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten sonra vukubulmuş olmasına ve tazminat hakkı; iki tarafın arzu ve irâdeleri nazarı itibara alınmıyarak mücerret işçiyi himaye etmek ve bir dereceye kadar zaruret ve ihtiyaçtan kurtarmak maksat ve sebebine dayanmış olduğuna binaen Medenî Kanunun tatbiki hakkındaki kanunun birinci ve üçüncü maddeleri gereğince tazminat süresinin hesabında meriyetten evvelki hizmet süresinin de nazarı itibara alınması lâzım gelir. Kaldı ki, 13 üncü maddenin metninde (beş seneden fazla olan her bir tam iş senesi için...) denilmek suretiyle tazminatın tayininde mutlak surette hizmet süresi esas tutulmuş ve İş Kanununun yürürlüğe girmesinden evvelki sürelerin hesaba katılması, adalet ve hakkaniyet icaplarına ve kanunun ruhu ve maksadına uygun olur.

İşte bu sebeplere binaen İş Kanununun 13 üncü maddesindeki hizmet süresine, bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce geçen sürenin dahi katılması gerektiğine birinci oturumda üçte iki çokluk olamadığından 3/11/1948 tarihli ikinci oturumda salt çoklukla karar verildi.

İş Kanununun 13 üncü maddesinin sondan bir evvelki fıkrası şöyle bir hüküm ihtiva eder: «Bilûmum işçiler hakkındaki fesihlerde, beş seneden fazla olan her bir tam iş senesi için ayrıca on beş günlük ücret tutarında tazminat dahi verilir.»

Bu hükme göre iş akdinin fesholunduğu tarihle işçinin işe başladığı tarih nazara alınacak, bu müddetten beş sene indirilecek ve geriye kalan her sene için işçiye 15 günlük ücret tutarı kıdem tazminatı olarak verilecektir. Meselâ bir müessesede 20 senedenberi çalışmış olan bir işçiye, müessesenin kapatılması dolayısıyla iş akdinin feshi ihbar olunmuş ise, bu işçiye verilecek kıdem ikramiyesi şöyle hesaplanacaktır: $20 - 5 = 15$ sene. Bu işçinin son aldığı yevmiyenin 600 kuruş olduğunu da farzedelim. Bu işçiye verilecek ikramiyenin tutarı $(15 \times 600) \times 15$ sene = 1350 liradır.

Hesap bakımından meselenin gayet basit olmasına mukabil, hukuk tekniği ile sosyal adaletin sağlanması bakımından bazı nazik noktalar arzettiğini yukarıdaki tevhidî içtihat kararı göstermeğe kâfidir. Filhakkâ mezkûr kararda iki nokta halledilmiş bulunmaktadır: Birisi, iş akdini feshedecek olan taraf; diğeri de, İş Kanununun meriyetinden evvel işte geçen müddetin hesaba katılıp katılmıyacağı.

1. Yukarıda naklettiğimiz 13 üncü maddede «Bilûmum işçiler hakkındaki fesihler» tâbirinin ne şekilde tefsir edilmesi lâzım geldiği meselesi tatbikatta oldukça mühim telâkki olunmuş ve bir çok münakaşalara ve görüş ayrılıklarına sebebiyet vermiştir. Bazıları, işçinin kıdem tazminatı alabilmesi için iş akdinin işveren tarafından feshedilmesi lâzım geldiğini ileri sürmekte ve bunu isbat için de metindeki «işçiler hakkındaki fesihler» tâbirine dayanmaktadırlar. Binaenaleyh şayet işçi iş akdini kendisi feshederse kıdem ikramiyesi talep edemeyecektir, diyorlar.

Buna mukabil, ileri sürülen ikinci noktâ nazara göre, iş akdinin ister işçi, ister işveren tarafından feshedilmesi kıdem ikramiyesinin tediyesi hususuna asla tesir etmemek icap eder. Zira bu bedel «bir tazminat» değil, bir «ikramiye» mahiyetini haizdir ve işçinin bir müessesede uzun seneler sadıkane bir şekilde çalışmasının karşılığıdır. Kanunun 13 üncü maddesinin ancak bu tarzda tefsir olunması, yâni «bilûmum işçiler hakkındaki fesihlerde» ibaresini «işçiler hakkındaki bilûmum fesihlerde» şeklinde anlaşılması halindedir ki tatbik imkânı bulabileceğini ve bilhassa son fıkra ile tearuz etmemesi temin olunabileceğini düşünmüştük¹.

¹) Bunu ispat etmeğe çalıştık; tekrar etmiyeceğiz. Bak: İşçinin Kıdem İkramiyesi (Tevhidî içtihadı icap ettiren bir durum) İst. Huk. Fak. Mec. 1948, cilt: XIV; sayı 1-2; sah. 379 v.d.

Yargıtay Ticaret Dairesinin 16/12/1941 tarihli bir kararını tahlil ederken şöyle demiştik:

«Kanaatımızca, mücbir sebepler hariç, iş akdi ister işçinin yaş hadine varması gibi hiç bir kusura istinat etmiyen sebeplerle, ister işçinin veya işverenin kusurlu veya kusursuz hareketleri dolayısıyla feshedilsin, kanunun aradığı müddet ve fesih şartları objektif olarak tahakkuk edince işçi bu tazminatı talep edebilmelidir.»

Yargıtay Ticaret Dairesi 18/10/1946 tarihli bir kararında «kendi arzu ve iradesiyle işinden ayrılmış olan işçinin 13 üncü maddedeki hükümden istifadesine imkân görmemiş olan» bir mahkeme kararını şu esbabı mucibe ile tasdik eylemişti: «Dâvacının istifa etmek suretiyle iş bağıntını bozduğunu ihbar etmiş olmasına ve bağıntı bozan işçinin bir iş tazminatı istiyeceğine dair kanunda bir hüküm bulunmamasına göre...»

Halbuki aynı Ticaret Dairesi 11/10/1947 tarihli iki kararında, yukarıki görüşünü değiştirmiş ve ileri sürdüğümüz mucip sebepleri kabul ederek iş akdinin herhangi bir şekilde feshedilmiş olmasının kıdem ikramiyesine tesiri olmayacağını beyan eylemiştir. 62/3019 sayılı kararda şöyle denilmektedir: «... Mezkûr maddenin son fıkrasındaki tazminat, işinden ayrılan işçi için bir ikramiye mahiyetinde olup, her ne suretle olursa olsun bütün fesihlerde işçiye verilmesi lâzım gelmesine...» 982/3020 sayılı kararda da şöyle deniliyordu: «... Mezkûr maddenin son fıkrasındaki tazminatın işinden ayrılan işçi için ikramiye olarak her ne suretle olursa olsun bütün fesihlerde işçiye verilmesi lâzım gelmesine...»

Yargıtay Ticaret Dairesinin bu kararları arasındaki mübâyeneti bertaraf etmek için işin tevhidî içtihat yoluyla halli cihetine gidilmesinde zaruret olduğunu ve tevhidî içtihat ile teessüs edecek olan görüşün ilmi ve nazari bakımdan da büyük bir önem taşıyacağını yazmıştık. İşte bu tevhidî içtihat kararı neşredilmiş ve bu son noktai nazar kabule mazhar olmuştur. Kararda işçiye verilecek olan bu bedelin «tazminat» veya «ikramiye» mahiyetini haiz olup olmadığı münakaşa edilmeyip, sadece «tazminat» olarak tavsif edilmiş olmasına mukabil, akdin taraflardan herhangi biri tarafından feshedilmesi halinde işçiye kıdemine uygun bir bedel verileceği kabul edilmiş bulunmaktadır. Kararda aynen şöyle deniliyor: «İş akdi gerek işveren, gerek işçi tarafından feshedilmiş olsun, işçinin ücreti tam olarak verildikten başka, beş seneden fazla olan her bir tam iş senesi için ayrıca on beş günlük ücret tutarında bir tazminatın dahi verilmesi gerektiği bu maddenin sarih hükümleri icabındandır.»

²⁾ İşçinin Kıdem Tazminatı, adli yazımız (Çalışma Mecmuası, Kasım 1946, sayı 12, sah. 53).

2. İşçinin kıdem ikramiyesi meselesi dolayısıyla ortaya çıkan diğer bir mesele de, İş Kanununun yürürlüğe girmesinden önceki mesainin meriyet tarihinden sonraki mesai müddetine ilâve edilip edilmeyeceğidir. Yukarıda kayıt ve işaret ettiğimiz yazımızda Yargıtay Ticaret Dairesinin son görüşünü benimsiyerek İş Kanunundan evvelki mesainin *nazara alınmaması* lâzım geldiğini bildirmiştik. Bunun için de iki ayrı sebebe dayanıyorduk:

a) Meslektaşımız Dr. Muammer Tolga'nın ileri sürdüğü mütalâa: Mumaileyh İş Kanunu hükümlerinin âmme intizamına taallük ettiklerinden makabline şamil olurlar, ancak bir taraflı mali mükellefiyetler tahmil eden yeni hükümlerin bundan istisna edilmesi lâzım gelir demektir². Kıdem ikramiyesinin işveren için mali bir mükellefiyet olduğu şüphe götürmediğinden 13 üncü maddenin sondan bir evvelki fıkrasının makabline teşmil edilmemesi icap ettiği neticesini çıkarmıştık.

b) Dayandığımız ikinci mucip sebep şuydu: İşçiye tanınan bu kıdem ikramiyesi kanundan mütevellit bir alacak mahiyetini haizdir. Her hak kanunen himaye olunan bir menfaat, bir irade veya irade - menfaat olduğuna göre, bu hak da ancak kanunun yürürlüğe girdiği günden itibaren mevcut olabilir, zira bundan evvel himaye olunmuş bir husus mevcut değildir. Bu itibarla kanunun bu hükmünü makable teşmil etmenin mümkün olmadığını düşünmüştük. Varmış olduğumuz bu neticenin çalışkan, vefakâr, sadık işçiler için her ne kadar tatmîn edici olmadığını idrak etmiş isek de, hukuk tekniğine göre bunun kaçınılmaz bir hakikat olduğuna kanaat getirmiştik.

Halbuki, yukarıki tevhidî içtihat kararı bu noktai nazarımızın tam aksini kabul etmiş bulunmakta ve bu suretle işçiler lehine, fakat işveren aleyhine olarak kıdem tazminatı bahsinde kanunun makabline şamil olacağını beyan eylemektedir. İctimai adaletin bu kararlarla daha geniş bir şekilde temin olunacağı mülâhazasıyla, işçi dâvasını benimseyen herkesin, bu kararı memnunlukla karşılayacağı muhakkaktır. Bu suretle işçinin sebketmiş olan mesaisinin bir kısmı heder olmayacak, alacağı ikramiye miktarı fazla olacak ve nihayet işveren de bu meblâğı maliyetine ilâve edeceğinden kendisi için pek büyük bir külfet teşkil etmeyecektir.

Yargıtay bu karara varmak için «sadece kanunun neşri tarihini değil, aynı zamanda tazminat talebine hak veren hukukî hâdisenin vukuu tarihi ile kanun vâzının maksadını da gözönünde» bulundurmıştır.

²) Dr. M. V. Tolga, İş Hukuku, İstanbul 1943, sah. 78, No. 1.

a) Şu hale nazaran, Yargıtayın dayandığı esbabı mucibeden biri «tazminata hak veren hukukî hâdisenin vukuu tarihidir.» Bu hukukî hâdisе, Yargıtayın ifadesiyle «İş akdinin inikat ve tamamıyetine ve ifası lâzım gelip gelmediğine taallûk etmeyip bu akdin feshine müteferri' bulunmasına ve fesh keyfiyetinin İş Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten sonra vukubulmuş olmasına...» taallûk eder.

Şurasını ilâve etmek mecburiyetindeyiz ki, yukarıya naklettiğimiz esbabı mucibe, meseleyi aydınlatmağa kâfi değildir; zira tazminata hak kazanmak için iş akdinin feshedilmiş olması ve bunun İş Kanununun yürürlüğünden sonra vukua gelmiş olması icabettiği bedihîdir. İş akdi, kanunun yürürlüğünden evvel feshedilmiş ise, işçinin kıdem tazminatı almasını mümkün kılan bir kanun hükmü bulunmadığından, böyle bir talebe tevessül edilmesine hukukan imkân düşünülemez. Diğer taraftan iş akdi henüz feshedilmemiş olursa, işçi yine bir tazminat talep edemeyecektir. Zira bu kıdem tazminatı akdin feshedilmesinin tevhit ettiği kanuni bir neticedir. Bütün bunlara binaendir ki iş akdi ister kanunun yürürlüğünden evvel, ister sonra inikat etmiş olsun, herhalde kanunun yürürlüğe girmesini müteakip feshedilmek lâzımdır. Görülüyor ki, bu esbabı mucibe meseleyi halletmemektedir. Filhakika, bu noktalar tazminat hakkının hangi şartlar altında tahakkuk edeceği sualinin cevabıdır. Halbuki mesele tazminatın ne miktarda olacağına taallûk eder; bu miktarın tâyîninde işçinin çalıştığı müddet önemli bir âmil olduğundan, kanunun yürürlüğünden evvelki müddetin de bu hesaba katılıp katılmıyacağı meselesinin yukarıki esbabı mucibe ile halli kabil olmamaktadır.

Kaldı ki, bu esbabı mucibede hukuk tekniği bakımından, tatmin etmeyen diğer bir husus da mevcuttur. Filhakika, Yargıtay hukukî hâdisenin vukuu tarihinin mühim olduğunu ve bunun nazara alınması gerektiğini bildirmektedir. Buradaki hukukî hâdisе nedir? Yargıtay açıkça, bunun iş akdinin feshi olduğunu bildiriyor. Bir defa, yukarıda *da kaydettiğimiz gibi, mücerret fesih, kıdem ikramiyesine hak bahşetmek için kâfi değildir. Fesih, herhangi bir âkid tarafından vukua gelirse gelsin, kıdem ikramiyesi için şart olmakla beraber, bundan başka diğer bir takım şartların da mevcudiyeti aranmaktadır. Ezcümle beş seneyi aşan bir mesai müddeti, muteber bir iş akdinin in'ikad etmiş olması, bu akdin sürekli iş akidlerinden bulunması icap eder. Şu halde, kıdem tazminatına hak veren, sadece fesih keyfiyeti değildir.

Diğer taraftan, Yargıtay iş akdinin feshini bir hukukî hâdisе olarak vasıflandırmaktadır. Biraz aşağıda münakaşa edeceğimiz ikinci esbabı mucibe dolayısıyla bir noktaya daha temas etmek mecburiyetini hissediyö-

ruz. Malûm olduğu üzere hukukî hâdise⁴, hukuk nizamı tarafından kendilerine hukukî neticeler terettüp ettirilen tabii hâdiselerdir. Doğum, ölüm, rüşt vesaire gibi... Halbuki iş akdinin feshi tabii bir hâdise değildir. Bu fesih, akdın feshi ihbarının hukukî neticesidir; yâni, akdın feshi ihbar olunduğu içindir ki kanunen muayyen müddetlerin mürurundan sonra iş akdi münfesihi olur, taraflar arasında artık akdi bir bağ kalmaz. Akdın feshini ihbar ise bir hâdise değil, feshi ihbar etmek hakkına müstenit bir hukukî fiildir. Yâni kanun taraflara muayyen şartlar tahatında, muayyen müddetlere ve şekillere riayet ederek, akdi feshetmek salâhiyetini bahşetmiştir. Bu salâhiyet kanunen himaye olunduğundan buna hak (sübjektif hak) adı verilmektedir; zira kanunun himaye ettiği her menfaat, bahşeylediği her salâhiyet bir haktır. Bu feshi ihbar hakkının da yenilik doğuran (inşai) bir hak olduğu bugün modern doktrin tarafından kabul olunmaktadır. İşte bu hakkına binaen işveren veya işçi akdın feshini ihbar edince bu hakkına müsteniden bir irade beyanında bulunuyor, demektir. Kanun bu irade beyanına bir takım neticeler bağladığından, bu beyan, bir hukukî muamele mahiyetini alır. Bu muamele, bir taraflı bir hukukî muameledir ve tevcihi muktazi bir irade beyanı ile vukua gelir. Zira hukukî muamele bir hakkı ihdas, tâdil, izale veya devretmek, yâni hukukî bir netice elde eylemek maksadıyla iradenin beyan olunmasıdır⁵. Bu bir taraflı hukukî muamele, yenilik doğuran bir hakkı kullanmak için de meydana getirilir⁶. Burada da, akdi fesheden taraf kanunen haiz olduğu yenilik doğuran bir hakkı (feshi ihbar hakkını) istimal için böyle bir taraflı bir hukukî muameleye müracaat etmektedir. Bu itibarla, feshi ihbarın bir hukukî hâdise değil, bir hukukî muamele olduğu meydandadır. Akdın feshi ise, bu hukukî muamelenin kanundan mütevellit bir hukukî neticesidir; bunun hukukî hâdise olarak vasıflandırılması biraz güçtür.

β) Yargıtay, ikinci bir esbabı mucibeye başvurarak meseleyi halle tevessül eylemiş ve «kanun vââzının maksadını gözönünde» bulundurmıştır. Ne gibi tefsir usulleriyle meydana çıkarıldığı bildirilmiyorsa da, bu maksadın «mücerret işçiyi himaye etmek ve bir dereceye kadar

⁴) E. Arsebük; Medeni Hukuk, cilt I, İstanbul 1938, sah. 71, No. VII.

A. B. Schwarz; Medeni Hukuka Giriş, İstanbul 1942, sah. 142, § 23.

Hıfzı Veldet; Medeni Hukukun Umumi Esasları, İstanbul 1948, sah. 320, No. II.

Ferit H. Saymen; Türk Medeni Hukuku, cilt I, Umumi Prensipler, İstanbul 1948, sah. 231, II; 1; 251, II, 1.

⁵) Arsebük; Borçlar Hukuku, cilt I, 2. basım, İstanbul 1943, § 25, sah. 204.

⁶) Von Tuhr; Partie générale du C.O., cilt I, § 20, III, sah. 123.

zaruret ve ihtiyaçtan kurtarmak» olduğu beyan olunmaktadır. Kıdem tazminatının kanunda yer almasının bir sebebi işçiyi himaye etmek düşüncesi ise de, diğer bir sebebi de işverene, müesseseye bağlı, kıdemli, sadık, dikkatli, kusur işlememeğe itina eden işçi temin etmektir. Esasen iş hukumuzun ana umdelerinden biri de hem işçi, hem işverenin karşılıklı menfaatlerini âhenkli bir şekilde telif etmektir. Bu sebebe binaen değil midir ki, işçinin bir müessesede en az beş sene çalışmış olmasını ve beş seneden sonraki hizmetleri için kıdem ikramiyesi alabileceğini 13 üncü madde bildirmektedir? Bu şart işverenin de işçi kadar himaye olunduğunu göstermez mi? Yargıtay birinci başkanlığınca Fakülte Dekanlığına gönderilen ve tetkikimize esas teşkil eden musaddak karar suretinde âzanın muhalefet şerhleri bulunmadığından bu noktanın mevzuubahs olup olmadığını bilmiyoruz; ancak kararın «ikinci oturumda salt çokluk ile» verilmiş olduğu gözönünde bulundurulursa, bu noktanın ya iltifata mazhar olmadığı veya hiç nazara alınmadığı düşünülebilir.

Bunu ortaya koymaktan maksat, kıdem ikramiyesinin gerek işçiyi himaye, gerek işverene bazı menfaatler sağlanmasını temin etmek olduğunu tebarüz ettirmektir. Yâni tamamen şahsî menfaatler gözönünde bulundurulurken sevkedilmiş olan emredici bir hukuk kaidesi müvacehesindeyiz.

Yargıtay, Medeni Kanununun tatbiki hakkındaki kanunun 1 inci ve 3 üncü maddelerine dayanarak kıdem ikramiyesine mütedair İş Kanununun 13 üncü maddesindeki hükmün makabline şâmil olacağı neticesine varmaktadır. Yukarıda kaydettiğimiz esbabı mucibe, kıdem ikramiyesi meselesinin, mezkûr kanunun birinci maddesi şümulüne girmediğini ifade etmek için beyan olunmuştur. Şöyle ki, bu birinci maddeye göre:

«4 Ekim 1926 tarihinden evvel vukubulmuş olan muamelelerin hukukan lâzımülifa olup olmamaları ve neticeleri, mezkûr tarihten sonra dahi vukuları zamanında mer'î olan kanunlara tevfikân tâyin olunur.» İşte bunu bertaraf etmek içindir ki Yargıtay mevzuubahs olan hukukî hâdise ne akdî in'ikat tarihi, ne de ifası keyfiyeti değil, fakat feshî hususudur, demekte ve kıdem ikramiyesi meselesinin bu madde şümulüne girmeyeceğini ifade etmek istemektedir.

Bilâkis «tazminat hakkı, iki tarafın arzu ve iradeleri nazarı itibara alınmıyarak» yolundaki esbabı mucibesini ise, kıdem ikramiyesini mezkûr kanunun 3 üncü maddesine ithal etmek mülâhazasıyla sevkedilmiş olsa gerektir. Filhakika 3 üncü maddeye göre:

«Kanunun, tarafeynin arzu ve iradelerini nazarı itibara almaksızın, tanzim ettiği muamele ve münasebetler, yeni kanunun neşrinden evvel vukubulmuş olsa bile, meriyetinden itibaren yeni kanuna tâbi olurlar.»

İşte kanun vâzın, kıdem ikramiyesi hakkındaki hükmü sevkederken tarafların arzu ve iradesini nazara alınmaksızın emredici bir hukuk kaidesi sevketmiş bulunduğundan, bu müessese hakkındaki kaidenin makable şâmil olması lâzım geldiği neticesini yüksek mahkeme çıkarmış bulunmaktadır.

Fakat bu esbabı mucibe de, kanaatımızca pek tatmin edici değildir. Bir defa istinat olunan ve metinlerini yukarıya dercettiğimiz maddeler «*Medenî Kanununun* sureti meriyet ve şekli tatbiki hakkındaki kanundur.» Bu kanun, isminden de, metinlerinden de (ezcümle 1 inci, 2 nci, 8 inci, 10 uncu, 14/sonuncu, 18 inci, 19 uncu maddeler) anlaşılacağı üzere medenî hukuk münasebetlerine taallük eder. Bu hükümlerin neden dolayı iş hukuku sahasına teşmil olunduğunu Yargıtay kararından öğrenmek kabil değildir. Bu kanunun Medenî Kanun gibi, umumî bir kanun olduğu da söylenemez, zira tatbikat kanunları, umumî prensiplerden mülhem olsalar da, makable şümül meselesi hakkındaki umumî kaide ve nazariyeleri gözönünde bulundursalar da, nihayet taallük ettikleri münasebetlere mahsus ve münhasırdırlar. Bunlar otomatik olarak diğer münasebetlere şâmil değildirler. Bu itibarla Yargıtayın hiç bir esbabı mucibe zikretmesizin mezkûr maddeleri iş hukukuna tatbik etmesini kabili münakaşa bulmaktayız.

Bundan sarfı nazar, mezkûr 3 üncü madde tarafların iradeleri nazara alınmaksızın tanzim olunan muamele ve münasebetlerin yeni kanuna tâbi olacağını bildirmektedir. Kıdem ikramiyesi bir hukukî muamele değil, kanundan doğan bir hukukî münasebettir; söyle ki: bu ikramiye işçi için kanundan doğan bir alacak, işveren için de kanundan doğan bir borçtur. Bu itibarla kanunun yarattığı bir hukukî münasebettir. Binaenaleyh bu hukukî münasebetin «kanunun neşrinden evvel vukubulmuş olması» asla mevzuubahs olamaz; zira bu münasebeti kanunun bizzat kendisi yaratmaktadır. Kanunun neşrinden evvel meydana gelen münasebet, iş akdidir, fakat burada mevzuubahs olan, Yargıtayın ifadesiyle, akdin in'ikadı veya tamamıyeti, yahut ifası lâzım gelip gelmediği değil, fakat feshine terettüp eden ikramiye meselesidir. Bunun ise akdî bir münasebetten değil, fakat doğrudan doğruya ve sadece kanundan doğan bir münasebet olduğu âşikârdır. Binaenaleyh kanunun neşrinden evvel vukubulmuş olması bahse mevzu değildir. Bu maddenin şümülüne karı koca münasebetleri, velâyet, vesayet münasebetleri gibi münasebetler girer ki Medenî Kanundan evvel esasen mevcut olup statüleri Medenî Kanun tarafından «tarafların arzu ve iradeleri nazara alınmaksızın tanzim» olunmuştur. Böyle bir maksatla sevk edilmiş olan bu hükmü kıdem ikramiyesi gibi bir müesseseye teşmil etmekte pek isabet göremiyoruz.

Kaldı ki, mezkûr üçüncü maddenin tatbik olunabilmesi için, emredici bir hukuk kaidesi karşısında bulunmak kâfi olmayıp, mezkûr emredici hukuk kaidesinin âmme intizamı veya umumî âdab (ahlâk) mülâhazasiyle vazedilmiş olması şarttır. Yoksa şahsî menfaatleri korumak için vazedilen yeni hükümler emredici mahiyette olsa dahi, eski muamelelere tatbik olunmazlar. Ezcümle Borçlar Kanununun meriyetinden önce yapılan bir akit, bugünkü hükümlere göre gâbinle malûl olsa da (B.K. 21), bu akdin feshi cihetine gidilemez. Kezalik, Borçlar Kanununun 484 üncü maddesi kefalet akdinin yazılı olarak yapılmasını ve kefilin mesul olacağı miktarın gösterilmesini emretmektedir. Bu hüküm kefil olacak kimsenin şahsî menfaatlerini korumak, onu düşünceye, teenniye sevk etmek, kolay kolay kefil olmamasını sağlamak için sevk edilmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh, eski hukuka göre yapılan bir kefalet akdi bu şekil şartlarına uymuyor diye, feshedilemez. Kanun her ne kadar bu hususta emredici bir hukuk kaidesi sevk etmiş, tarafların arzu ve iradesine yer vermemiş ise de, âmme intizamı veya umumî ahlâk mülâhazasiyle bu kaideyi sevk etmediğinden, hüküm makabline teşmil edilemez¹.

Yargıtayın da kabul ettiği gibi, kıdem ikramiyesi «mücerret işçiyi himaye etmek ve bir dereceye kadar zaruret ve ihtiyaçtan kurtarmak maksat ve sebebine dayanmış olduğuna binaen», 13 üncü maddedeki hüküm emredici bir hukuk kaidesi olmakla beraber, âmme intizamı mülâhazasiyle değil, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, sadece şahsî menfaatleri korumak mülâhazasiyle vazedilmiş bulunmakta ve bu itibarla da makable teşmil edilmemesi umumî prensipler iktizasından bulunmaktadır.

Hülâsa, hukuk tekniği bakımından, kıdem ikramiyesine müteallik kanunî hükmü makabline teşmil etmek mümkün görülmemekte, Yargıtayın bu husustaki mucip sebepleri münakaşa götürür bir mahiyet arz etmektedir.

c) Bununla beraber, Yargıtayın son olarak serdettiği esbabı mucibe oldukça kuvvetlidir. Deniliyor ki: «... 13 üncü maddenin metni (beş sene den fazla olan her bir tam iş senesi için...) denilmek suretiyle, tazminatın tâyininde *mutlak surette hizmet süresi* esas tutulmuş ve İş Kanununun yürürlüğe girmesinden evvelki sürelerin hesaba katılmıyacağı hakkında bir sarahat dahi bulunmamış olduğundan evvelki sürelerin hesaba katılması *adalet ve hakkaniyet icaplarına* ve kanunun ruh ve maksadına uygun olur.»

¹) Bak: Türk Medeni Hukuku, adli eserimiz, cilt I, Umumi Prensipler, İstanbul 1948, sah. 145 - 146.

Hakikaten, kanunun ibaresini mutlak olarak tefsir etmek ve iş akdinin in'ikadı tarihinden feshi tarihine kadar geçen müddet olarak kabul etmek mümkündür. Kanunda böyle bir tefsiri cerhedecek hiç bir hüküm mevcut değildir. Bilâkis bu görüşü teyit edecek hususlar da mevcuttur. Ezcümle mezkûr 13 üncü maddenin birinci fıkrasıyla, feshi ihbar müddetlerine taallük eden ve dört ayrı bende taksim olunan ikinci fıkrası hep «işin süresini» nazara almakta:

«A. İş altı aydan az sürmüş.....»

«B. İş altı aydan bir buçuk seneye kadar sürmüş.....»

«C. İş bir buçuk seneden üç seneye kadar sürmüş.....»

«D. İş üç seneden beş seneye kadar sürmüş.....» denilmektedir. Binaenaleyh kanun vâzı tarafından işin süresi nazara alınmakta ve bu süre kanunun yürürlüğe girip girmemesi ile alâkalı bulunmamaktadır; zira bu süre bir hâdiseden, bir vâkıyadan ibarettir.

Bu yolda bir tefsirin adalet ve hakkaniyet icaplarına uygun olduğunu da kabul etmek iktiza eder kanaatindeyiz. Adalet ve hakkaniyeti ferdin himayeye mazhar şahsi menfaatleri şeklinde değil de, sosyal adalet şeklinde telâkki edersek bu mütalâanın ne kadar yerinde olduğu meydana çıkar. Yukarıdanberi yapmış olduğumuz tahlil hep bu hakkaniyet zaviyesinden mütalâa olunabilir.

Bu itibarla diyebiliriz ki, Yargıtay tevhidî içtihat kararının bu son esbabı mucibesi, kıdem ikramiyesi hakkındaki İş Kanununun 13 üncü maddesindeki hükmü makable teşmil etmek için kâfi bir sebeptir. Bunun böyle olduğunun, yani sosyal adalet ve hakkaniyet mülâhazasının burada hâkim olduğunun diğer bir delili de, âhiren neşrolunan 8/6/1949 tarihli ve 5417 sayılı «İhtiyarlık Sigortası Kanunu» nun 40 ıncı maddesindeki hükümdür. Bu maddeye göre:

«İhtiyarlık aylığından faydalanabilecek durumda iken işinden ayrılan veya çıkarılan sigortalılar hakkında İş Kanununun 13 üncü maddesinin kıdemiyeli mütenasip tazminata müteallik hükmü uygulanmaz.»

Yâni işinden ayrılan veya çıkarılan işçi, şayet ihtiyarlık sigortası aylığını sigorta idaresinden talep edebilecek şeraiti haiz ise, ayrıca bir kıdem ikramiyesi talep edemez. Zira aynı hâdiseye veya aynı durum için muzaaf bir tediye yapılmış olur ki, bu da hakkaniyet ve adalete uygun düşmez. Fakat şayet işçi herhangi bir sebepten dolayı ihtiyarlık sigor-

*) Bu mefhumlar için bak Dr. Zâhit İmre; Sosyal Adalet ve Hakkaniyet (Sosyal Hukuk ve İktisat Mec., yıl I, sayı I, Eylül 1948, sah. 2-9, bilhassa sah. 6, II). Ayrıca aynı müellifin, Doktrinde ve Türk hukukunda kusursuz mesuliyet halleri, doktora tezi, İstanbul 1949, sah. 79, No. I.

tası aylığını talep edemeyecek bir durumda ise, kıdem tazminatı hakkı kemâkân baki kalmaktadır. Bütün bunlar sosyal adalet icaplarına tamamiyle uygundur. Bu itibarla Yargıtay tevhibi içtihat kararını sert ve dar hukuk tekniği kaidelerine tamamiyle tetabuk ettirmek mümkün olmasa da, bu kaideleri yumuşatmak, tahavvül eden hayat ihtiyaçlarına uydurmak için meydana çıkan adalet ve hakkaniyet icaplarına uygunluğunu inkâr etmek kabil değildir. Bu bakımdan da karar ayrı bir ehemmiyet arzeder.

II. İşçi Sigortaları Kurumunun durumu: Cezai takibatta salâhiyetli merci

T. C.
YARGITAY CEZA GENEL
KURULU
23/2/1948 tarih
ve
E. 36/K. 36 sayılı

Memuriyetine ait hallerde görevini kötüye kullandığı iddia ile sanık Çalışma Bakanlığı İşçi Sigortaları Kurumu İstanbul Subesi Müdürü İsmail Hakkı Candır hakkında İstanbul Sorgu Yargıçlığı ile o yer idare kurulu arasında çıkan selbi görev ve uyumsuzluğun çözülmesi için gönderilen bu işe ait dâva dosyası Cumhuriyet Bas-savcılığının 16/2/1948 tarihli tebliğnamesiyle Birinci Başbakanlık Dairesine gönderilmekle Ceza Genel Kurulunda okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

İşçi Sigortaları Kurumu mali ve idari bakımdan hususi muhtariyeti haiz bir kurum olmasına ve sanık da bu kurumda müdür bulunmasına binaen 28.3.1945 tarihli İctihadi Birleştirme Kurulu kararına göre hakkında Memurin Muhakematı Kanununun hükümleri uygulanmayacağından yerinde görülmiyen Sorgu Yargıçlığı kararının tebliğname vechile kaldırılmasına oy çokluğu ile karar verildi¹⁾.

Bu karar, her ne kadar Yargıtay Ceza Genel Kurulundan sâdir olmuş ve ceza takibatı bakımından İşçi Sigortaları Kurumu memurlarının tâbi olacağı mercii tâyin eylemiş bulunuyorsa da, mezkûr kurumun hukukî statüsünü tâyin bakımından da ayrı bir ehemmiyeti haizdir. Bu itibarla kararın ortaya koyduğu problemleri ikiye irca etmek mümkündür. Şöyle ki:

1. Asıl ve esaslı mesele İşçi Sigortaları Kurumu memurlarının işliyecekleri suçların takibi için başvurulması iktiza eden merciiin tâyinidir; yâni bunlar umumî hükümlere göre mi cezai takibata maruz olacaklar,

¹⁾ Son içtihatlardan, Sene V, cilt III, No. 4/20, 1 Eylül 1948, sah. 565, No. III.

yoksa Memurın Muhakematı Kanununun hükümleri dairesinde mi muamele görecektir.

2. Bu suale cevap vermek için de İşçi Sigortaları Kurumunda çalışan kimselerin memur olup olmadıklarını tâyin etmek lâzımdır; bunun için de İşçi Sigortaları Kurumunun mahiyetini tesbite lüzum hasıl olur.

İşte mezkûr karar bu iki noktayı halletmiş bulunmaktadır. Birinci noktanın halli ikinci noktanın haline bağlı bulunduğundan, evvelâ ikinci noktadan hareket ederek birinci noktaya gelmeyi daha uygun bulmaktayız.

I. İşçi Sigortaları Kurumunun mahiyeti:

İşçi Sigortaları Kurumu bir hususî hukuk hükmî şahsı mıdır, yoksa bir âmme hukuku hükmî şahsı mıdır? سوالini her şeyden evvel halletmek lâzımdır. Zira bu kurum bir hususî hukuk hükmî şahsı ise, istihdam ettiği kimseler memur olmayacaklarından, yâni bir «âmme vazifesi» veya «hizmeti» görmeyeceklerinden, haklarında tatbik olunacak hüküm başka, bilâkis böyle bir vazife görmekte iseler haklarında tatbik olunacak hüküm başkadır.

Ceza Genel Kurulu kararında «İşçi Sigortaları Kurumu malî ve idarî bakımdan hususî muhtariyeti haiz bir kurul olmasına... binaen 28/3/1945 tarihli içtihadı birleştirme kurulu kararına göre...» denilerek, kurumun hususî hukuk hükmî şahısları kategorisine gireceği kabul olunmaktadır. Nitekim 16/7/1945 tarihli ve 4792 sayılı «İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu» bir çok maddelerinde bu noktayı nazarı teyit eylemektedir. Birinci maddenin ikinci fıkrasına göre: «Kurum bu kanun ve özel hukuk hükümlerine tâbidir.» 22 nci maddeye göre «İşçi Sigortaları Kurumu muhasebei Umumiye, Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu hükümlerine ve Sayıştayın vize ve denetlerine bağlı değildir.»

Fakat buna mukabil Kurum Çalışma Bakanlığına tâbidir, hükmî şahsiyeti haiz bir Devlet kurumudur (İşçi Sig. Kur. K. m. 1), ve bu şahsiyet kendisine bir kanunla bahşolunmuştur; yapacağı ticaret, muamele ve mukavelelerinden dolayı iflâs hükümlerine tâbi olmadığı gibi, alacakları Devlet alacağı derecesinde imtiyazlıdır (madde 21/1,2); ayrıca Kurumun malları Ceza Kanunu bakımından Devlet malı sayılır (mad. 21/3); Kurumun genel müdür ve yardımcıları müşterek kararname ile tâyin olunur (mad. 4).

Bütün bu hükümleri telif ederek Kurumu şu veya bu kategori hükmî şahıslara sokmak mümkün değildir. Modern iktisat ve siyaset icaplarından biri olan Devletçiliğin doğurduğu ihtiyaçları karşılamak üzere meydana gelen İktisadî Devlet Teşekkülleri ile İşçi Sigortaları Kurumu

gibi bir takım müesseseleri hususî hukuk veya âmme hukuku kategorilerinden birine sokmağa çalışmak kanaatimizce mümkün değildir. Bu hususta girişilen teşebbüsler ve yapılan tetkik ve münakaşalar bir netice vermemiştir².

Mesele yüksek kaza organları arasında da ihtilâflıdır. Danıştay beşinci dairesi vermiş olduğu bir kararda, İktisadî Devlet Teşekküllerini hususî hukuk hükmî şahsı olarak kabul etmiş ise de³, Danıştayın bir tevhidî içtihadı, bunun hilâfına olarak, «Hukuku âmme kanunları ile vücut bulmuş ve birer Devlet tesisi bulunmuş olan iktisadî Devlet teşekkülleri..... İdare hukuku sahasına dahil ve idarî kazanın mürakabesine tâbidir» yolunda kesin bir karar ittihaz eylemiştir⁴.

Buna mukabil ve Yargıtay Ceza Genel Kurulunun atıfta bulunduğu Yargıtay Tevhidî İctihat kararında ise, Devlet iktisadî teşekküllerinin özel hukuk prensiplerine tâbi olmak üzere kurulmuş müesseseler olduğu belirtilmekte, bu teşekküllerin faaliyet ve çalışma elemanlarının Devlet memuru sıfatını haiz olamayacakları, ancak 3460 sayılı kanunun 43 üncü maddesinde yazılı suçlarla beraber müesseseyi ızzara müntehi olan kasde makrun ihmal suçlarından dolayı Devlet memurları hakkında tatbik olunan cezayı görecekları ve Memurîn Muhakematı Kanununun kendilerine tatbikine imkân bulunmadığı, beyan olunmaktadır⁵.

Doktrin ve jürisprüdansta mevcut olan bu görüş ayrılığını klâsik hukuk kategorileri ile halle imkân olmadığı kanaatindeyiz. Diğer bir münasebetle söylediğimiz gibi, böyle bir münakaşa belki de âmme ve hususî hukuk gibi kategorilerin realiteye uygun olmadığı, hukukun (bil-

²) Âmme hukuku telâkkisini müdafaa edenler: S. S. Onar; İdare Hukuku bakımından İktisadî Devlet teşekkülleri (İst. Huk. Fak. Mec. 1941, cilt VII, sah. 731 - 789); İdare Hukuku, cilt I, İst. 1942, sah. 831 v. d., Ragıp Sarıca; İki jürisprüdans notu (İst. Huk. Fak. Mec. 1944, cilt IX, sah. 799 - 804; ve aynı mecmua 1945, cilt X, sah. 847-848).

Hususî hukuk telâkkisini müdafaa eden: Hirs; İktisadî Devlet teşekküllerinin hukukî mahiyeti (Adliye ceridesi 1939, sah. 1236 v. d.); Ticaret Hukuku, 3. bası, 1948, sah. 399 v. d. No. 384 v.d.

³) 14/4/1948 tarihli ve E. 2355 - 42/K. 831 sayılı karar (Devlet Şûrası Kararları Mec. sayı 23, sah. 41.)

⁴) 8/12/1944 tarihli ve E. 44/58, K. 44/141 sayılı karar (İst. Huk. Fak. Mec. 1945, cilt X, sah. 847); A. Şeref Hocaoğlu; Danıştay içtihadı birleştirme kararları, Ankara 1949, sah. 95.

⁵) Yargıtayın 28.3.1945 tarihli ve 6 sayılı tevhidî içtihat kararı, (İctihadı birleştirme kararları, Hukuk kısmı, Ankara 1948, sah. 199-203). Bu karar hakkında bak: Sulhi Dönmez; jürisprüdans notu (İst. Huk. Fak. Mec. 1945, cilt XI, sayı 3-4, sah. 385 v.d.)

hassa İkinci Dünya Harbinden sonra) geçirmekte olduğu istihaleyi ve âmme hukukunun hususî hukuku istilâya mütemayil bulunduğu gözönünde tutulursa, bir takım yeni iktisadî ve siyasî doktrinlerden doğmuş olan İktisadî Devlet Teşekküllerini bu klâsik kategorilere sığdırmağa imkân yoktur. Bu yeni tip hükmi şahıslar belki de müstakbel hukukun nüvesini teşkil etmektedir*.

Şu hale nazaran, iktisadî Devlet teşekküllerinin mahiyetini tayin mümkün olamayınca, ceza hukuku takibatı bakımından hususî kanunlarındaki hükümlere bakmak lâzımdır. Biz bu tetkiki yapacak değiliz¹⁾. Zira İşçi Sigortaları Kurumunun iktisadî Devlet teşekkülleri meyanında bulunduğu henüz isbat ve kabul edilmiş değildir. Hattâ tatbikatta bunun aksi carîdir; ezcümle İşçi Sigortaları Kurumu, iktisadî Devlet teşekküllerinin tâbi buldukları umumî mürakabeye tâbi tutulmamıştır. Binaenaleyh İktisadî Devlet Teşekkülleri hakkında serdolan mütalâalar ile bunlar hakkında ittihaz olunan Yargıtay Tevhidi İçtihat kararının İşçi Sigortaları Kurumuna şümulü olmamak iktiza eder. Halbuki Ceza Genel Kurulu meseleyi bu cihetten tetkik etmeksizin Tevhidi İçtihat kararını İşçi Sigortaları Kurumu memurlarına da teşmil etmiştir.

II. — Memurlarının durumu:

Kurumun genel müdürü ile yardımcıları Çalışma Bakanının teklifi üzerine müşterek kararname ile tâyin olunur (İşçi Sig. Kur. K. m. 4); 3659 sayılı kanunun ikinci maddesindeki cetvelin 6 ncı derecesine kadar olan memurları ise genel müdürün teklifi üzerine yönetim kurulunca, bu derecenin altındaki memur ve hizmetliler de doğrudan doğruya genel müdür tarafından tâyin olunurlar (m. 6). Ayrıca kurumun bütün memurları 3659 sayılı kanun hükümleri gereğince aylık alırlar ve 4222 sayılı kanun hükümleri gereğince de emeklilik hakkından faydalanırlar (m. 17). Binaenaleyh bu bakımdan kurumun memurları tamamen normal memur statüsüne tâbi tutulmuş bulunmaktadır. O kadar ki, iktisadî Devlet teşekkülleri memurlarına sağlanan rasyonel çalışma priminden kurum memurlarının da faydalanması yolunda genel kurulca izhar olunan temenniler tahakkuk ettirilememiş ve Danıştayın istişari kararı da bu yolda tecelli etmiştir²⁾.

* Türk Medenî Hukuku, cilt II, Şahsın hukuku, adli eserimiz, İst. 1948, sah. 250.

¹⁾ Bu hususta tafsilât için, S. Dönmezer'in yukarıdaki kroniğinden başka, Sahir Erman'ın Ceza tatbikat ve takibatında memur (Sl. Bil. Ok. Derg.)'nden ayrı bası, Ankara 1947.

²⁾ 1949 yılı Genel Kurul İcimasında yapılan resmî beyanata müsteniden edinilen bilgidir.

Durum bu merkezdeyken ceza takibatı ve tatbikatı bakımından, mesele oldukça kolaylaşmış bulunmaktadır. Sayın meslektaşımız Sulhi Dönmez, yukarıda zikrettiğimiz mahkeme kararları tahliline müteallik yazısında şöyle demektedir: «Kanun koyucu iktisadî Devlet teşekkülleri memur ve müstahdemlerinin, Ceza Kanununun 279 uncu maddesindeki tarife uyduklarını kabul eyleseydi, kanunun 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında (bu teşekküllerle müesseselerin paraları ve para hükmündeki evrak ve senetleri vesair malları aleyhine ve bilânço, zabıtname, rapor ve diğer her nevi evrak ve defterleri ve vesikaları üzerinde suç işliyen umumî mürakabe heyeti idare meclisi veya idare komitesi reisi ve âzalarıyla umumî müdür ve muavinleri vesair memur ve müstahdemleri *bu suçlardan dolayı Devlet memurları hakkında tatbik edilen cezayı görürler*) demezdi... Kanun vâzın, bunları Devlet memuru olarak telâkki eylememiştir ki *ancak muayyen fiil ve hareketlerinden dolayı Devlet memuru gibi cezalandırılacaklarını ayrıca tasrihe lüzum görmüştür*» Yargıtay Tevhidi İctihat kararı da aynı mealde bir mütalâa ihtiva etmekte ve şöyle demektedir: «... Devlet iktisadî teşekkülleri mensuplarına Devlet memurlarına verilen cezaların verileceğinin yazılmış bulunması bunların Devlet memuru sayılmamış olduklarına delil teşkil eder. Kanun kendilerini Devlet memuru telâkki etmiş olsaydı (Devlet memurları hakkında tatbik edilen cezayı görürler) şeklinde bir hüküm sevk etmek lüzumunu duymazdı.» Sahir Erman da aynı kanaati izhar eylemektedir: «İktisadî Devlet teşekküllerinin esas meselesi her ne suretle halledilirse edilsin, bu gibi teşekküllerde istihdam olunan kimselerin memur sayılmaları mümkün değildir. Her ne kadar iktisadî Devlet teşekkülleri mensuplarının muayyen suçlarından dolayı Devlet memurları gibi ceza görecekleri 3460 sayılı kanunun 43 üncü maddesinde tasrih edilmiş ise de, bu keyfiyet sözü geçen kimselerin memur telâkki edilmelerini mucip olmaz. Çünkü bir şahsın muayyen bir fiilden dolayı (*Devlet memuru gibi*) ceza görmesi bir şey, o kimsenin esas itibarıyla (*Devlet memuru*) olması başka bir şeydir».

Bütün bu mucip sebeplere müstenidendir ki iktisadî Devlet teşekküllerinde istihdam olan kimseler memur sayılmazlar, ceza takibat ve tatbikatı bakımından normal statüye tâbidirler, ancak 3460 sayılı kanunun 43 üncü maddesindeki suçları irtikâp eyledikleri takdirde memur gibi muamele görürler.

Halbuki İşçi Sigortaları Kurumu için durum böyle değildir. Yukarıda da söylediğimiz gibi, bir defa bu kurum iktisadî Devlet teşekkülleri manzumesi içerisine sokulmamıştır.

⁹⁾ S. Dönmez; ismi geçen yazı, sah. 390.

¹⁰⁾ S. Erman; ismi geçen makale, sah. 28.

Saniyen, bu memurların tâyin, maaş ve tekaüdiyeleri diğer memurların statüsüne tâbidir.

Nihayet, İşçi Sigortaları Kurumu Kanununun 7 nci maddesinin ceza tatbikatı ve takibatı bakımından Kurumun memurları hakkında sevkettiği hüküm, iktisadî Devlet teşekkülleri memurları hakkındaki hükümden (3460 sayılı kanun, madde 43) tamamen farklıdır. Filhakika bu maddede «Devlet memurları gibi» ceza görürler denilmeyip, şayanı dikkat olan şu hüküm vazedilmiş bulunmaktadır :

«Kurumun memur ve hizmetlileri Türk Ceza Kanunu hükümlerinin uygulanmasında Devlet memuru sayılır.»

Bu hükme göre, kurum memurlarının işliyecekleri suçlarda olduğu gibi, bunlar aleyhine irtikâp olunacak suçlarda da bu memurlar diğer Devlet memurları statüsüne tâbi bulunmaktadır; zira kanun şu veya bu suç için bir tefrik ve tahdit yapmaksızın «Türk Ceza Kanununun uygulanmasında» gibi çok umumî bir ifade kullanmıştır. Bu itibarla İşçi Sigortaları Kurumu memurlarının bir âmme vazifesi mi, yoksa bir âmme hizmeti mi gördüklerini ayrıca araştırmaya da lüzum kalmaz (Ceza K. m. 279)¹⁾; bunlar Ceza Kanunu bakımından «Devlet memuru sayılır», yâni Devlet memuru statüsüne tâbidirler, yoksa Devlet memuru imiş gibi muameleye tâbi olmazlar. İşçi Sigortaları Kurumu Kanununun işbu 7 nci maddesi, kurum memurlarını 3460 sayılı kanunun 43 üncü maddesine değil, fakat Türk Ceza Kanununun muaddel 279 uncu maddesi hükümüne ithal etmiştir.

Bu itibarla, İşçi Sigortaları Kurumu memurları ile müstahdemlerini iktisadî Devlet teşekkülleri memur ve müstehdimleri kategorisine ithal etmek ve bunlar hakkında Yargıtayın 1945 tarihli tevhidî içtihat kararını tatbik etmek kanunun açık ibaresine mugayir düşmektedir. Bundan dolayı kararın ilk fırsatta tashih edilmesini temenni etmek isteriz.

¹⁾ Bu noktalar için bak: Sahir Erman; ismi geçen makale, sah. 9; No. 6 v.d.

III. İşçi Sigortaları: Salâhiyetli mahkeme

T. C.

YARGITAY

DÖRDÜNCÜ HUKUK DAİRESİ

E. 3687 - K. 3212

Tarih: 25/8/1948

Süreyya Topgac vekili Avukat Baha Akei tarafından İstanbul İşçi Sigortaları Kurumu aleyhine açılan ve malûliyet nisbetinin yüzde ondan yüzde otuz beşe çıkarılması istemine mütedair bulunan dâvanın, İstanbul Asliye İkinci Hukuk Yargıcınınca yargılanması sonunda; tarafların birleşen beyanları veçhile dâvalı idare tarafından verilen kararın kesin olmadığına ve dâvalı tarafından yeniden verilecek karar hakkında dâvacının ayrıca dâva ikamesinde muhtariyetine ve takdir olunan 30 lira ücreti vekâletin dâvalıdan alınarak dâvacıya verilmesine dair verilen 16.2.1948 tarih ve 19 sayılı hüküm, süresi içinde temyizen incelenmesi dâvalı vekili tarafından istenilmiş olmakla dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü.

Her ne kadar dâvalı İşçi Sigortaları Kurumu tarafından dâvacıya tebliğ edilen 9.8.1947 tarih ve 18677 sayılı yazıda (dâvacı Süreyya Topgac'ın malûliyet derecesinin yüzde on olarak tesbit edildiği ve üç adet fotoğrafın gönderilmesi) beyan edilmiş olup, bu yazıda yüzde on malûliyet nisbetinin muvakkat olduğu ve kat'i durumun tasarı kesinleştiğinde tesbit edileceği hakkında bir kayıt ve sarahat bulunmamış ve su suretle dâvanın ikamesine kendi fiili ile sebebiyet vermiş olan dâvalının masraf ve vekâlâet ücreti ile sorumlu bulunmuş olmasına göre dâvalının yerinde bulunmayan temyiz itirazlarının reddile usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına 25.8.1948 tarihinde oybirliğiyle karar verildi¹⁾.

Yukarıya naklettiğimiz Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesinin kararı, prensipten ziyade hâdiseye taallûk eden bir karar mahiyetini arzetye bulunması dolayısıyla üzerinde pek fazla durmayacağız. Bununla beraber karara dikkat nazarımızı celbeden husus, mezkûr kararı İstanbul Baro Mecmuası neşriyat komisyonuna göndermiş olan sayın yargıç Müfit Erkuyumcunun bu karara dair yazmış olduğu hülâsadır. Bu hülâsada şöyle denilmektedir :

«4772 sayılı kanun hükümlerine göre işçiler tarafından malûliyet derecesinin tesbitine dair İşçi Sigortaları Kurumu aleyhine açılan itiraz dâvalarının rüyeti Ticaret mahkemesinin görevi içinde olmayıp hukuk mahkemesine ait bulunmaktadır. Sözü geçen kanunun 67 nci maddesinin 2 numaralı bendi bunu âmirdir.»

Bu hülâsayı okuyunca tatbikatta bir çok karışıklıklara sebebiyet vermiş olan bir meselenin nihayet Yargıtayca şu veya bu yolda halledil-

¹⁾ İstanbul Barosu Dergisi, Mayıs 1949, yıl XXIII, sayı 5, sah. 312.

miş olduğunu öğrenmekle ferahlık duyduk. Halbuki kararın kendisini okuyunca, vazifeye taallük eden açık bir ibareye tesadüf edemedik; ancak kararın son satırındaki mutata formülden bir mâna çıkarmağa da cesaret edemedik; «... Temyiz itirazlarının reddiyle *usul* ve kanuna uygun olan hükmün onanması... oy birliğiyle karar verildi» deniliyordu. Kararı İstanbul Asliye İkinci Hukuk Yargıçlığı vermişti; bu karar «usule» uygun ise, vazifeli mahkeme de kanuna uygun olarak tâyin edilmiş demektir. Tatbikatta işçi sigortalarına müteallik bir çok dâvaların kâh asliye hukuk mahkemelerine, kâh ticaret mahkemelerine götürüldükleri malûmdur. Böyle karışık bir vaziyetin sarih bir kararla halledilmemiş olması dolaşısıyla, mutata formülden istihraç etmek istediğimiz neticenin sağlamlığından da şüphe ve tereddüt etmekte haklı olsak gerektir.

Belki de Asliye Mahkemesinin kararında bu hususa dair bir sarahat bulunur ümidiyle mahkeme kaleminde kararı tetkik eyledik. Maalesef bu kararda da bizi aydınlatacak bir cihet bulamadık. Kendisiyle görüştüğümüz İşçi Sigortaları Kurumu İstanbul Şubesi avukatı da mahkemede bu mesele üzerinde pek fazla durulmadığını, ancak mevcut karışıklığı ortadan kaldırmak için merci' tayini hususunda Yargıtaya başvurulacağını bildirmek lütfunda bulundular. Halen mesele muallaktadır.

Tatbikatta niçin böyle bir durum hasıl olmuştur? Sebebini şöylece tahmin etmek mümkündür :

Ticaret Kanununun 20 nci maddesinin 2 numaralı bendi «fabrikacılık ile tezgâhçılık» faaliyetlerini mutlak ticarî muamele olarak kabul ettiği gibi 21 inci maddesi de tarafların niyet ve san'ati nazara alınmaksızın «berri ve bahri her nevi muhatarata karşı gerek ücretli gerek müteakabil her nevi *sigortalar*» ı mutlak ticarî muamelâttan saymıştır. İşçi sigortaları da bu «sigorta» mefhumuna ithal edildiğinden ticarî muamelâttan addolunmuş ve bunlardan doğan ihtilâfların halli hususunda Ticaret mahkemeleri salâhiyetli görülmüştür.

Halbuki işçi sigortalarını, bilhassa memleketimizde tatbik olunan şekli ile, diğer sigortalardan ayıran çok mühim bir fark vardır. Filhakika sigorta şirketlerinin akdettikleri sigorta mukavelelerinde spekülâtif bir mahiyet vardır, bu mukavelelerle sigortacı bir kâr peşindedir; sigortalı da kendisini vukuu meşkûk bir hâdiseye (bir muhatara, rizikoya) karşı korumak istemektedir. İşte bu spekülâtif mahiyeti dolayısıyla sigortalar mutlak ticarî muamelâttan addolunmuştur. İşçi Sigortalarına gelince, burada hiç bir spekülâtif mahiyet bulunmamakta işçi meslek hastalığı, iş kazası, analık, ihtiyarlık gibi sosyal rizikolara karşı emniyet altına alınmış bulunmaktadır. Bu sigortalarla hususî bir menfaatten ziyade sosyal bir menfaat gözetildiğini gösteren İş Kanununun ve Sigortalar Kanununun

bir çok hükümleri zikrolunabilir. Ezcümle ticarî mahiyeti haiz olan sigortalar tamamen ihtiyarî bir mahiyet arzederken, sosyal bir rizikodan mütevellit iş kazası ve meslek hastalığı sigortaları mecburidir. İş Kanununun 151 inci maddesine göre:

«İşçiler, iş yerlerine alınmalarile beraber kendiliğinden sigorta olmuş olurlar. Bunlar bu suretle (sigortalı) olmak hak ve vecibesinden feragat veya istinkâf edemezler.

«İşçi sigortası hak ve vecibesini azaltmak veya başkasına devir ve ferağ etmek yolunda sigortalı işçinin işverenle yahut üçüncü bir şahısla vukubulacak her türlü akitleri de hükümsüzdür.»

Sosyal sigortaların böylece mecburî kılınmasının bir neticesi de, prim borcunun esas itibarile sigortalı işçi tarafından değil, fakat işveren tarafından tediye mecbur tutulmuş olmasıdır. Filhakika 4772 sayılı Sigortalar Kanununun 5 inci maddesi «primleri vermekle yalnız işveren ödevlidir» dedikten başka, İş Kanununun 106 ncı maddesi de «işveren, işçi sigortası için kendisine terettüp eden mükellefiyetlerden vesaîr masraflardan dolayı işçi ücretlerinden tenzilât yapamaz» kaidelerini vazetmiş bulunmaktadır.

Ticarî sigortalarda primin vaktinde ödenmemesi sigorta mukavelesinin feshini istilzam ettirir bir sebep olarak nizamlanmış iken, işçi sigortalarının mecburiliği hasebile primlerin işveren tarafından vaktinde ödenmemesi, % 10 fazlasile ödettirilmesini icap ettirebilir (Sig. K. m. 51).

Ticarî sigortaların hususi hukuk hükümlerine tâbi hakikî veya hükmi şahıslar tarafından yapılmasına mukabil, İşçi Sigortaları Çalışma Bakanlığına bağlı hükmi şahsiyeti haiz bir Devlet kurumu tarafından sağlanmaktadır. İş Kanununun 100 üncü maddesi sosyal sigortaların Devlet tarafından tanzim ve idare olunacağını bildirdikten sonra «bu vazifenin ifası için ... Devlet müessesesi olmak üzere bir İşçi Sigorta İdaresi kurulur» demiştir. Bu hükme müstenidendir ki 4792 sayılı kanunla vücade getirilen «İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu» birinci maddesinde şöyle demektedir: «... Çalışma Bakanlığına bağlı olmak üzere İşçi Sigortaları Kurumu vücade getirilmiştir. Kurum, bu kanun ve özel hukuk hükümlerine tâbidir. Malî ve idarî bakımdan muhtardır ve tüzel kişilikte bir Devlet kurumudur.»

Bunun neticesi olaraktır ki, kurumun malları Ceza Kanunu bakımından Devlet malı sayılır, alacakları Devlet alacağı derecesinde imtiyazlıdır, ticaret, işlem ve bağışlarından dolayı iflâs hükümleri yürümez (mad. 21).

Bütün bu ve buna benzer diğer hükümler, işçi sigortalarının bünye itibariyle, takip ettiği gaye itibariyle, menşe ve tekevvünü itibariyle,

sağladığı yardımlar ve koruduğu menfaatler itibariyle ticarî sigortalardan tamamiyle farklı bir mahiyet arzeder. İşte bu farka müstenidendir ki İş Kanununun 104 üncü maddesi şöyle bir hüküm sevketmiştir:

«*Hususi sigortalara müteallik olan diğer kanunlardaki hükümler İşçi Sigortaları hakkında cari değildir.*»

Binaenaleyh Ticaret Kanununun sigortaları ticarî muameleden adde den hükmünü, bu madde muvacehesinde işçi sigortalarına teşmile imkân yoktur. Nitekim 4772 sayılı Sigortalar Kanununun 67 nci maddesinin 2 nci fıkrası bu neticeye uygun şu yolda bir hüküm sevketmiştir:

«*İtiraz, analık sigortası hakları için sulh mahkemesine, kaza ve meslek hastalıklarından doğan haklar için asliye mahkemesine yapılır.*»

Buradaki asliye mahkemesini, asliye hukuk mahkemesi olarak kabul etmek lâzımdır. Ahiren isdar olunan 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanununun 38 inci maddesinin 2 nci fıkrası her türlü tereddütleri bertaraf etmek düşüncesiyle olacaktır ki, bu sigortalardan mütevellit itirazların tetkikini «sulh mahkeme» lerine vermiştir. Analık sigortası hakkında da durum böyledir. Binaenaleyh memleketimizde iş kazası ve meslek hastalıkları için Asliye Hukuk Mahkemeleri görevli iken, analık ve ihtiyarlık sigortaları hakkında görevli bulunan mahkemeler sulh mahkemeleridir. Bu ikiliği icap ettiren sebebi anlamak güçtür. Ayrıca iş kazası ve meslek hastalığı için bazan Asliye Hukuk, bazan da Ticaret Mahkemelerine salâhiyet tanımak, mevcut durumu büsbütün iğlâk etmekten ve adliye mekanizmasını karıştırmaktan başka, mahkemelere ve kanunlara olan itimat ve emniyeti de sarsmak gibi bir mahzurdan da hâli değildir. Umumi hastalık sigortası için hazırlanmış olan tasarıda bazı ihtilâfların üç hekimden mürekkep bir uzlaştırma kuruluna tevdi olunduğunu ilâve edersek, durumun büsbütün karışık bir mahiyet alacağını göstermiş oluruz. Bütün bunları tevhit edip sigortalara müteallik ihtilâfların aynı kaza merciinde görülmesini sağlayacak hükmün kanuna vaz'ını temenni etmek yerinde olur. Hazırlanmış olan İş Mahkemeleri Kanun Tasarısı, Büyük Millet Meclisi tarafından önümüzdeki içtima devresinde kabul olunup kanunlaşınca, bütün bu meselelerin diğer iş hukuku ihtilâfları meyanında mezkûr mahkemelere devredileceğini ümit etmek isteriz. Fakat bu tasarı kanuniyet kesbedinceye yahut yürürlükte bulunan Sigorta Kanunları tevhit ve tâdil olununcaya kadar, yukarıki sebeplere ve Yargıtayın naklettiğimiz kararına binaen, sigortadan mütevellit ihtilâfların Ticaret mahkemesinde değil, Hukuk mahkemesinde rüyet olunması lâzımdır kanaatindeyiz.

Dr. Ferit H. Saymen

